

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

VLIV VYBRANÝCH PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ V NZDM

Autor práce: Bc. Lenka Remešová

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Zvánovcová, Ph.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: kombinovaná

2022

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Českých Budějovicích 21. 3. 2022

.....

Bc. Lenka Remešová

Poděkování

Když klientům zařízení popisuji roli klíčového pracovníka, zmiňuji možnost pomoci, podpory a také držení ochranné ruky nad nimi. Tímto bych ráda poděkovala paní Mgr. Veronice Zvánovcové, Ph.D. za to, jak bravurně tuto roli naplnila během mého psaní diplomové práce.

Obsah

Obsah

Úvod.....	5
1 NZDM CROSS Prevent.....	6
1.1 Klienti CROSS NZDM Prevent	9
1.1.1 Kriminalita a delikvence dětí a mladistvých	11
1.2 Nutnost preventivního působení na klienty NZDM.....	13
2 Zakotvení sociální služby NZDM.....	15
3 Preventivní nástroje NZDM.....	20
3.1 Prevence	20
3.2 Prevence v NZDM	22
4 Zkoumání účinnosti preventivních programů.....	25
4.1 Zkoumaný soubor.....	25
4.2 Případové studie	26
4.3 Polostrukturovaný rozhovor.....	28
4.4 Analýza dokumentů	29
5 Výsledky zkoumání	30
5.1 Výsledky zkoumání - případové studie.....	30
5.2 Výsledky zkoumání - polostrukturované rozhovory	46
5.3 Výsledky zkoumání - analýza dokumentů	48
6 Diskuse.....	55
Závěr	59
Seznam použitých zdrojů.....	60
Seznam obrázků a tabulek	65
Seznam příloh	66
Přílohy.....	67
Abstrakt.....	99
Abstract.....	100

Úvod

V NZDM pracuji 3 roky a preventivní programy pro cílovou skupinu tvořím téměř po celou dobu své praxe sociální pracovnice zde. V práci se budu zabývat specifickými znaky klientů NZDM CROSS Prevent a tím, proč je nutné preventivní působení na ně. V následujících kapitolách se budu věnovat legislativnímu zakotvení služby NZDM a preventivním nástrojům, které jsou využívány v konkrétním zařízení.

Téma práce jsem zvolila na základě toho, že neexistuje žádný manuál pro tvorbu preventivních programů a je tedy na každém konkrétním zařízení, jak naplní zákonný požadavek na obsah výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností

Cílem diplomové práce bude na základě teoretických poznatků získaných z přezkumu literatury a výsledků výzkumu zjistit přínosy preventivních programů realizovaných v NZDM CROSS Prevent.

Ve výzkumném šetření budu zkoumat 7 klientů zařízení. Vyberu je na základě stanovených kritérií tak, aby co nejvíce odpovídali průměrným klientům služby. Konkrétní kritéria stanovím pomocí přezkumu interní databáze klientů.

Během kvalitativního zkoumání za pomoci případových studií odpovím na výzkumnou otázku „*Jaké byly návyky klientů přicházejících do NZDM před účastí v preventivním programu?*“. Pomocí kvalitativního polostrukturovaného rozhovoru odpovím na výzkumnou otázku „*Jak se změnil návyky klienta po účasti v preventivním programu?*“ a na výzkumnou otázku „*Jak se účast klienta v preventivním programu odrazila v individuálním plánování s klientem?*“ budu odpovídat pomocí analýzy dokumentů, konkrétně zápisů v interní klientské databázi u vybraných klientů.

V práci se budu opírat o Operační manuál CROSS NZDM Prevent a Závěrečnou zprávu CROSS NZDM Prevent za rok 2021. Ačkoli se jedná o neveřejné dokumenty, jsou pro tvorbu práce nezbytné, neboť jako jediné obsahují aktuální informace o způsobu práce s klienty a aktuální skladbě klientů na úrovni daného NZDM. Dále budu čerpat z odborné literatury věnující se oblastem sociální práce, legislativy sociálních služeb, prevence rizikového chování, etiky a cílové skupině klientů NZDM. Konkrétně například z knih *Mládež a delikvence* od Oldřicha Matouška a Andrey Kroftové, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* od Jana Hendla a z internetové publikace *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* vydané Českou asociací streetwork, o.s.

1 NZDM CROSS Prevent

Služba CROSS NZDM Prevent je zřizována organizací PREVENT 99 z. ú., která je nestátní neziskovou organizací. Toto označení v běžném evropském pojetí pojmenovává organizaci zřízenou jiným subjektem než státem, jejímž primárním účelem není vytváření zisku. Většina těchto organizací poskytujících sociální služby v ČR získává největší část prostředků na svůj provoz z rozpočtu příslušných ministerstev. Proto, ačkoli jsou organizacemi nestátními, jsou na státu finančně závislé.¹

Zařízení sídlí ve městě Strakonice a je určeno osobám ve věku od 12 do 26 let z regionu Strakonice.² Okres Strakonice se nachází na západě Jihočeského kraje. Je tvořen čtyřmi mikroregiony, Vodňanskem, Volyňskem, Blatenskem a Strakonickem. S počtem necelých 71 000 obyvatel je třetím nejhustěji osídleným okresem v kraji. Téměř polovina těchto obyvatel se řadí do ekonomicky aktivního obyvatelstva. Ve službách je zaměstnáno 56 % ekonomicky aktivních obyvatel, což je nejméně v kraji. Naopak v průmyslu pracuje přibližně třetina zaměstnaných, což je v republikovém měřítku vysoké číslo. V okrese je registrováno více než 16 000 ekonomických subjektů.³ K 31. 1. 2020 bylo v registru úřadu práce zaregistrováno 1742 uchazečů o zaměstnání z daného okresu. Celková míra nezaměstnanosti tedy činila 3,41 %.⁴ Samotné město Strakonice je typem obce s rozšířenou působností. V roce 2020 ho obývalo přibližně 23 000 občanů, jejichž průměrný věk činil 43,8 let.⁵

Potřeba služby, která poskytuje prostor pro potenciálně ohroženou mládež a dospívající ve městě Strakonice, vzešla z komunitního plánu pro období 2012 až 2014. Vycházela z faktu, že se ve městě nachází několik základních i středních škol a kumulovalo se zde tedy významné množství dospívajících. Ačkoli bylo ve městě několik míst, kde mohli mládež a dospívající trávit volný čas, chyběla zde služba zacílená na skupinu dospívajících, kteří neměli vyhraněné zájmy a koníčky, nebo se hlásili k nejrůznějším subkulturám a národnostním či etnickým skupinám. Pro takto orientované mladé lidi nebylo v okolí místo, kde mohli vyhledat odbornou pomoc, informace nebo zde jen trávit čas. Takřka jediným místem, kde se tito mladí scházeli tak byla restaurační zařízení nebo parky.⁶

Z hlediska typologie poskytují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) své služby klientům, kteří mohou být symptomatologicky zařazeni do několika skupin. Primárně se jedná o ty, kteří potřebují podporu kvůli problémům vázaným k jejich věku, neboť období dětství a dospívání vykazuje specifická chování a rizika. Dále může jít o klienty z rodin se sociálně-ekonomickými problémy, nejčastěji chudé. Také se může jednat o klienty, v jejichž životě se vyskytují sociálně-patologické jevy, například delikvence či kriminalita. Klienti NZDM se mohou navíc řadit do specifických sociálních skupin.⁷

Služby NZDM mohou být poskytovány ambulantní i terénní formou a jejich cílovou skupinou jsou děti a mládež od 6 do 26 let. Jejich cílem je předcházet či snižovat

¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 114-115.

² PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 2.

³ Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Strakonice*.

⁴ Srov. Český statistický úřad. *Statistický bulletin - Jihočeský kraj: 1. až 4. čtvrtletí 2020, 2021*, Tab. G.3.

⁵ Srov. Český statistický úřad. *Strakonice (okres Strakonice): Vybrané údaje za obec*.

⁶ Srov. Město Strakonice. *Komunitní plán sociálních služeb ORP Strakonice pro období 2012-2014*, s. 64.

⁷ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I.*, s. 16-17.

zdravotní a sociální rizika související s rizikovým způsobem života cílové skupiny. Zařízení působí preventivně a nabízejí mládeži smysluplné trávení volného času. Většinou jsou lokalizována do společensky vyloučených lokalit, kde žijí sociálně slabé rodiny a dětem není z jejich strany věnována dostatečná pozornost.⁸ Zařízení se snaží předcházet nežádoucím jevům nabídkou kvalitních volnočasových činností a informováním o rizicích spojených s těmito jevy. Poskytují výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím, pomoc s uplatňováním práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁹ Nabízejí individuální pomoc jednotlivcům, zejména těm, kteří se bojí svěřit se blízkým, či se nechtějí obracet na formální instituce. Pomáhají řešit jejich osobní problémy. V případě práce se subkulturami je cílem pomocí postupné a všestranně užitečné integrace umožnit jejich participaci na životě lokální komunity. Sociálně patologickým subkulturám mohou pomáhat resocializací motivovaných členů do společnosti a jejich vystoupením ze subkultury. Případně mohou poskytovat základní sociální poradenství členům, kteří se dostali do konfliktu se společností.¹⁰

Konkrétní služby zařízení CROSS NZDM Prevent jsou určeny dětem, dospívajícím a mladým dospělým ve věku 12–26 let, kteří:

- se mohou ocitnout, nebo již ocitají v nepříznivé sociální situaci;
- jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy, nebo se začínají pohybovat v prostředí, kde k nim dochází;
- jsou ohroženi sociální exkluzí nebo sociálním znevýhodněním;
- díky svému životnímu stylu inklinují k rizikovému chování;
- mají nevyhraněné zájmy, nepřicházejí s jasnou zakázkou, nebo ji nedokáží definovat, ale jsou neorganizovanými dětmi, mládeží či dospívajícími;
- dávají přednost neproduktivnímu trávení volného času mimo rodinu či jinou sociální skupinu, tráví svůj volný čas na ulici.¹¹

Nepříznivá sociální situace je taková situace, kdy osoba není schopna dostatečně zabezpečovat a uspokojovat své životní potřeby a tyto potřeby nejsou jinak dostatečně zabezpečeny nebo jestliže její způsob života vede ke konfliktu se společností. K tomu může dojít ztrátou soběstačnosti, krizovou sociální situací, životními návyky, sociálně znevýhodňujícím prostředím, ohrožením práv a zájmů trestnou činností jiné osoby či z jiných závažných důvodů.¹²

V Operačním manuálu NZDM CROSS je zakotvena výjimka o zájemcích o službu. Pokud se jedná o nezletilého, o němž pracovníci vědí, že se nachází v nepříznivé sociální situaci a je mu 11 let, může být po poradě týmu pracovníků do zařízení přijat. O jeho situaci se pracovníci mohou dozvědět například díky tomu, že již pracují s rodinným příslušníkem tohoto zájemce, či byl doporučen Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Přístup do zařízení je uživateli ovšem omezen na 1 hodinu denně a počet těchto klientů nesmí být vyšší, než jaký je počet pracovníků zařízení.¹³

⁸ KAHOUN, V. *Sociální zabezpečení*, s. 369.

⁹ *Tamtéž*, s. 369.

¹⁰ MATOUŠEK, O.; KŘIŠŤAN, A. *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

¹¹ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 12.

¹² Česká asociace streetwork. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 15–16.

¹³ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 24.

I přes tuto výjimku bylo v roce 2021 z důvodu nízkého věku odmítnuto 27 zájemců o službu.¹⁴

S klienty či zájemci o služby NZDM je pracováno chronologicky, podle časové osy. V prvním kroku přichází zájemce o službu, jemuž jsou sdělena jeho práva a povinnosti, vysvětleny principy služby a popsány základní nabízené služby zařízení. Následně se pracovník ujistí, že zájemce porozuměl podmínkám poskytování služby a dotáže se, zda má nějaké dotazy. Pokud zájemce rozumí podmínkám a chce službu využívat, informuje ho pracovník o tom, že spolu uzavřou ústní smlouvu, čímž se stane klientem zařízení. Po tomto aktu má klient 3-5 návštěv na to, aby se blíže seznámil s chodem zařízení a poskytovanými službami. Následuje tzv. kódování, při němž je s klientem sepsán písemný záznam o uzavření smlouvy o využívání služby a také je stanoven první individuální plán klienta. Tento individuální plán je nazýván základním a často bývá obecný, neboť klient ještě neví, co může od zařízení a od pracovníka očekávat, a proto volí pro něj nejméně ohrožující téma. V okamžiku, kdy je pracovník schopen popsat nepříznivou životní situaci klienta a prostřednictvím individuálního plánu na ni reagovat, je sestaven tzv. pokročilý individuální plán. Nejzazším termínem pro sestavení tohoto plánu je uplynutí 6 měsíců od prvního kontaktu klienta se zařízením.¹⁵ Během tohoto období má být s klientem vyplněn i INCOME dotazník, který je jedním z nástrojů mapování nepříznivé životní situace klienta.¹⁶ Písemná smlouva s klientem je uzavřena na dobu určitou, vždy do konce února následujícího roku. Pokud má klient zájem zařízení navštěvovat i nadále, je s ním v období před koncem platnosti smlouvy vyplněn formulář Obnova smlouvy, která prodlužuje kontrakt o další kalendářní rok. Během tohoto aktu dochází k rekapitulaci předchozího roku a zároveň je klientem vyplněn zpětnovazební dotazník.¹⁷

V roce 2021 byla sociální služba NZDM CROSS dostupná 5 dní v týdnu, 6 hodin denně. Byla využita 263 klienty. Tím se jednalo o nárůst o 14 % oproti předchozímu roku. Celkem bylo v zařízení uskutečněno 6830 osobních kontaktů a 1300 kontaktů skrze sociální síť. Pracovníci poskytli 724 hodin poradenství a individuálních konzultací a 319 výchovně pedagogických intervencí. Po celé toto období byla služba zajištěna celkem 3,0 úvazkem. Zařízení během roku spolupracovalo s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, základními školami a SOU Strakonice.¹⁸

NZDM poskytovalo v roce 2021 klientům tyto intervence ve prospěch klienta: situační intervence, doučování, poradenství, krizová intervence, případová práce neboli individuální plánování, kontakt s institucemi ve prospěch uživatele, zprostředkování dalších služeb, práce s osobami blízkými, preventivní, výchovné a pedagogické programy, komunikace přes sociální síť, poradenství přes sociální síť, tisk a distanční výuka.¹⁹ Mimo služeb poskytovaných v NZDM dle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách probíhal v NZDM ve školním roce 2020-2021 i projekt Doučování. Ten byl fakultativní službou financovanou odděleně od rozpočtu samotného NZDM.

¹⁴ PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*, s. 3.

¹⁵ Srov. PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 31-32.

¹⁶ KUNC, S. *Income dotazník – příležitost pro získávání informací i přímou práci v NZDM*, s. 1.

¹⁷ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 31-32.

¹⁸ PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*, s. 2.

¹⁹ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 60-61.

Financován byl sbírkou Kuře s aktovkou. Tato sbírka umožnila financování projektu Doučování téměř po celý školní rok 2020-2021. Projekt sehrál klíčovou roli v období distanční výuky i po ní. Jeho cílem bylo zabránit propadu klientů ke školní neúspěšnosti. Tou se rozumí zejména hrozba propadnutí a nutnosti opakovat ročník. V průběhu projektu bylo doučováno 35 žáků, kterým bylo poskytnuto více než 300 hodin individuálního doučování.²⁰ Do projektu byli přijímáni pouze klienti NZDM, kterým vycházel z některého z předmětů průměr 3,5 a horší a nacházeli se v tíživé finanční situaci, kdy by jim rodiče nebyli schopni doučování hradit. Účast v projektu stírala anonymitu klientů, neboť byla při podpisu dohody o účasti na doučování vyžadována účast zákonného zástupce.²¹

Během pandemie COVID-19 bylo klientům, kteří neměli potřebnou techniku pro účast na distanční výuce, dlouhodobě zapůjčeno 13 notebooků. Ty byly získány z několika nadačních fondů a jejich přidělení konkrétním klientům záviselo na rozhodnutí pracovníků.²² Podmínkou bylo to, aby se klient zúčastnil po dobu 10 dnů distanční výuky přímo v NZDM. Během této doby se naučil notebook obsluhovat a zároveň prokázal, že je ochotný se díky získané technice skutečně distanční výuky účastnit.²³ Mimo klientů, kteří projeví zájem o zápůjčku techniky, se distanční výuky v NZDM zúčastnilo dalších 5 klientů, kteří neměli doma zázemí a podmínky pro účast na distanční výuce. Celkově se tedy docházelo pravidelně do NZDM připojovat k distanční výuce 18 klientů.²⁴

1.1 Klienti CROSS NZDM Prevent

Sociální situace klientů NZDM CROSS lze přirovnat k situacím klientů NZDM DROM, které ačkoli má nižší věkovou hranici pro přijetí klienta, popisuje podobné jevy, s nimiž se potýkáme v našem NZDM. Konkrétně se jedná o nejisté zázemí klientů způsobené užíváním návykových látek rodiči, či jejich dlouhodobou nezaměstnaností, chudoba rodiny, omezenou možnost trávení volného času v bezpečném prostředí a nedostatek financí k realizaci volnočasových aktivit. S tím souvisejí omezené možnosti pro rozvoj kompetencí nutných k zapojení do institucí většinové společnosti, problémy ve škole jako například záškoláctví, prospěchové problémy a předčasné ukončení školní docházky, útoky z domova, experimentování s návykovými látkami a předčasná sexuální aktivita.²⁵ Mezinárodní dokumenty, národní strategie a dlouhodobé výzkumy shodně popisují jako problematickou oblast vzdělávání v ČR zejména vzdělávání romských žáků. Mezi hlavní problémy řadí výrazný vliv socioekonomického zázemí na výsledky žáků ve vzdělávání, regionální rozdíly, nízkou vzdělanostní úroveň a diskriminaci.²⁶

V roce 2021 navštěvovalo NZDM CROSS přibližně 60 % chlapců a 40 % dívek. Průměrný věk klientů činil 15 let. U dívek byl průměrný věk vyšší než u chlapců. Obecně se dá hovořit o tom, že čím je klient mladší, tím častěji NZDM navštěvuje.

²⁰ PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*, s. 2.

²¹ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 21.

²² PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*, s. 3.

²³ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 22.

²⁴ PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*, s. 3.

²⁵ Srov. BUCHÁČKOVÁ, M.; TÚČKOVÁ, Z. Socializační přístup v práci s dětmi a mládeží ve vyloučených lokalitách. In *Streetwork!: Dobrá praxe 2015: české a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových sociálních službách*, s. 18-19.

²⁶ Úřad vlády České republiky. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů 2021-2030*. s. 47.

Spolu s rostoucím věkem roste i délka frekvence návštěv klientů. Přibližně tři čtvrtiny klientů NZDM se hlásí k romské národnosti, případně se zmiňují o tom, že alespoň jeden z rodičů je Rom.²⁷ V české společnosti dosahují Romové v průměru nižšího vzdělání a zároveň vykazují vyšší hodnoty nezaměstnanosti.²⁸ Nezaměstnanost pak způsobuje zvyšování poptávky po sociální pomoci a podpoře. Těmi lze ovšem pouze kompenzovat následky vzniku nezaměstnanosti, kterými mohou být finanční tíseň rodin a sociální vyloučení. Sociální pomoc a podpora nejsou schopny řešit samotný vznik problému, tedy příčiny nezaměstnanosti.²⁹ V roce 2016 ukázala dostupná data, že je v ČR 32 % ekonomicky aktivních Romů nezaměstnaných. V obecné populaci přitom tato míra činila 25 % nezaměstnaných.³⁰

Sociální práce s klienty NZDM mladšími 18 let je specifická tím, že jsou většinou ekonomicky, materiálně i emocionálně závislí na svých rodinách. Někdy se do nepříznivé životní situace díky tomu dostávají okamžitě po narození. Kvůli svému věku nejsou schopni rodinnou situaci ovlivnit a často si ani neuvědomují její závažnost. Proto tyto děti nevyhledávají přímou pomoc, ale navštěvují nízkoprahové kluby kvůli volnočasovým aktivitám a prostoru ke hře s vrstevníky obecně.³¹

V roce 2021 mělo přibližně 10 % klientů NZDM CROSS zkušenost s ústavní výchovou. Ať už v minulosti, nebo v současnosti.³² Podle Zákona č. 109/2002 Sb. jsou zařízeními poskytujícími ústavní výchovu diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Jejich účelem je na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo předběžném opatření poskytovat náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání dítěte. Mají za cíl předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, dále pak zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a také přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.³³ Důvody, které klienti uváděli jako příčinu odebrání z rodiny jsem pro přehlednost shrnula v následujícím schématu.

²⁷ Vlastní výzkum – interní databáze klientů.

²⁸ FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti*, s. 43.

²⁹ CASQUILHO-MARTINS, I. *The Impacts of Socioeconomic Crisis in Portugal on Social Protection and Social Work Practices*, s. 9.

³⁰ Srov. Úřad vlády České republiky. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů 2021-2030*. s. 69.

³¹ BUCHÁČKOVÁ, M.; TÚČKOVÁ, Z. Socializační přístup v práci s dětmi a mládeží ve vyloučených lokalitách. In *Streetwork!: Dobrá praxe 2015: české a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových sociálních službách*, s. 18.

³² Vlastní výzkum - interní databáze klientů.

³³ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Obrázek č. 1: Důvody odebrání z rodiny

Zdroj: Vlastní výzkum

Vzhledem k tomu, že většina výše uvedených důvodů k odebrání patří k delikventnímu jednání dětí a mladistvých a potýká se s ním velká část klientů NZDM CROSS rozhodla jsem se této oblasti věnovat samostatnou podkapitolu.³⁴

1.1.1 Kriminalita a delikvence dětí a mladistvých

Kriminalita označuje veškerou trestnou činnost. Tedy i tu, kterou spáchaly osoby, jež nemají trestní odpovědnost. V České republice to jsou osoby mladší patnácti let. Lze ji rozdělit na kriminalitu zjevnou, která je vyšetřována orgány činnými v trestním řízení a kriminalitu latentní, tedy neregistrovanou, neohlášenou nebo nezjištěnou. Ukazateli zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky. Podle těchto ukazatelů se kriminalita dětí a mládeže dlouhodobě zvyšuje. Převládajícími příčinami jsou dědičnost a konstituce, dysfunkce orientační rodiny, vyloučení z běžné vzdělávací a pracovní dráhy, vliv deviantních subkultur a skupin, nízká míra sociální kontroly i ekonomická výhodnost kriminálního chování.³⁵ Podle dostupných statistik se muži dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy. Je tomu tak bez ohledu na příslušnost k etnické skupině či druhu trestné činnosti. Tento jev se přičítá vrozeně vyšší agresivitě mužů, která by mohla být ovlivňována testosteronem, mužským pohlavním hormonem.³⁶ K tomuto výsledku jsem dospěla i ve vlastní případové studii, kdy ze 7 informantů, konkrétně 3 dívek a 4 chlapců, vykazovali 2 chlapci kriminální chování.³⁷

Oproti tomu pojem delikvence pojmenovává širší okruh společensky nepřijatelného chování. Nejedná se pouze o chování kriminální, ale i o činy, které nejsou tzv. jinak trestné.³⁸ Konkrétně delikvence označuje jednání, které porušuje společenské normy chráněné zákony. Tedy veškeré trestné činy a přestupky včetně těch spáchaných nezletilými, jež nejsou trestně odpovědnými.³⁹

V souvislosti s pojmem delikvence je často zmiňován i pojem sociální deviace. Ten vyjadřuje odchylku od společenské normy, volbu jiné než běžné varianty chování.

³⁴ Viz. Kapitola 1.2 Nutnost preventivního působení na klienty NZDM.

³⁵ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 90.

³⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 33.

³⁷ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie.

³⁸ FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*, s. 272.

³⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 40.

Kvůli nejasnému definování společenských norem a jejich pohyblivosti je hranice mezi normálním chováním a deviací neostrá. Sociální deviace není automaticky protiprávním jednáním. Jejimi obecnými znaky jsou:

- odlišná orientace se projevuje u konkrétních skupin lidí v totožných podmínkách stejným způsobem;
- konkrétní druh odlišné orientace má podobné nebo shodné příčiny v různých sociálních prostředích;
- projevy odlišné orientace se u deviantní skupiny opakují a jsou stabilní v čase.⁴⁰

Jedním z parametrů rodičovského chování, které má prokazatelnou souvislost s delikventním chováním dítěte je dohled, neboli monitoring. Tím je vyjádřena míra informovanosti rodiče o tom, jak dítě tráví volný čas, kdo jsou jeho přátelé, v jakých místech se ve volném čase zdržuje a kdy, a v jakém stavu, se vrací domů. Dalším rizikovým faktorem je i nepřítomnost jednoho z rodičů.⁴¹ V případových studiích ve výzkumném šetření se mimo jiné věnuji dvěma případům klientů s neúplnou rodinou.⁴² Riziko dále přináší dysfunkčnost rodiny, kterou je míněna například závislost rodičů, psychické onemocnění člena rodiny nebo výkon trestu jednoho z rodičů. Tím může být celá rodina stigmatizována, diskriminována i sociálně vylučována.⁴³

Kriminální chování dětí a mládeže je nejčastěji povahy majetkové trestné činnosti, která typicky výrazně převažuje násilnou trestnou činností. Jejím typickým znakem je skupinové plánování i provedení. Z hlediska trestní kvalifikace jsou nejčastějšími delikty mladistvých krádeže, porušování domácí svobody, poškození cizí věci, výtržnictví, loupež a neoprávněné užívání cizí věci. Následná reakce společnosti na kriminalitu může zvýšit riziko opakování trestného činu.⁴⁴ Během tvorby případových studií jsem z těchto konkrétních deliktů zaznamenala krádeže a výtržnictví.⁴⁵

Ochrana dětí a mládeže je na národní úrovni upravena mimo jiné v občanském zákoníku, v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, v trestním zákoníku, zákoníku práce a v zákoně o zvláštních soudních řízeních. Hlavním legislativním dokumentem upravujícím ochranu dětí a mládeže v České republice je Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Cílem jeho poslední výraznější novely, jež nabyla účinnosti k 1. 1. 2013, bylo vytvořit podmínky pro systematickou sociální práci s rodinami a posílení koordinační role orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).⁴⁶

Ve státní sféře uskutečňují činnost sociální péče kurátoři pro mládež. Ti pracují na sociálních odborech obecních úřadů a pečují o děti mladší 15 let, které spáchaly čin, jenž by byl u dospělého člověka klasifikován jako čin trestný, o mladistvé, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo proti nim zahájeno trestní stíhání a také o děti a mladistvé s vážnými poruchami chování. Spolupracují s orgány činnými v trestním řízení a podávají jim zprávy o dítěti,

⁴⁰ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 45.

⁴¹ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 44.

⁴² Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie.

⁴³ Srov. BASTO-PEREIRA, M. et al. *The global impact of adverse childhood experiences on criminal behavior: A cross-continental study*, s. 10-11.

⁴⁴ Srov. MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 269-270.

⁴⁵ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie.

⁴⁶ BENDL, S.; HANUŠOVÁ, J.; LINKOVÁ, M. *Žák s problémovým chováním*, s. 74.

které získali na základě svého šetření. Taktéž se účastní soudního projednávání případu a mohou navrhnout výchovu v jiné rodině, ústavní výchovu, či ochrannou výchovu. Dále mají pečovat o děti a mladistvé propuštěné z ústavní výchovy a organizovat a realizovat preventivní programy.⁴⁷

1.2 Nutnost preventivního působení na klienty NZDM

Služby NZDM jsou nabízeny osobám v cílové skupině omezené věkem, jež se nacházejí v nepříznivé životní situaci. Jsou ohroženy nebo znevýhodněny ve svém sociálním rozvoji a může docházet k poruchám socializace. Pokud tato situace nenastala, jsou jí ohroženy.⁴⁸ Socializace je složitým procesem, který zahrnuje i morální vývoj jedince.⁴⁹

Morálka je systém norem člověka, který je založen na rozlišení správného a nesprávného jednání a schopnosti podle tohoto rozlišení prakticky jednat. Člověk se sám rozhoduje, jak bude jednat a v případě, že se rozhoduje s ohledem na jiné, stává se jeho volba morální volbou. Její zdroj bývá hledán například v bohu, v autoritě, ve společnosti či v přírodě. Etika je teorií morálky. Zabývá se morálkou jako jednou ze stránek společenského života a také původem a podstatou morálního vědomí a jednání. Snaží se objasnit principy a hlediska, která vedou člověka k odpovědnému jednání.⁵⁰

Podle sociálně-kognitivní teorie je morální jednání nejvíce ovlivňováno seberegulačními mechanismy, které fungují jako prostředník mezi morálním zdůvodňováním a morálním chováním. Významnou roli mají také morální standardy, jež jsou vytvářeny a osvojovány během socializace jedince získáním informací pod vlivem vyučování a výchovného působení.⁵¹

Primární přirozenou instancí, která má vliv na formování jedince, je rodina. Uplatňují se zde zejména citové vazby a její členové se s ní zpravidla identifikují. Má významný vzdělávací efekt a člověk se v ní učí základním pravidlům chování. Rodina má zároveň zásadní význam při personalizaci, humanizaci, socializaci a individuaci člověka.⁵² Dítě si během svého vývoje osvojuje vzorce fungování rodiny a zároveň vzorce fungování kultury, do níž rodina patří. Každá rodina má soubor hodnot, jež upřednostňuje a zároveň ho může, ale nemusí reflektovat.⁵³ Působení nefunkčních a dysfunkčních rodin může vést až k růstu sociální deviace mezi dětmi a mládeží.⁵⁴ Za dysfunkční lze považovat rodiny informantů Tomáše a Romana.⁵⁵

Existuje statistická souvislost mezi dosaženým vzděláním, stupněm složitosti práce, úrovní příjmu a životní úrovní. Zároveň můžeme posuzovat integrační mobilitu,

⁴⁷ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 154.

⁴⁸ STANÍČEK, J.; SYROVÝ, J.; HERZOG, A. Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 88.

⁴⁹ SMOLÍK, A. *Vybrané aspekty sociálního formování jedince ve vztahu ke společenským normám a morálnímu jednání*, s. 28.

⁵⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*, s. 11-12.

⁵¹ SMOLÍK, A. *Vybrané aspekty sociálního formování jedince ve vztahu ke společenským normám a morálnímu jednání*, s. 18.

⁵² JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 80.

⁵³ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, A. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*, s. 101-102.

⁵⁴ HENRIKSEN, J.; VETLESEN, A. *Blízké a vzdálené: etické teorie a principy práce s lidmi*, s. 79.

⁵⁵ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie: Tomáš, Roman.

tedy rozdíl v postavení prarodičů, rodičů a dětí. V této oblasti trvá autoreprodukce vzdělanostního a profesního statusu. Větší pravděpodobnost dosažení vyššího vzdělání mají tedy děti, jejichž rodiče mají také vyšší vzdělání. Vystává otázka, jaké jsou reálné vzdělávací šance dětí z etnických menšin či nižších společenských vrstev.⁵⁶

V případové studii se věnuji několika případům, u kterých je finanční situace špatná a pohybují se na hranici chudoby. Konkrétně se jedná o případy informantů Jany, Tomáše, Václava a Romana.⁵⁷ I děti jsou ovlivňovány nízkými příjmy rodiny. Ačkoli ekonomický tlak může narušit celkové fungování rodiny, instituce se zaobírají zejména celkovým tlakem na rodinu, nikoli pocity dětí. Zkušenost s chudobou může velmi ovlivnit jejich psychickou pohodu.⁵⁸

⁵⁶ HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 82.

⁵⁷ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie: Jana, Tomáš, Václav, Roman.

⁵⁸ Srov. CHZHEN, Y.; HOWARTH, Ch.; MAIN, G. *Deprivation and intra-family conflict: Children as agents in the Family Stress Model*, s. 136-137.

2 Zakotvení sociální služby NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zařízení nabízející sociální služby zaměřené na neorganizované děti a dospívající ohrožené společensky nežádoucími jevy. Koncepce těchto zařízení vychází z teorií a metod sociální práce a sociální pedagogiky. Zásadním kritériem této služby je zásada nízkoprahovosti, která vyjadřuje maximální otevřenost a přiblížení se světu klientů. Zařízení patří do oblasti preventivních sociálních služeb.⁵⁹

Účelem služeb sociální prevence podle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je napomoci zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jím jsou ohroženy. K ohrožení může docházet z důvodu krizové sociální situace, sociálně znevýhodňujícího prostředí, ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby, životních návyků a způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností. Jejich cílem je napomáhat těmto osobám k překonání jejich nepříznivé životní situace a chránit společnost před samotným vznikem či následným šířením nežádoucích společenských jevů.⁶⁰

Sociální služby jsou poskytované konáním, neboli službou, státní či obecní instituce ve prospěch jiné osoby. V moderním pojetí jde o činnosti ve prospěch občanů nebo uživatelů poskytované přímo veřejnoprávní institucí, z prostředků veřejnoprávní instituce za podpory soukromoprávní instituce, nebo soukromoprávními institucemi konajícími zpravidla s akreditací či licencií státu a za jeho odborného dohledu. Stát musí zodpovídat za výsledky činnosti soukromoprávních institucí, jimž akreditaci či licenci poskytl.⁶¹

Specifickým kontrolním nástrojem služeb je inspekce, kterou u registrovaných poskytovatelů provádí krajský úřad. U poskytovatelů zřizovaných krajským úřadem je inspekčním orgánem Ministerstvo práce a sociálních věcí. Kvalita služeb je ověřována pomocí standardů kvality sociálních služeb.⁶² Předmětem inspekce je právě kvalita sociálních služeb, dohled nad plněním podmínek stanovených pro registraci a plnění zákonných povinností poskytovatele. Inspekci provádí inspekční tým, který tvoří minimálně tři členové, a probíhá vždy v místě poskytování sociálních služeb. O jejím výsledku se pořizuje inspekční zpráva. Nestanoví-li zákon jinak, řídí se provádění inspekce Zákonem č. 552/1991 Sb., o státní kontrole.⁶³

Koncepce poskytování sociálních služeb je založena na smluvním principu. Klient uzavírá smlouvu o poskytování sociální služby se zvoleným poskytovatelem příslušné služby. Pro zprostředkování kontaktu s poskytovatelem může žadatel využít pomoci obce, v níž pobývá. Forma smlouvy je v zákonem stanovených případech povinně písemná, v ostatních musí být písemná pouze trvá-li na tom jedna ze smluvních stran. Smlouva musí obsahovat předepsané obsahové náležitosti. Těmi jsou označení smluvních stran, druh poskytované sociální služby a rozsah jejího poskytování, místo a čas

⁵⁹ MATOUŠEK, O.; KŘIŠŤAN, A. (ed.) *Encyklopedie sociální práce*, s. 411.

⁶⁰ JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb*, s. 14.

⁶¹ TRÖSTER, P. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 19.

⁶² „Znění kritérií Standardů je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.“ (MPSV, *Standardy kvality sociálních služeb*: 1)

⁶³ KAHOUN, V. *Sociální zabezpečení*, s. 361.

poskytování, ujednání vnitřních pravidel stanovených poskytovatelem, výše úhrady za sociální službu a způsob placení, výpovědní důvody, výpovědní lhůty a doba platnosti smlouvy.⁶⁴

Osobám ocitajícím se v nepříznivé sociální situaci je prostřednictvím sociálních služeb poskytováno sociální poradenství. To spočívá v předávání potřebných informací, které mají přispět k řešení jejich nepříznivé životní situace. Toto poradenství lze rozlišit na základní a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství je poskytováno všemi druhy sociálních služeb. Oproti tomu odborné sociální poradenství zahrnuje služby například manželských a rodinných poraden, poradny pro oběti trestných činů či domácího násilí a sociálně-právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením.⁶⁵ Protože je pomoc a podpora, kterou poskytují sociální služby, určena osobám, které se ocitají v nepříznivé životní situaci, nejedná se o pomoc, která by mohla být poskytnuta každé osobě. Poskytované služby se člení v návaznosti na jejich širší účel na služby sociální péče, služby sociální prevence a sociální poradenství. Dále lze podle formy poskytování rozlišit služby terénní, ambulantní a pobytové.⁶⁶

Služby NZDM jsou určeny osobám ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Službě je kladeno za cíl zlepšit kvalitu jejich života předcházením či snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života. Dále má cílové skupině umožnit lepší orientaci v jejich sociálním prostředí a také vytvářet podmínky k řešení nepříznivé sociální situace uživatelů.⁶⁷ Vyhláška č. 505/2006 Sb. charakterizuje základní činnosti zařízení. Mezi výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti zařazuje zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity, pracovní výchovnou činnost, nácvik a upevňování schopností a dovedností a také zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání. Činnost zprostředkování kontaktu se společenským prostředím popisuje jako aktivitu umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí a sociálně terapeutické činnosti jako činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji či udržení schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob. Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí Vyhláška popisuje jako pomoc při vyřizování běžných záležitostí a také pomoc při obnovení či upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podporu při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.⁶⁸

Pojem nízkoprahovost vyjadřuje několik aspektů, které vystihují podstatu fungování nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Mezi ně patří dostupnost služby. Ta má být jak časová, tedy být k dispozici tehdy, když to klienti služby potřebují, tak i místní neboli vyskytovat se tam, kde jsou přirozená teritoria klientů. V neposlední řadě musí být klientům dostupná finančně. Z toho důvodu jsou služby zpravidla poskytovány klientům zdarma, či za symbolickou částku. Dalšími aspekty jsou citlivost k roli klienta a respekt k tomu, že někteří klienti zpočátku vystupují pasivně a aktivním klientem se stávají až posléze a také možnost využívat nízkoprahových služeb anonymně, čímž klient získá pocit bezpečí. V neposlední řadě je pro naplnění pojmu

⁶⁴ KAHOUN, V. *Sociální zabezpečení*, s. 357.

⁶⁵ BENDL, S.; HANUŠOVÁ, J.; LINKOVÁ, M. *Žák s problémovým chováním*, s. 83.

⁶⁶ Srov. JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb*, s. 14-15.

⁶⁷ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

⁶⁸ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

nízkoprahovost nutná možnost nezávazné orientace v nabídce služeb a vlastní volba klienta. Dále pak akceptace životních obtíží tak, jak je dospívající cítí a sděluje a respektování toho, že o některých tématech nechce mluvit.⁶⁹

Standardy kvality sociálních služeb

Standardy kvality sociálních služeb platí pro všechny typy a druhy služeb, které je možné považovat za sociální služby. Jsou souborem kritérií, která jsou měřitelná a ověřitelná. Některá z pravidel si podle Standardů musí definovat poskytovatelé sami. Jedná se například o poslání a cíle služby a pravidla pro individuální plánování služeb. Nejsou systémem řízení kvality, ale pravidly a principy poskytování služeb, stejně jako měřítkem pro hodnocení jejich naplnění. Dělí se na procedurální standardy, personální standardy a provozní standardy.⁷⁰

Procedurální standardy stanovují, jak má poskytování služby vypadat, co je podstatné při jednání se zájemcem o službu a jak přizpůsobit poskytování služby individuálním potřebám klienta. Dále se věnují ochraně práv klientů sociálních služeb a vytváření ochranných mechanismů.⁷¹ Personální standardy se zabývají personálním zajištěním služby, neboť její kvalita je přímo závislá na pracovnících, jejich dovednostech, vzdělání, přístupu, vedení a podpoře, ale i na podmínkách, které pro práci mají. Podmínky pro poskytování sociálních služeb pak definují provozní standardy. Zaměřují se na prostory, kde jsou služby poskytovány, na jejich dostupnost, ekonomické zajištění služeb a zvyšování jejich kvality.⁷²

Důvodem zákonné povinnosti dodržování Standardů je zaručení určité úrovně kvality sociálních služeb. Každý ze standardů obsahuje kritéria, na jejichž základě je možné jeho naplnění ohodnotit. Jejich zavádění a naplňování hodnotí inspektoři kvality sociálních služeb a výstupem je procento naplnění standardů poskytovatelem.⁷³

Podle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou sociální služby poskytovány lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Tou se rozumí oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, krizové sociální situace, životních návyků či způsobu života a stav, kdy dotyčná osoba není schopna řešit vzniklou situaci tak, aby řešení podpořilo sociální začlenění, ochranu před sociálním vyloučením nebo zamezilo prohloubení tohoto vyloučení. Tento stav může vést ke konfliktu se společností, vzniku sociálně znevýhodňujícího prostředí nebo ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné osoby. Z toho důvodu je nutné, aby bylo poskytování podpory, pomoci a péče alespoň rámcově regulováno.⁷⁴

⁶⁹ Srov. KLÍMA, P.; JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 14-15.

⁷⁰ BEDNÁŘ, M. *Manuál zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe*, s. 8.

⁷¹ CHLOUPKOVÁ, S. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*, s. 14.

⁷² *Tamtéž*, s. 24-25.

⁷³ HERMAN, J. *Základy managementu sociálních služeb*, s. 96.

⁷⁴ JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb*, s. 11.

Etika poskytování služeb

V Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež CROSS Prevent se často setkávám se situacemi, kdy se musím eticky rozhodovat a uvažovat nad různými etickými dilematy. Proto jsem se rozhodla začlenit do této práce část, jež se dané oblasti bude věnovat. Považuji ji za podstatnou při navazování důvěrného vztahu s klienty. I z toho důvodu se snažím dopředu klienty informovat o jejich právech a povinnostech, zároveň je ale upozorňuji i na povinnosti, které mám já, jako sociální pracovník. Když je tato oblast klientům jasná, a jsou si vědomi povinností pracovníků, nemělo by u nich docházet k pocitu zrazení důvěry, pokud by došlo k situacím, jež následně uvedu.

Etika není pouze součástí výkonu sociální práce jako profese, oborem vzdělávání, či vědní disciplínou. Je nedílnou součástí sociální práce a ta by bez ní nemohla existovat. Z toho důvodu je nezbytné, aby byly teoretické poznatky i praktické dovednosti zahrnuty do mravního myšlení i jednání sociálního pracovníka a zahrnovaly celistvou oblast práce i vztahů v rámci poskytování sociální práce. Mezi základní požadavky profesionality aktuálně patří formování etického kodexu. Ten sice nemůže garantovat etické chování, ale jeho formulace má velký význam pro profesi sociální práce, profesionály i uživatele sociálních služeb. V České republice je za národní etický kodex považován Etický kodex společnosti sociálních pracovníků ČR vydaný v roce 2006.⁷⁵ Vychází z Všeobecné deklarace lidských práv, Listiny základních práv a svobod České republiky, Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a také navazuje na zásady etiky sociální práce definované Mezinárodní federací sociální práce.⁷⁶ Jeho závaznost není nárokovatelná, má pouze doporučující charakter.⁷⁷

V situaci, kdy má sociální pracovník řešit etický problém nebo dilema mu pomáhá znalost etických teorií a hodnotové báze sociální práce, včetně Etického kodexu. Zároveň tato znalost přispívá k identifikaci s oborem a větší jistotě při výkonu sociální práce. Během řešení etického dilematu by měl sociální pracovník nejprve identifikovat konkrétní dilema, včetně hodnot a povinností, které jsou v konfliktu. Následně je vhodné zamyslet se, kterých jednotlivců, skupin a organizací se řešení dilematu nějakým způsobem dotkne. Poté by měl důkladně zvážit všechny možné způsoby jednání a jejich pravděpodobné efekty pro zúčastněné i pro celou společnost. Je nutné zvážit všechna pro a proti u každého z možných způsobů jednání. Během toho se berou v potaz etické principy a teorie. Přínosem je rovněž konzultace se spolupracovníky nebo supervize. Obvykle je možné řešit dilema na základě tohoto postupu. Je doporučeno postup zdokumentovat a řešení zhodnotit.⁷⁸

Většina aktérů systému sociálních služeb je Zákonem o sociálních službách vázána povinnou mlčenlivostí. Jedná se o zaměstnance poskytovatelů sociálních služeb, dobrovolníky při poskytování sociálních služeb a fyzické osoby, které jsou samy poskytovateli. Dále pak zaměstnanců státu a přizvaných osob účastnících se inspekce poskytování sociálních služeb. Tato povinnost trvá i po skončení pracovního poměru. Výjimkou jsou situace, které přiznává Zákon o sociálních službách nebo zvláštní předpis

⁷⁵ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I.*, s. 46-47.

⁷⁶ Srov. Společnost sociálních pracovníků ČR, z. s. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky*, s. 1.

⁷⁷ Srov. MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I.*, s. 46-47.

⁷⁸ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 47.

a případy, kdy dá osoba, o které budou dané údaje zveřejňovány či sdělovány, písemný souhlas se zproštěním dané mlčenlivosti.⁷⁹

Státní orgány, zaměstnavatelé a další fyzické i právnické osoby mají povinnost sdělit OSPOD údaje pro poskytnutí sociálněprávní ochrany, pokud je k tomu orgán vyzve. Povinná mlčenlivost nemůže být dále uplatněna, je-li podezření, že dochází k týrání či zneužívání dítěte nebo zanedbávání péče o něj.⁸⁰ Tuto povinnost zmiňují, neboť je značná část klientů NZDM CROSS v péči OSPOD,⁸¹ a proto existuje reálná možnost této nutné součinnosti.

Trestní zákoník zase stanovuje dvě skutkové podstaty, u kterých povinnost mlčenlivosti nechrání uživatele sociální služby, tedy neopravňuje poskytovatele s odkazem na mlčenlivost neposkytnout určité informace. Jedná se o nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu. V těchto dvou skutkových podstatách jsou taxativně jmenovány trestné činy, jež musí být oznámeny či překaženy. Dále je trestním řádem upravena povinnost součinnosti s orgány činnými v trestním řízení, kdy lze informace, jež jsou chráněny povinnou mlčenlivostí, požadovat po předchozím souhlasu soudu. Ten musí obsahovat vymezení konkrétních údajů, které je následně poskytovatel povinen sdělit.⁸²

⁷⁹ JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb*, s. 145-146.

⁸⁰ TOMEŠ, I. *Sociální právo České republiky*, s. 154.

⁸¹ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie.

⁸² Srov. JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb*, s. 149-151.

3 Preventivní nástroje NZDM

3.1 Prevence

Prevenci lze rozdělit do 3 stupňů:

- primární – jejím smyslem je předcházet delikventnímu jednání u celé populace;
- sekundární – ovlivňuje osoby, které se dosud delikventního chování nedopustily, ale podle určitých známek lze soudit, že k němu mají trvalejší sklon;
- terciární – jejím cílem je ovlivňování osob, které se již dopustily daného jednání a jejím smyslem je prevence opakování tohoto jednání.⁸³

Základními formami rizikového chování jsou:

- agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií;
- násilí, domácí násilí a krizové situace spojené s násilím;
- vandalismus;
- intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- krádeže, loupeže;
- vydírání a vyhrožování;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus a gambling;
- rizikové sporty, rizikové chování v dopravě;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- rizikové sexuální chování.⁸⁴

Soubor preventivních strategií sociálních problémů je probírán od 90. let 20. století pod pojmem prevence rizikového chování. Ten označuje snahu omezit chování, které ohrožuje jedince. Zahrnuje tedy širokou škálu různého chování.⁸⁵ Cílovou skupinou preventivních opatření mohou být děti selhávající ve škole, s poruchami chování, z dysfunkčních rodin, z rodin žijících pod hranicí životního minima, z neúplných rodin či týrané nebo zanedbávané. Dále děti vyrůstající na územích se zvýšenou kriminalitou nebo děti s předelikventním chováním. Preventivní opatření mohou také cílit na veškeré rodiče v komunitě či všechny občany státu.⁸⁶

Primární prevenci lze rozlišit na specifickou, která zahrnuje aktivity zaměřené na konkrétní typ rizikového chování a jejím cílem je předejít, snížit výskyt, nebo oddálit začátek daného typu rizikového chování u návykových látek, a nespecifickou primární prevenci, která není cílena na určitý rizikový fenomén, ale působí obecně se zaměřením na rozvoj osobnosti a nadání, zájmů a komunikačních dovedností, pohybových aktivit, upevňování správných hodnot a zdravého sebevědomí.⁸⁷ U dětí je velký důraz kladen zejména na nespecifickou primární prevenci, neboť není možné děti chránit jen před

⁸³ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 265.

⁸⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027*, s. 6.

⁸⁵ RODRIGUES, T. H. *PREVENTION METAMORPHOSES: preventing risky behavior in France*, s. 2.

⁸⁶ MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 267.

⁸⁷ KIKALOVÁ, K.; KOPECKÝ, M. *Úvod do studia prevence závislostí dětí a dospívajících*, s. 10.

jedním nežádoucím vlivem. Účinná primární prevence nespočívá v zákazech a ve varováních, ale v podpoře prosociálních postojů a chování.⁸⁸

Z pohledu cílové skupiny je možné primární prevenci dělit do 3 skupin. První je prevence všeobecná, která je zaměřená na běžnou populaci bez rozdělování na rizikovost skupin. Zohledňuje pouze věkové složení a četnost případů onemocnění, závislosti, užívání či výskytu rizikového chování v dané lokalitě, vůči počtu obyvatel. Dále je to primární prevence selektivní, jež se zaměřuje na skupiny osob, u nichž je zvýšená míra přítomnosti rizikových faktorů pro vznik a vývoj rizikového chování. Je tedy směřována osobám více ohroženým či zvýšeně vystaveným působení rizikových faktorů. Posledním druhem je primární prevence indikovaná, zaměřená na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazně rizikových faktorů, případně se u nich již vyskytly projevy rizikového chování. Nacházejí se ve fázi experimentů, kdy ale ještě nemůže být stanovena klinická diagnóza zneužívání látek či závislosti.⁸⁹

Politika primární prevence rizikového chování se v ČR začala formovat především ve spojitosti s prevencí protidrogovou, která reagovala na vysoký počet mladých uživatelů návykových látek v 90. letech 20. století. Důležitým krokem směrem k profesionalizaci programů v oblasti primární prevence bylo vytvoření standardů specifikujících základní požadavky kvality programů zaměřených na prevenci užívání návykových látek v roce 2005. S těmi byl spojen i vznik procesu certifikací. Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování byly schváleny Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen MŠMT) v roce 2013.⁹⁰

V současnosti se primární prevence řídí koncepčními dokumenty, jakými jsou mimo jiné: Národní strategie primární prevence rizikového chování, Strategie vzdělávací politiky ČR, Akční plán inkluzivního vzdělávání, Strategie prevence kriminality v ČR, Národní strategie protidrogové politiky a Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí a její akční plány v oblasti omezení zdravotně rizikového chování. Národní strategie primární prevence rizikového chování 2019-2027 je základním strategickým dokumentem MŠMT, který vytváří rámec politiky primární prevence rizikového chování v ČR. Vychází z předchozí Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018. Navazuje na její vyhodnocení. Vymezuje základní pilíře politiky primární prevence, kterými jsou: systém, koordinace, legislativa, vzdělávání, financování, monitoring, hodnocení a výzkum.⁹¹

Cílovou skupinou sekundární prevence jsou osoby se zvýšeným rizikem sociálního selhání, nebo osoby, u nichž již k sociálnímu selhávání dochází, ale jeho míra se ještě nedá indikovat.⁹² Cílem terciární prevence pak je eliminovat následky způsobené rizikovým chováním a případně se vyhnout recidivám. Zároveň je usilováno o reintegraci postiženého jedince.⁹³

⁸⁸ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 155.

⁸⁹ KALINA, K. *Klinická adiktologie*, s. 264.

⁹⁰ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027*, s. 3.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 4.

⁹² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 154.

⁹³ RODRIGUES, T. H. *PREVENTION METAMORPHOSES: preventing risky behavior in France*, s. 3.

3.2 Prevence v NZDM

V této kapitole budou popsány nástroje, kterými je v NZDM CROSS realizováno preventivní a výchovné působení na uživatele služby.

Situační intervence

Jedná se o sociálně pedagogickou práci v situacích, které vznikají v zařízení a mají výchovný obsah. Pracovník během nich vstupuje do interakcí, ke kterým dochází mezi uživateli služby. Svým vstupem přináší podněty, reflektuje vzniklou situaci nebo používá další techniky, které vytváří či zvýrazní výchovný efekt situace.⁹⁴ Zároveň se jedná o jednu z metod rozvíjení a posilování předpokladů úspěšné socializace. Klienti v jejím průběhu vědí, co je chceme naučit a proč. Probíhají neplánovaně a jsou velmi krátké. Jejich podstata spočívá v předávání norem a hodnot a také ve vyjasňování role pracovníka.⁹⁵ Pracovník jimi může poskytnout klientovi zpětnou vazbu k jeho chování či vzniklé situaci. Ta může být jak pozitivní, tak i negativní. Je vhodné, aby zpětná vazba měla verbální formu a byla tak pro uživatele snadno pochopitelná.⁹⁶

Případová práce

Jinými slovy dlouhodobá individuální práce s klienty. Je časově ohraničená, má stanovený počátek i konec. Děje se plánovaně a je při ní zachováván následující postup:

- vydefinování společného kontraktu mezi klientem a pracovníkem či zařízením;
- tvorba individuálního plánu a stanovení podmínek kontraktu;
- vedení dokumentace, s níž je klient obeznámen;
- revize kontraktu s uživatelem.⁹⁷

Individuální plánování náleží mezi nástroje sociální práce a označuje individualizované poskytování základních činností sociální služby. Jeho cílem je řešení nepříznivé sociální situace, kvůli níž klient službu využívá. Za řízení a průběh individuálního plánování je odpovědný sociální pracovník. Jeho úkolem je také vytvářet podmínky pro individualizované poskytování služby na základě informací od klienta, sledovat jeho průběh a chránit důstojnost a zájmy klienta při jeho realizaci.⁹⁸

Poradenství

Jeho obsahem je vyhodnocení situace, nabídka rady, informací a řešení, které vedou k odstranění obtíží. Odehrává se formou rozhovoru s klientem a řeší se při něm aktuální problémy. Cílem poradenství je mimo jiné zvýšit klientovy kompetence k řešení problémů.⁹⁹

V následujícím schématu jsou znázorněna témata, která byla v roce 2021 s klienty nejčastěji řešena během individuálního poradenství. Informace jsem získala

⁹⁴ Česká asociace streetwork. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* s. 6.

⁹⁵ BUCHÁČKOVÁ, M.; TÚČKOVÁ, Z. Socializační přístup v práci s dětmi a mládeží ve vyloučených lokalitách. In *Streetwork!: Dobrá praxe 2015: české a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových sociálních službách*, s. 21.

⁹⁶ Česká asociace streetwork. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 13.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 6.

⁹⁸ ŠÁMALOVÁ, K.; VOJTÍŠEK, P. (ed.) *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*, s. 415.

⁹⁹ RACEK, J.; HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 326.

prostřednictvím interní databáze se složkami jednotlivých klientů. Vybrala jsem pouze témata, která byla řešena alespoň 15x během kalendářního roku.¹⁰⁰

Obrázek č. 2: Nejčastější témata poradenství

Zdroj: Vlastní výzkum

Preventivní programy

Jedná se o zvláštní programy vytvořené dle potřeb cílové skupiny a dané lokality. Konkrétně se jedná o programy specifické prevence. Obsahují předávání informací, besedy pro uživatele, probírání a nabízení tématu při kontaktní práci.¹⁰¹

Koncept primární prevence v NZDM CROSS vznikl po diskusi týmu, při níž byl stanoven garant preventivních programů. Ten si zároveň může na realizaci preventivních programů přizvat další členy pracovního týmu, kteří mu pomáhají s činnostmi v rámci vybraných aktivit. Rovněž s nimi může konzultovat jednotlivé metody, resp. aktivity. Tvorba preventivních programů má místo na pravidelné společné poradě pracovního týmu. Garant se zde může doptávat na názory na téma ostatních. Téma preventivního programu trvá jeden kalendářní měsíc a vybírá ho garant. Tématizováno může být to, co klienti aktuálně řeší, tedy co odpovídá jejich potřebám. Zároveň ale existují témata, která musí přinést právě garant, neboť jsou obecná a pro klienty mohou být neatraktivní.¹⁰²

Garant seznámí tým na poslední poradě v měsíci s tématem na následující měsíc a jeho minimálními cíli. Také pracovnímu týmu sdělí, jaké aktivity na klubu se k tématu budou vázat, případně se kterým kolegou bude v konkrétním programu spolupracovat a jakým způsobem. Vybraná témata jsou komunikována i přes sociální síť zařízení. Pracovníci například sdílejí články na dané téma, odkazy a ankety. Na konci měsíce, ještě před začátkem nového tématu, probíhá vyhodnocení, zda a nakolik se podařilo dosáhnout cílů, které byly stanoveny na začátku měsíce. Způsob, jakým se bude vyhodnocení provádět, navrhne garant a konzultuje ho s vedoucím zařízení.¹⁰³ Konkrétní

¹⁰⁰ Vlastní výzkum - interní databáze klientů.

¹⁰¹ Česká asociace streetwork. *POJMOSLOVÍ Nizkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*, s. 6.

¹⁰² PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 91.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 92.

preventivní programy realizované v NZDM CROSS v období od srpna 2020 do dubna 2021 jsou popsány v Přílohách I. až V. Těmito programy jsem se zároveň zabývala ve výzkumné části této práce.

Pro práci garanta preventivních programů byly stanoveny indikátory naplnění koncepce preventivních programů v NZDM. Ty slouží jako kontrolní nástroj pro vedoucího zařízení a zároveň garantovi poskytují rámec, v němž se může při tvorbě programů pohybovat. Indikátory jsou následující:

- představit týmu na poradě téma, jeho cíle a nástroje, které hodlá použít k dosažení cíle;
- použít během měsíce alespoň 3 nástroje práce s tématy;
- aktuální téma komunikovat na sociálních sítích zařízení – Facebook a Instagram;
- vyhodnotit dosažení cílů společně s vedoucím zařízení.

Nástroje pro práci s tématem byly stanoveny při tvorbě koncepce preventivních programů v zařízení, jsou ale doplňovány tak, aby svým rozsahem vyhovovaly garantovi programů. Aktuálně mezi nástroje patří beseda a přednáška, buď s pracovníky zařízení, nebo s externistou. Dále pak vytvořená hra, promítání filmu doplňujícího téma či dotazník pro klienty. V neposlední řadě sem pak patří vizuální materiály, tedy informační nástěnka, plakát a informační letáky.¹⁰⁴

¹⁰⁴ PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*, s. 92.

4 Zkoumání účinnosti preventivních programů

Cílem výzkumného šetření diplomové práce bylo zjistit přínosy preventivních programů realizovaných v NZDM CROSS Prevent. K naplnění vytyčeného cíle byly stanoveny 3 výzkumné otázky.

- Jaké byly návyky klientů přicházejících do NZDM před účastí v preventivním programu?
- Jak se změnily návyky klienta po účasti v preventivním programu?
- Jak se účast klienta v preventivním programu odrazila v individuálním plánování s klientem?

Odpovědi na výzkumné otázky jsem hledala pomocí kvalitativního výzkumu. Ten má za cíl porozumět jevům, či vytvořit novou teorii. Výzkumný proces je induktivní a holistický a měl by proběhnout v přirozeném prostředí zkoumaného subjektu. Výzkumník by se měl dokázat vcítit do zkoumaného a měl by zkoumat významy sdělených informací. Výběr zkoumaných osob je záměrný, zaměřený na jednotlivce nebo malé skupiny. Zkoumané osoby by měly stát v popředí výzkumu.¹⁰⁵

4.1 Zkoumaný soubor

Zkoumané informanty jsem vybrala pomocí statistického výběru. Ten se vyznačuje tím, že je základní soubor definován a rozsah výběru je předem znám. Vybírá se pouze jednou, podle předem zvoleného plánu. Je možné předem odhadnout rozložení kritérií v základním souboru a výběr se ukončí po dosažení zvoleného rozsahu výběru.¹⁰⁶

Jako výzkumník jsem byla ve vztahu k terénu, tedy informantům, v pozici zasvěceného. Tedy osoby, jež se se svými informanty stýká i mimo rámec výzkumu. Tím se měla zvýšit jejich otevřenost, a naopak snížit snahu uniknout z interakce mezi námi.¹⁰⁷ K realizaci výzkumu bylo vybráno sedm informantů. Ti byli vybráni na základě následujících kritérií:

- jsou klienty NZDM CROSS Prevent;
- zúčastnili se minimálně dvou preventivních programů realizovaných v NZDM.

Vybírala jsem z klientů, kteří jsou aktuálně mými klíčovými klienty¹⁰⁸ a s nimiž byl vyplněn INCOME dotazník,¹⁰⁹ jímž mapujeme nepříznivou životní situaci klienta a za jehož užití je vytvářen pokročilý individuální plán.¹¹⁰ To jsem učinila z toho důvodu, že s nimi mám hlubší vztah, než s jinými klienty a jsou zvyklí na individuální rozhovory

¹⁰⁵ MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I.*, s. 112.

¹⁰⁶ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 154.

¹⁰⁷ Srov. ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 76-77.

¹⁰⁸ „Každý klient zařízení má svého klíčového pracovníka. Ten je jeho partnerem při plánování průběhu služby, sestavuje s klientem individuální plány a zároveň vede jeho složku. Přidělování klíčového pracovníka je na domluvě členů pracovního týmu.“ (PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS Prevent* 2021: 36)

¹⁰⁹ „INCOME dotazník slouží k upevňování vztahu a důvěry mezi klientem a jeho klíčovým pracovníkem. Otevírá témata a pomáhá klíčovému pracovníkovi rozpoznat klientovy potřeby. Zároveň slouží k identifikaci nepříznivé životní situace a potenciálního rizikového chování klienta. O tom, kdy bude s klientem dotazník vyplněn rozhoduje klíčový pracovník podle vlastního uvážení, s ohledem na fázi vztahu, ve které se s klientem nachází. Nejpozději to ale musí být do 6 měsíců od okamžiku, kdy klient dostane kód.“ (PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS Prevent* 2021: 37)

¹¹⁰ „O pokročilém individuálním plánu“ hovoříme v okamžiku, kdy jsme schopni dobře popsat nepříznivou životní situaci klienta a prostřednictvím individuálního plánu na ni reagovat.“ (PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS Prevent* 2021: 32)

se mnou. Z těchto klientů jsem se dále snažila vybrat vhodné subjekty zkoumání i za pomoci výsledků přezkumu interní databáze tak, aby jejich složení odpovídalo průměrnému složení klientů NZDM. Jména klientů jsem kvůli zachování anonymity změnila. Systém přidělování náhodných jmen byl zvolen z důvodu lepší orientace v textu.

Tabulka č. 1: Charakteristika informantů a jejich účast v preventivních programech

Jméno	Pohlaví	Národnost ¹¹¹	Věk (let)	Účast v preventivním programu				
				Marihuana	Rizikové sexuální chování	Alkohol	Volba povolání	Finanční gramotnost
Jana	Žena	Rom	15		X		X	X
Simona	Žena	Rom	18			X		X
Tomáš	Muž	Rom	14	X	X			
Karel	Muž	Rom	16		X	X		
Laura	Žena	Rom	14	X	X		X	
Václav	Muž	ČR	13			X		X
Roman	Muž	Rom	15	X		X		

Zdroj: Vlastní výzkum

4.2 Případové studie

Pomocí případových studií jednotlivých klientů jsem hledala odpovědi na výzkumnou otázku „*Jaké byly návyky klientů přicházejících do NZDM před účastí v preventivním programu?*“. Oblasti života klientů, které zde byly popsány, jsem strukturovala podle této osnovy:

- nukleární rodina;
- sourozenci;
- scholarita;
- návyky, somatické zdraví, emocionální vývoj;
- zájmy a aktivity;
- výchovné potíže, poruchy chování, ústavní výchova;
- vývoj sociálních vztahů;
- pracovní vývoj;
- eroticko-sexuální vývoj;
- NZDM.

Osnovu jsem vytvořila sama, inspirovala jsem se osnovou z předmětu Kazuistický seminář.¹¹² Měla by pojmut veškeré okruhy témat, které klienti s pracovníky NZDM probírají. Informace byly čerpány z klientské databáze, v níž jsou zaznamenány veškeré úkony provedené s konkrétním klientem.

Kvalitativní případová studie umožňuje hloubkové zkoumání výzkumných jevů. Výzkumník je v jejím průběhu úzce spojen s předmětem výzkumu. Velký důraz je kladen na výběr předmětu zkoumání a také místo samotného výzkumu. Lze ji provést s použitím jednoho i více případů.¹¹³ Cílem je zachycení složitosti případu a popis vztahu v jejich celistvosti. Proto výzkumník během případové studie sbírá velké množství dat od jednoho, nebo několika málo jedinců. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním

¹¹¹ Zahnutí této charakteristiky se podrobně věnuji v kapitole 6 Diskuse.

¹¹² Kazuistický seminář je volitelný předmět studijního oboru Etika v sociální práci na TF JČU vedený Mgr. et Mgr. Karolinou Diallo, Ph.D. (2021).

¹¹³ Srov. CHOWDHURY, A.; SHIL, N. CH. Thinking ‘Qualitative’ Through a Case Study: Homework for a Researcher, s. 203-204.

jednoho případu je možné lépe porozumět jiným podobným případům.¹¹⁴ Případové studie uvedené v této práci měly funkci deskriptivní neboli popisující studie. Ta se používá k podrobnému a komplexnímu popisu určitého jevu reálného života v takovém kontextu, v němž se běžně vyskytuje a probíhá.¹¹⁵

Výběr případu vhodného pro výzkum je podstatným krokem. Lze ho vybrat podle několika schémat. Prvním z nich je volba extrémních případů, kdy mají případy výjimečné charakteristiky a vlastnosti, nebo jsou vzácné svým výskytem. Další možností je výběr typických příkladů, jež reprezentují typické osoby. Posledním způsobem je volba kritických případů, které podle badatele splňují maximum vlastností považovaných za relevantní v teorii, jíž chce badatel potvrdit, vyvrátit nebo rozšířit.¹¹⁶ V tomto zkoumání byla použita volba výběru typických příkladů klientů NZDM. Ti byli vybíráni podle kritérií uvedených v kapitole 4.1 Zkoumaný soubor. Vytvořila jsem osobní případovou studii u 7 klientů. Data byla získána z databáze klientů, do níž jsou zaznamenávány veškeré informace od prvního kontaktu s klientem. Tato data jsem následně utřídila dle témat a přeformulovala tak, aby odpovídala stanovené struktuře případových studií.

Osobní případová studie podrobně zkoumá určitý aspekt u jedné osoby. Pozornost se věnuje například minulosti, kontextovým faktorům nebo postojům, které předcházely určité skutečnosti. Dále se zkoumají možné příčiny, determinanty, procesy, faktory a zkušenosti, které ke skutečnosti měly vztah. Může jít také o zachycení celého života, pak mluvíme o historiích života.¹¹⁷ Vzhledem k počtu jednotek, které se samostatně zúčastnily studie v této práci, se jednalo o vícepřípadovou studii. Ta umožňuje srovnání jednotlivých případů ve studii.¹¹⁸ Studie jsem sledovala způsobem longitudinální případové studie, které se mohou lišit podle směru sledování případu v čase, dle toho, zda putujeme do minulosti či směřujeme do budoucnosti.¹¹⁹ Zvolila jsem směr z minulosti do budoucnosti v každé z oblastí života klientů, kterým jsem se během zkoumání věnovala.

Analýza získaných dat je u případových studií složitější než u ostatních technik kvalitativního výzkumu. Nejsou totiž stanoveny přesné návody, kdy zvolit který postup analýzy dat. Proto je potřeba, aby si výzkumník našel svůj vlastní styl empirického uvažování. I tak je třeba data získaná v rámci případové studie analyzovat, aby bylo možné výsledky interpretovat a vyvodit určité závěry. V odborné literatuře lze dohledat různá doporučení, jak při analýze dat postupovat. Patří mezi ně například:

- zkoušet uspořádat získaná data různými způsoby;
- vytvořit matici základních kategorií, jež charakterizují daný případ;
- znázornit data graficky pomocí vývojového diagramu či jiné techniky;
- vytvořit tabulku, která zachytí četnosti výskytu různých kategorií, událostí apod.;
- uspořádat data chronologicky, dle průběhu dění, či použít časové schéma.¹²⁰

¹¹⁴ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 102.

¹¹⁵ MAREŠ, J. *Tvorba případových studií pro výzkumné účely*, s. 121.

¹¹⁶ Srov. ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 104-105.

¹¹⁷ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 103.

¹¹⁸ Srov. CHRASTINA, J. *Případová studie - metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování*, s. 90-91.

¹¹⁹ MAREŠ, J. *Tvorba případových studií pro výzkumné účely*, s. 121.

¹²⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 129-130.

V této práci jsem zvolila použití analýzy, v níž byly vytvořeny tabulky, které zachycovaly četnost výskytu rozličných kategorií u všech zkoumaných případů. Tyto tabulky jsem následně vyhodnotila.

4.3 Polostrukturovaný rozhovor

Rozhovor je nejčastěji používanou metodou při sběru dat v kvalitativním výzkumu. Můžeme ho definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek. Jeho prostřednictvím jsou zkoumáni členové určitého prostředí či specifické sociální skupiny s cílem získat pochopení jednání událostí, kterým disponují členové dané skupiny.¹²¹

Pomocí polostrukturovaných rozhovorů s klienty NZDM jsem hledala odpovědi na výzkumnou otázku „*Jak se změnila návyky klienta po účasti v preventivním programu?*“. Rozhovory byly vedeny podle návodu uvedeného v Příloze VI. S klientem jsme se vrátili k jeho účasti v preventivním programu, kterého se zúčastnil a následně jsem se doptávala na to, co se od jeho účasti v něm změnilo, co mu program přinesl a jak by ho ohodnotil. Soustředila jsem se zejména na změny postojů a chování, které proběhly po preventivním programu. Takto jednotlivě jsme se společně věnovali všem tématům, která byla s konkrétním klientem skrze preventivní programy řešena.

Návod k rozhovoru tvoří seznam otázek nebo témat, které je potřeba během rozhovoru probrat. Návod zajišťuje, že se dostane na všechna pro tazatele důležitá témata. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale umožňuje dotazovanému i uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Tazatel může měnit pořadí témat a přizpůsobovat formulaci otázek v průběhu rozhovoru. Rozhovory jsou však zároveň strukturovanější a je možné jejich srovnání.¹²²

Před uskutečněním rozhovorů jsem z interní databáze klientů zjistila, kterých preventivních programů se informant účastnil. Dále jsem si připravila tištěnou formu těchto programů, abych je tím mohla informantům připomenout. Dotazovala jsem se stejných klientů, kteří se zúčastnili případové studie. Jejich výběr byl tedy záměrný. Rozhovory jsem uskutečnila v otevírací době NZDM, nejčastěji v rámci obnovy ústní smlouvy s klientem, tedy v měsících lednu a únoru. S klientem, který se nemohl do NZDM dostavit jsem se spojila pomocí videohovoru.

Rozhovory jsem zaznamenala jako zvukovou nahrávku a následně je převedla z mluveného projevu do písemné podoby pomocí doslovné transkripce. Ta je podmínkou pro podrobné vyhodnocení výsledků, ovšem samotná procedura je časově náročná.¹²³ Pokračovala jsem kódováním, tedy přiřazováním klíčových slov či symbolů k částem textu tak, aby bylo jejich prostřednictvím možné pracovat s většími významovými celky a vytvářet kategorie. Další fází bylo právě propojování dat, tedy hledání souvislostí v datech a jejich vzájemné propojování ve větší celky a vytváření kategorií. K vzešlým datům jsem přidala komentáře a doplňky, jež je rozšířily nebo uvedly do kontextuálních vztahů. Tím došlo ke zpřesnění analýzy.¹²⁴

Data jsem analyzovala pomocí metody vytváření trsů. Ta je založena na srovnávání a agregaci dat a slouží k seskupení a konceptualizaci dat do skupin.

¹²¹ ŠVARÍČEK, R.; ŠEDOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 159.

¹²² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 179.

¹²³ *Tamtéž*, s. 212.

¹²⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 219-220.

Tyto skupiny neboli trsy by měly vznikat na základě podobnosti, tedy překryvu, mezi zjištěnými jednotkami. Díky tomuto procesu vznikají obecnější kategorie, jejichž zařazení do trsu je spojeno s určitými opakujícími se znaky, uspořádáním atd. Překryv témat může být prostorový, časový, tematický či personální. Podstatnou dimenzí této metody je určitá hierarchizace, neboť jsou v ní prostřednictvím kategorizace zvolených základních jednotek vytvářeny jednotky obecnější.¹²⁵

4.4 Analýza dokumentů

Pomocí analýzy dokumentů, konkrétně zápisů v klientské databázi u vybraných klientů, jsem odpovídala na výzkumnou otázku „*Jak se účast klienta v preventivním programu odrazila v individuálním plánování s klientem?*“

Analýza dokumentů je druhem zkoumání, které je možné použít jak v kvalitativním, tak kvantitativním výzkumu. Dokumentem je vše zapsané, či jinak zaznamenané. Mohou se za ně obecně považovat veškeré stopy lidské existence. Za výhody analýzy dokumentů lze považovat rozmanitost možných zdrojů zkoumání, otevření přístupu k informacím, jež by se jiným způsobem získávaly jen těžko a také to, že nejsou výzkumné aktivity ovlivněny osobou výzkumníka.¹²⁶ V případě této práce tomu tak ale je, neboť některé ze záznamů o klientech jsem i sama zapisovala.

Informace jsem čerpala z klientské databáze, do níž pracovníci zaznamenávají veškeré výkony provedené s konkrétním klientem. Zaměřila jsem se na proces individuálního plánování, tedy výkony související s individuálním plánem klienta; jeho stanovení, cíl, kroky klienta i pracovníka, průběžné revize s nově stanovenými kroky pracovníka i klienta a jeho závěrečné ukončení, včetně zhodnocení. Přihlíženo bylo i k milníkům práce s klientem, jako jsou první kontakt s klientem, původně zájemcem o službu, uzavření ústní smlouvy, obnova smlouvy a zhodnocení služby, ale také vyplnění dotazníku INCOME.

První kontakt s klientem a vznik nových individuálních plánů byly během analýzy dat pro přehlednost zaneseny do chronologicky řazeného schématu. Dále do něj byla zanesena i účast klienta v konkrétních preventivních programech. Díky tomu jsem byla schopna zjistit, zda byly nově vytvořené individuální plány nějak ovlivněny účastí klienta v preventivním programu.

Data získaná z databáze jsem analyzovala pomocí srovnávání. Jedná se o poznávací prostředek a základní myšlenkovou operaci, kterou používáme téměř neustále. Ve vědě je možné srovnávání neboli komparaci použít také ve smyslu výzkumné metody.¹²⁷ Srovnávat jevy lze zejména ve dvou rovinách, prostoru a čase. V práci použiji diachronní neboli vertikální srovnávání, které se zabývá změnami určitého jevu v průběhu času, který je nutné pro užití komparace co nejpřesněji vymezit. Spočívá ve srovnávání současných jevů s jeho dřívějšími ekvivalenty.¹²⁸

¹²⁵ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 221.

¹²⁶ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, s. 134.

¹²⁷ VLČEK, P. *Srovnávací výzkum v pedagogice: některé úvahy o metodologii problémového přístupu*, s. 394.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 396.

5 Výsledky zkoumání

Klienti, kteří se zúčastnili zkoumání, byli vybíráni na základě přezkumu interní databáze klientů tak, aby odpovídali průměrným klientům zařízení. Výsledky zkoumání by proto měly odpovídat průměrným klientům, neboť je jejich struktura ve všech oblastech téměř shodná se strukturou zkoumaných.

Tabulka č. 2: Porovnání informantů a klientů

Oblast	Obecně v NZDM	Ve zkoumaném souboru
Průměrný věk	15, 7	15
Průměrný věk dívek	16,4	15,6
Průměrný věk chlapců	15,3	14,5
Podíl chlapců	60 %	57 %
Podíl dívek	40 %	43 %
Podíl Romů ¹²⁹	75 %	86 %

Zdroj: Vlastní výzkum

5.1 Výsledky zkoumání - případové studie

Jana

Janě je šestnáct let. Žije se svou matkou, starší sestrou, mladší sestrou a mladším bratrem. Otec zemřel po dlouhé nemoci, když jí bylo dvanáct let. Po jeho smrti musela matka začít pracovat, aby rodinu uživila. I přes to se dostala do finanční tísně a aktuálně je v insolvenci. Na všechny čtyři děti pobírá sociální dávky. Byli nuceni přestěhovat se do menšího bytu, konkrétně do 1+1. Všechny čtyři děti tedy sdílejí společný pokoj. Pro matku je důležité vzdělání dětí. Ona sama otěhotněla brzy a má pouze základní vzdělání. Tomu připisuje nižší výdělky a špatnou finanční situaci rodiny. S prarodiči se rodina nevidá. Matka se snaží být v práci co nejvíce, aby co nejrychleji zlepšila svou finanční situaci. Velká část povinností proto zůstává právě na Janě a jejích sestrách.

Otec má dvě děti z předchozího vztahu, ale ty jsou již samostatné. S rodinou jsou i po smrti otce v kontaktu a mají velmi dobré vztahy nejen se sourozenci, ale i s nevlastní matkou. První vlastní Janina sestra je o dva roky starší a příliš spolu nevycházejí. Jana jí zazlívá, že je „na kluky“ a veškerou péči o domácnost přenechává právě na Janě. S druhou sestrou, která je o rok mladší, vychází lépe. Čím jsou ale starší, tím méně spolu tráví volný čas. Jedenáctiletý bratr je „maminčíným mazánkem“. Do péče o domácnost se téměř nezapojuje a dívky jsou vychovávány v tom, že je to takhle běžné. Samy o bratra možná až příliš pečují a snaží se mu se vším co nejvíce pomáhat.

Školu má Jana ráda a poctivě se připravuje, protože by chtěla získat maturitu. Základní školu končila v deváté třídě téměř se samými jedničkami. Ve škole neměla žádné výchovné ani vzdělávací potíže, se spolužáky si rozuměla a do kolektivu dobře zapadala. Během distanční výuky docházela na hodiny do NZDM, neboť na školu doma neměla klid. Na hodiny jinak byla nucena se připojovat z telefonu v koupelně, aby se nerušila s ostatními sourozenci, kteří se též vzdělávali distančně. Za deset odchozených dnů distanční výuky dostala od NZDM do dlouhodobé zápůjčky vlastní notebook. Aktuálně je v prvním ročníku střední školy. Školu navštěvuje ve městě deset kilometrů vzdáleném od místa jejího bydliště. Dojíždí autobusem, to jí ale nevadí, protože z města dojíždí s několika spolužáky. Ze školy je po několika měsících nadšená.

¹²⁹ Zahnutí této charakteristiky se podrobněji věnuji v kapitole 6 Diskuse.

Měla strach z toho, jak bude zvládat probíranou látku, ale ve třídě patří mezi premianty, což ji velmi motivuje k učení.

Jana je pravidelnou kuřačkou, kouří od třinácti let. Matka o tomto zlovyku neví. S kamarády občas experimentuje s alkoholem, ale bere to jen jako zábavu a nedovede si představit, že by alkohol konzumovala pravidelně. Marihuanu ani jiné drogy nikdy nezkoušela, má z toho strach. Cítí se být zdravá, není s ničím léčená. Smrt otce ji sice velmi zasáhla, ale protože byl nemocný dlouhodobě, s jeho smrtí byla smířená. V kolektivu je oblíbená, ráda tráví čas s přáteli. Myslí si, že ji považují za „sluníčko“. Nevadí jí ale být ani sama, dokáže se zabavit.

Na základní škole Jana ráda tancovala. Se sestrami a jednou kamarádkou dokonce založily taneční skupinu a nacvičovaly tance, se kterými měly ambice vystupovat na různých kulturních akcích. To se ale nepovedlo, neboť se skupina rozpadla. Nyní tančuje jen pro zábavu, nemá už zájem o organizované trénování. Ráda také tráví čas s přáteli. Poslední dobou na to ale nemá tolik prostoru, protože se vrací ze školy pozdě a následně se ještě připravuje na další školní den. Mimo to ráda kouká na filmy a občas se věnuje četbě.

Co se týče výchovných potíží, tak žádné nemá a ani v minulosti neměla. Ve škole byla vždy premiantkou, nikdy nebyla za školou. Nemá žádné zkušenosti se šikanou ani s krádežemi, její jedinou závislostí je kouření. Kouřit začala ve třinácti letech společně se starší sestrou, která to chtěla jen zkusit. Vznik této závislosti připisuje partě. Většina jejích kamarádů v té době kouřila a Jana se přidala, aby zapadla. V současnosti kouří asi sedm cigaret denně.

Jana má velmi blízko ke své mladší sestře, kterou považuje za jednu ze svých nejlepších kamarádek. Se starší sestrou takový vztah nemá, nelíbí se jí, kolik času tráví venku a jak často střídá chlapce. Také jí dost vadí, že na Janě nechává mnoho povinností v domácnosti. Na rozdíl od Jany nebere pomoc matce s chodem domácnosti jako samozřejmost, podle Jany se soustředí spíše na zábavu než na povinnosti. S matkou vychází podle jejích slov perfektně. Bere ji jako svou spřízněnou duši a v její nepřítomnosti se pasuje do její role s vidinou toho, že jí tím pomůže. Také ji obdivuje za to, jak vše po smrti otce zvládá. O otci se nikdy příliš nezmiňovala, víme pouze to, že byl živitelem rodiny a že na matku velmi žárlil, dokonce jí zakazoval pracovat. Někdy se také k matce choval hrubě. O tom se Jana zmínila v kontextu, že by nechtěla přítele, který je Rom. Viděla totiž prý, jak se její otec, Rom, choval k matce.

Jana nemá a snad ani nikdy neměla jednu nejlepší kamarádku. Dříve byla v partě s oběma sestrami a několika dalšími dívkami. Nyní takovou partu tvoří pouze se svou mladší sestrou a dalšími dvěma děvčaty. Protože se ale jedná o Janiny vrstevnice, konkrétně kamarádky ze školy, mladší sestra chodí často raději ven se svými spolužačkami. Jana to chápe a nevdá jí to. Celkově má Jana kamarádů dost a nikdy neměla pocit, že by byla osamělá.

I přes skvělý prospěch Jana hodně váhala mezi střední školou zakončenou maturitou a oborem na středním odborném učilišti zakončeném výučním listem. Měla velký strach, že se na střední školu nedostane, případně nebude zvládat učivo. V deváté třídě se tedy rozhodla podat přihlášku na obě školy. Na střední školu byla přijata na základě prospěchu a rozhodla se tedy studovat tam. Vybrala si obor věnující se sociální oblasti a nyní je ze své volby nadšená. Stejný obor studovala její nyní již dospělá sestra a Janu láká práce v domově pro seniory, kterou sestra nyní vykonává. Pracovníků NZDM

se Jana ptala, jaké mají vzdělání a byla nadšená, když zjistila, že jeden z nich chodil na stejnou střední školu jako ona. Co se týče brigád, tak na té byla Jana v létě po deváté třídě poprvé. Dělal pomocnou kuchařku v závodní jídelně. Za vydělané peníze si nakoupila pomůcky do školy. Po skončení brigády prohlásila, že ji tato práce motivovala v učení a také byla ráda, že se nerozhodla nastoupit na obor kuchař číšník, kam si podala druhou přihlášku.

S opačným pohlavím nemá Jana žádné zkušenosti. Mluví o tom velmi otevřeně. Vůči chlapcům je nedůvěřivá, je přesvědčená, že „*Dnešní kluci myslí jen na to jedno*“. Z toho důvodu se nechce pouštět do žádného vztahu, kterého by v budoucnu litovala.

Do NZDM chodí Jana od září roku 2017. Přivedla ji sem starší sestra společně s jejich společnou partou kvůli tančírně. Zpočátku chodily nepravidelně na taneční tréninky jejich skupiny. S pracovníky neměla Jana potřebu komunikovat, spíše je brala jako lidi, kteří jí otevírají dveře a dohlížejí na chod zařízení. To se změnilo až v létě 2019, tedy téměř po dvou letech. Jana se se svými sestrami zúčastnila přespání v NZDM a od té doby začala pracovníkům více věřit. Začala v NZDM trávit více času a přestala využívat výhradně volnočasové aktivity. Během pandemie byla s pracovníky v pravidelném kontaktu pomocí sociálních sítí. Následně začala navštěvovat distanční výuku v zařízení. Během předání notebooku navázalo zařízení kontakt i s matkou, která následně několikrát oslovila pracovníky s nabídkou sponzorského daru v podobě vyřazeného nábytku. Aktuálně Jana čerpá v NZDM zejména možnost pomoci se vzděláváním, tedy tisk poznámek a referátů, pomoc s domácími úkoly a nárazově i doučování. Volný čas zde příliš netráví, neboť je nyní velmi vytížená.

Simona

Klientce Simoně je aktuálně devatenáct let. Narodila se do nesezdaného vztahu svých rodičů, matce bylo v době Simonina narození sedmnáct let. První dítě, bratra Simony, porodila matka již v šestnácti letech. Obě děti měla se stejným partnerem, obě byly neplánované a v době narození Simony spolu rodiče již nežili. S otcem se Simona vídala jen zřídka, zájem o ni příliš nejevil. Od mala o ni pečovala spíše babička, u níž matka žila. V Simoniných pěti měsících si matka našla nového partnera, s nímž se odstěhovala. Simona zůstala v péči babičky, která byla v té době již vdova. O jejího staršího bratra pečoval otec. Finančně babička nestrádala, od šesti měsíců navíc začala pobírat dávky péčovské péče. Simonu se snažila vychovávat přísně, ale nebála se dát jí najevo své city. Několikrát se po odchodu klientčiny matky stěhovaly, aktuálně klientka žije stále se svou babičkou a jejím přítelem.

Jak jsem již uvedla, Simona má o rok staršího bratra. Ten žije se svým otcem již od osmnácti měsíců. Se Simonou se vídají přibližně jednou za rok, komunikují spolu spíše přes sociální sítě. Dále má Simona čtyři mladší sourozence, všechny má matka se svým novým partnerem. Jedná se o čtrnáctiletou sestru, jedenáctiletého bratra, osmiletého bratra a dvouletou sestru. S těmito sourozenci se Simona vídá pravidelně, nyní dokonce bydlí ve stejném domě. Se čtrnáctiletou sestrou jsou si blízké, rády spolu tráví čas. Osobnostně jsou si dost podobné. Ostatní sourozence považuje Simona za „*malé děti*“ a čas s nimi tráví spíše z nutnosti, nebo pokud po ní matka chce, aby je hlídala.

Simona nenavštěvovala jesle ani mateřskou školu, babička o ni pečovala v domácím prostředí. I přes to byla ale velmi společenská a ráda trávila čas s jinými dětmi i dospělými. Do školy se netěšila a nástup pro ni byl náročný. Měla problémy s odloučením od babičky, udržením pozornosti i uposlechnutím pokynů vyučujících.

Do kolektivu se příliš nezačlenila. Ve třídě byla se svou sestřenicí a většinu času trávily pouze spolu. Na výuku se téměř nepřipravovala a v důsledku toho ve třetí třídě propadla ze čtyř předmětů. V té době začala mít výchovné problémy, ve škole měla často konflikty se spolužáky a někdy předstírala nevolnost, aby do školy nemusela. V šesté třídě propadla podruhé. Začala chodit za školu a babička jí následně zameškané hodiny omlouvala, aby Simona neměla ještě větší problémy. Základní školu ukončila v sedmé třídě. Následně strávila rok na Úřadě práce. Na popud babičky, pracovníků NZDM a pracovníků ÚP si poté podala přihlášku na místní střední odborné učiliště a nastoupila na obor kuchař-číšník. V prvním ročníku měla problémy s prospěchem, neboť jí chyběla látka probíraná v posledních dvou ročnících základní školy. Musela dělat reparát z matematiky, který ale i díky doučování, které navštěvovala celé léto, zvládla. Nyní je ve druhém ročníku, škola ji baví a prospěch se jí taktéž zlepšil. Uvažuje o tom, že by následně zkusila nástavbové studium zakončené maturitní zkouškou. S autoritami problém nemá, učitele respektuje. Pouze na základní škole docházelo k problémům s třídní učitelkou, Simona o ní dosud mluví jako o rasistce.

Simona nemá žádné dlouhodobé zdravotní problémy. K jídlu má zdravý vztah, ráda vaří a zkouší nová jídla. Nikdy neměla problém s poruchami příjmu potravy. Všichni její příbuzní jsou štíhlí, proto Simona považuje svou štíhlou postavu za přirozený jev. Simona nedává před cizími lidmi emoce téměř najevo, navázat s ní vztah trvá dlouho a je to velmi obtížné. Zejména na druhém stupni základní školy byla velmi výbušná a měla časté konflikty se spolužáky. Nyní se snaží konfliktům vyhýbat, má strach, že by se nemusela udržet a následně by měla problémy. K žádnému násilnému chování u ní již dva roky nedošlo. Na stres reaguje adekvátně a netrpí úzkostným chováním. Kouřila v patnácti letech asi jeden rok. Nyní neužívá žádné návykové látky, pouze příležitostně si dá alkohol.

Nemá mnoho zájmů, baví ji snad jen chodit s kamarádkami ven. Nemají ale kde trávit volný čas. I proto začala chodit do NZDM. Doma ráda pomáhá s úklidem a často vaří. Pokud nemá co dělat, tak sleduje seriály. Hodně času tráví na sociálních sítích a hraním her na telefonu. Zajímá se o líčení, občas se navzájem zkrášlují s kamarádkami. Všem těmto aktivitám se věnuje dlouhodobě, lze je tedy považovat za stabilní. Nikdy nechodila do zájmového kroužku. Do aktivit v NZDM se příliš nezapojuje, je spíše pasivní.

Simona měla výchovné potíže na základní škole, zejména mezi dvanáctým a patnáctým rokem. V tu dobu chodila za školu a jevila známky agresivního chování. Několikrát se poprala se svými spolužáky. Situaci řešil OSPOD spolu s klientčinou babičkou. V tomto období klientka také asi pravidelně kouřila. Nyní již žádné výchovné potíže nemá. S kouřením přestala v šestnácti letech, uvědomila si, že kouří jen kvůli vrstevníkům a bez jejich vlivu nemá potřebu si zapálit. Nyní naopak kuřáky odsuzuje.

Odmalička má Simona komplikovaný vztah s matkou, která ji přenechala v péči své matky, Simoniny babičky. Do klientčiných šesti měsíců žily ve společné domácnosti, poté si matka našla přítele, nyní manžela, a s ním se odstěhovala do jiného města, aby posléze založili rodinu. Simonu a její babičku se ale snažili co nejčastěji navštěvovat. Vánoce i klientčiny narozeniny trávili všichni společně. Svou babičku klientka považuje za svou matku, i ji tak oslovuje a mluví tak o ní ve společnosti. Při rozhovorech se musím často ptát, zda mluví o své babičce, které říká máma, nebo o své matce, které říká biologická máma nebo teta. Babička Simoně nedává nijak najevo, že ve skutečnosti její matkou není. Přítele si babička našla až v Simoniných deseti letech. Simona to považuje

za známku toho, že se chtěla věnovat výhradě jí. V současnosti bydlí s babičkou a jejím přítelem ve stejném panelovém domě, jako její matka s rodinou. Často se navštěvují, tráví společně pro rodinu významné události. Má v plánu, že až dostuduje, osamostatní se. Chtěla by ale zůstat ve stejném městě jako její babička. Ta by byla ráda, aby u ní klientka bydlela co nejdéle. Zároveň jí ale poskytuje relativní svobodu, přiměřenou věku, a netrvá na společném trávení volného času. Přispívá tomu i vztah s jejím přítelem, se kterým může babička trávit volný čas. Simona s babiččíným přítelem, ačkoli spolu žijí v jedné domácnosti, příliš nekomunikuje. Vídají se minimálně a netráví spolu volný čas. Simoně to ale nevadí a respektuje ho jako babiččina partnera. To se ale nedá říct o manželovi matky, kterému poslední dva roky zazlívá chování k její matce a sourozencům. Snaží se přijít s ním do styku co nejméně.

Důležitou osobou je pro Simonu její sestřenice, s níž strávila celou základní školu. Považuje ji za svou nejlepší kamarádku, a i když v současnosti žijí daleko od sebe, snaží se zůstat v kontaktu pomocí sociálních sítí a pokud je to možné, tak se i navštěvují. S nynějšími spolužáky vychází, ale nemá potřebu se s nimi vídat mimo školu. Mnoho času tráví se svými dvěma kamarádkami, které jsou o 3 roky mladší než ona. Rády spolu chodí ven a často u sebe i přespávají.

Na základní škole byla Simona zaměřená na zábavu, zejména chození ven s přáteli a užívání si. Po základní škole strávila rok na Úřadu práce a během tohoto roku se její hodnoty a motivace velmi změnily. Uvědomila si, že by nerada skončila tak, že bude žít pouze pro rodinu a pobírat sociální dávky. Také si nechce nechat rozkazovat mužem. Toto všechno zaznamenala u své matky. Poté, co si toto uvědomila, přihlásila se na střední školu zakončenou výučním listem. Na školu se nyní velmi soustředí. To, že to dokázala, ji silně motivovalo a rozhodla se, že výuční list získá za každou cenu. Hodně ji také motivuje babička. Nyní je jejím cílem zvládnout druhý ročník, získat výuční list a uvažuje i o přihlášení se na nástavbové studium zakončené maturitní zkouškou. Ráda by zůstala v oboru gastronomie a nastavbu by případně ráda dělala v oboru podnikání, neboť by si chtěla v budoucnu otevřít svou restauraci. Také by chtěla získat řidičský průkaz.

Zdrojem informací týkajících se sexuálního vývoje byla pro Simonu hlavně její babička. Poté, co její dcera otěhotněla již v šestnácti letech, se rozhodla, že k Simoně bude více otevřená a dá si záležet na její informovanosti. První zkušenosti získala již ve třinácti letech, kdy se se svým tehdejším partnerem poprvé líbala. Dalšího přítele si našla v patnácti letech. Chodili spolu téměř rok, ale necítila se být připravená na sex, a proto k němu nedošlo, i když na ni přítel kvůli tomu tlačil. To bylo také jedním z hlavních důvodů pro rozchod ze Simoniny strany. K dalším vztahům s chlapci či muži již nedošlo, v poslední době klientka experimentuje s děvčaty a domnívá se, že je bisexuální. To, že nemá žádný vztah, jí nevadí, tvrdí, že má na to času dost a že nechce dopadnout jako její máma, která otěhotněla neplánovaně.

Do NZDM Simona chodí od listopadu roku 2018. Přivedly ji sem tehdejší kamarádky. Zpočátku byla velmi uzavřená a čas zde trávila zejména na telefonu. Bylo velmi těžké s ní navázat kontakt. Nyní to, že je klientkou NZDM považuje za důležitou součást svého života. Částečný vliv na rozhodnutí studovat na SOU připisuje právě pracovníkům NZDM. Také si zde našla dvě kamarádky, se kterými dosud tráví čas. To pro ni bylo důležité zejména po přestěhování se do města. Nyní do zařízení dochází na pravidelné doučování a k pracovníkům je velmi otevřená, neboť si získali její důvěru. Nebojí se říct si o pomoc, pokud ji potřebuje.

Tomáš

Tomášovi je aktuálně čtrnáct let a je v pořadí šestým dítětem z devíti. Všichni sourozenci mají stejné rodiče. Žijí v pronajatém domě, kde žije několik dalších rodin. Jejich byt se skládá ze tří místností a celkem v něm žije třináct lidí. Rodina má několik domácích zvířat. Dům je vytápěn kotlem na tuhá paliva a potomci se střídají v sekání a nošení dříví. Otec pracoval několik let ve stejném výrobním podniku jako dělník, ale nyní je již několik měsíců v pracovní neschopnosti kvůli závažnému onemocnění. Matka je negramotná a celý život strávila v domácnosti. Rodina pobírá sociální dávky. Synové mají relativní volnost. To neplatí u děvčat, nad kterými chtějí mít rodiče kontrolu a ven je pouštějí zásadně alespoň s jedním z bratrů. V rodině není kladen žádný důraz na vzdělání, prozatím se žádné z dětí nepokusilo získat vyšší než základní vzdělání. Všechny děti mimo jednoho Tomášova mladšího bratra navštěvují nebo navštěvovaly základní školu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Nejstarší bratr je dospělý. Poslední dva roky strávil ve vězení, odkud se nedávno vrátil. Od svého návratu pracuje, snaží se žít spořádaně a aktuálně je i živitelem rodiny. Tento bratr je Tomášův oblíbenec, velmi ho respektuje a oceňuje. Druhý bratr žije v domě se svou přítelkyní a jejich dvěma dětmi. Tomáš s tímto bratrem a jeho rodinou sdílí pokoj. Třetí bratr vyrůstal v pěstounské péči u svého strýce, kde dosud i bydlí. Nejstarší sestra loni ukončila základní školu a od té doby je registrovaná na Úřadu práce. Mimo občasných brigád je v domácnosti, kde pomáhá matce. Dalším bratrem je Tomášovo dvojče. Chodí spolu do třídy, a i když se někdy neshodnou, tráví téměř všechny čas společně. Následuje mladší bratr, který jako jediný chodí na běžnou základní školu. Z chlapců je nejaktivnější, co se pomoci v domácnosti týče. Nejmladší sestra je až přehnaně ochraňována bratry, je velmi tichá a stydlivá. O nejmladším bratrovi nemáme téměř žádné informace.

Tomáš nastoupil na běžnou základní školu. Po několika týdnech byl přerazen na základní školu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Rodiče se rozhodli na školu přemístit i Tomášovo dvojče. Nyní navštěvují osmou třídu, známky má Tomáš celkem dobré. Se svým prospěchem je spokojený, baví ho matematika a velmi dobře vychází se svým třídním učitelem. Často ale do školy nechodí, běžně má více než 200 zameškaných hodin za pololetí. Důvodem jeho absence je podle Tomáše lenost a to, že nerad vstává. Omluvenky si píše sám, se souhlasem matky. V šesté třídě měl ve škole výchovné problémy, několikrát se tam popral, a navíc šikanoval svou spolužačku. Údajně kvůli tomu měl soud a dostal podmínku, kterou kdyby porušil, šel by do diagnostického ústavu. Rozhodnutí soudu ale moc nerozuměl a pracovníci ho měli pouze zprostředkované od Tomáše a jeho bratrů. V poslední době Tomáš do školy téměř nechodí, třídní učitel již záležitost řeší s jeho rodiči a ti hrozí, že ho umístí do dětského domova.

Tomáš spí v místnosti se svým bratrem, jeho přítelkyní a jejich dvěma malými dětmi. Ty ho i několikrát za noc budí, protože pláčou. Na nějakou dobu se proto rozhodl spát v kuchyni, ale tam ho zase budila domácí zvířata a ostatní členové rodiny, kteří v noci do kuchyně potřebovali. Stává se, že i ve všední dny chodí spát až po půlnoci. Ráno pak nezvládne vstát do školy. Tomáš si nečistí zuby, je přesvědčený o tom, že je na to ještě malý. Párkrát to zkoušel a bolely ho z toho dásně. K praktickému lékaři chodí spolu s matkou a sourozenci pravidelně na preventivní prohlídky. Po poslední prohlídce se svěřil, že měl vysoký tlak, protože se u lékaře dost bál. Kouří asi pět cigaret denně, dříve s kamarády sbíral venku nedopalky a ty dokuřoval.

Alkohol si dává přibližně jednou týdně, moc mu nechutná, ale pod jeho vlivem se cítí příjemně. Kouření marihuany dlouhou dobu odsuzoval, ale v létě 2021 začal s jejím pravidelným užíváním. Kouří ji minimálně jednou denně, do školy se ale snaží nechodit pod jejím vlivem, je přesvědčený, že by to na něm učitel poznal. Po škole si odnáší učení domů a hned chodí s kamarády ven. Když nemá školu, tak z domova odchází ihned po probuzení, kolem jedenácté hodiny, a vrací se až kolem dvaadvacáté. Nejčastěji ji pouze jednou denně, večer. Říká, že přes den nemá hlad.

Na organizovaný zájmový kroužek Tomáš nikdy nechodil. Zájmy, které měl, ho vždy po několika týdnech přestaly bavit. Navíc má problém s udržení pozornosti a v případě, že se organizátor aktivity nevěnuje pouze jemu, je nervózní a vzteká se. V NZDM zkoušel kroužek boxu, parkour a hraní na bicí. V poslední době ho baví spíše klidnější aktivity, jako kreslení, vybarvování a drobné ruční práce.

Tomáš má diagnostikovanou ADHD. Nikdy nebyl v ústavní výchově. Dohled OSPOD má přibližně dva roky, kvůli šikaně spolužačky. Dříve kradl v obchodech, ale nyní, právě kvůli podmíněnému trestu za šikanu, s tím přestal. Často utíká z domova, nejčastěji, když ho rodiče nechtějí ven pustit. Je to především proto, že ho to doma nebaví. Za školu nechodí, ale když do ní nejde, je to s vědomím rodičů. Má problémy s agresivitou. Je hodně výbušný a často dochází k fyzickým konfliktům mezi jím a kamarády. Tvrdí, že užívání marihuany ho zklidňuje a dokáže lépe zapadnout do party. Cigarety kouří od devíti let, poslední dva roky kouří i doma před rodiči. Marihuanu pravidelně užívá od léta 2021 a alkohol pravidelně konzumuje s kamarády asi dva roky.

Matka nemá u Tomáše ani většiny ostatních dětí téměř žádnou autoritu. Tomáš o ni mluví pouze v kontextu vaření a úklidu v domácnosti. Hlavou rodiny je bezesporu otec, ale od doby, co je nemocný, nezvládá na děti tolik dohlížet. Po rozhovoru s Tomášovým třídním učitelem se snaží dohlížet na to, aby Tomáš docházel do školy, ale pravidelně se stává, že ho nedostane ven z postele. Z bratrů má nejbližší ke svému bratrovi dvojčeti. Chodí spolu do třídy, a i po škole spolu tráví hodně času. Tomáš se považuje za „zlé dvojče“ a bratra za „hodné dvojče“. Z ostatních sourozenců si nejvíce rozumí s nejstarším bratrem, který byl ve výkonu trestu. Dokonce ho přivedl do NZDM, aby si zde spolu zaboxovali. Podle Tomáše je asi nejvíc spojuje to, že oba „zlobí“ a kouří marihuanu. Naopak odsuzuje bratra, který je homosexuál. Otevřeně říká, že se za něj stydí a pokud chce mít přítele, měli by se podle Tomáše někde skrýt a neukazovat se spolu na veřejnosti. Stejný pohled má i jeho otec.

Kamarádů má Tomáš několik, není schopen říct, koho z nich považuje za nejlepšího. Mnoho jeho kamarádů je s ním příbuzných a znají se odmalička. I když s některým z nich dojde ke konfliktu, další den už se k události nevracejí a bez problému spolu vyjdou. Protože nemá sociální síť, chodí někdy ven i sám a prostě čeká, koho ze známých potká a bude s ním trávit volný čas. Venku se nejraději pohybuje v partě, je prý tak nejvíc legrace. Šikany spolužačky se dopustil spolu se dvěma kamarády od něj ze třídy, a i po proběhlém soudu to považuje za „kravinu“. Se spolužačkou nyní bez problému vychází a po škole spolu někdy tráví čas.

Tomáš byl již několikrát na brigádě. Pracoval na stavbě spolu se staršími bratry. Příliš ho to nebavilo, ale bylo to dobře placené. Neví, čemu by se chtěl v budoucnu věnovat, často vtipkuje a říká, že „půjde na pracák“. Na učiliště určitě nechce, škola ho nebaví a radši začne hned vydělávat peníze. Je přesvědčený, že i bez vyššího

vzdělání bude vydělávat dobře. V rodině nemá žádný vzor, co se vzdělání a zaměstnání týče.

Ohledně vztahů a intimních zkušeností je Tomáš vůči pracovníkům NZDM velmi otevřený. Pravděpodobně je to tím, že většinu informací o této oblasti získal právě zde. Již ve dvanácti letech ho velmi zaujala knížka s ilustracemi věnující se právě tématice vztahů, chtěl si ji půjčit i domů. Jednotlivé obrázky probíral s ostatními klienty i pracovníky. Ve čtrnácti letech měl první intimní sblížení se stejně starou dívkou. I to pracovníkům barvitě popisoval. Žádný vážný vztah neměl a prozatím o něj ani neusiluje. Dítě by měl rád v osmnácti letech.

Do NZDM chodí Tomáš již od jedenácti let, konkrétně od listopadu roku 2018. V té době se nejvíc věnoval volnočasovým aktivitám. Zaujal ho parkour, hra na bici a občas si zahrál stolní fotbal. Po dovršení dvanáctého roku věku začal více využívat i poradenství. Byl hodně soutěživý, neuměl prohrávat a chtěl to změnit. Jeho slovy chtěl být „*hodným dvojčetem*“. Podle toho byl nastaven i individuální plán. V roce 2021 došlo ke změně poté, co začal kouřit marihuanu a rodiče mu začali hrozit ústavní výchovou. Protože se jedná o dlouhodobého a pravidelného klienta, vztah k pracovníkům má velmi otevřený. V poslední době rád hraje stolní hry, nebo něco vyrábí.

Karel

Karlovi je šestnáct let. Žije s oběma rodiči v pronajatém domě v obci několik kilometrů vzdálené od města. Spolu s ním tam žijí ještě tři sourozenci, kterých má dohromady deset. Karel je třetí nejmladší. S rodiči vychází dobře, říká, že jsou velmi přísní, ale je za to rád. Otec je několik let v invalidním důchodu kvůli vážné nemoci, matka je v domácnosti. S penězi dovedou vyjít, ačkoli jejich příjmy nejsou vysoké.

Někteří z jeho sourozenců žijí na hraně zákona, byli ve vězení, užívají drogy, nebo žijí na ulici. Karel se za ně stydí a nerad o nich mluví. S rodinou se nevidají. Sourozenci, s nimiž je Karel v kontaktu, mají většinou již rodinu, ale příliš blízký vztah spolu nemají. Vidají se jen sporadicky na rodinných setkáních. U rodičů momentálně zůstávají Karel, jeho starší bratr, jemuž je sedmnáct let, a dvě mladší sestry, dvanáctiletá a devítiletá. S bratrem dobrý vztah nemá, protože má problémy s tím, aby si našel a udržel práci. Další problém vidí v tom, že bratr kouří marihuanu, což on odsuzuje. S mladšími sestrami vychází dobře, je vůči nim ochranný, ale s mírou. Velmi je motivuje v tom, aby se věnovaly škole a učení. Celkově říká, že se sestrami má lepší vztahy než s bratry.

Ačkoli měl Karel na základní škole problémy s prospěchem, nakonec se mu vždy povedlo známky opravit a nikdy nepropadl. Měl jen drobné kázeňské problémy. Za školou nikdy nebyl, rodiče ho nutí chodit do školy, i když je nemocný. Během distanční výuky využíval možnost připojení v NZDM, protože doma měli problémy s internetem a šlo se připojovat pouze z mobilního telefonu, což mu nevyhovovalo. Navíc se musely na výuku připojovat i jeho dvě mladší sestry, neměl tak doma prostor, kde by ho nikdo nerušil. Po několika týdnech zařídil možnost připojovat se na výuku v NZDM i pro svou mladší sestru, která dosud nebyla klientkou zařízení. Základní školu tedy ukončil v deváté třídě a rozhodl se pokračovat ve studiu na středním odborném učilišti. Zde je aktuálně v prvním ročníku a škola ho velmi baví. Velmi dobře zde zapadl do kolektivu spolužáků, některé z nich přivedl i do NZDM. Vyhovuje mu střídání týdnu výuky a týdnu praxe, není pro něj poté tak náročné soustředit se na udržení dobrého prospěchu. Znamky se mu oproti základní škole zlepšily.

Od čtrnácti let kouří Karel přibližně půl krabičky cigaret denně. Vadí mu to a chtěl by přestat, říká ale, že na to nemá dostatečně silnou vůli. Karel je totiž celkem vznětlivý, pokud ho někdo naštve, vidí pak jedinou možnost odreagování právě v cigaretě. Alkohol pije příležitostně. Přes léto častěji a v zimě téměř vůbec. Marihuana se mu hnusí a nikdy ji nevyzkoušel. Odsuzuje lidi, kteří ji pravidelně užívají a odmítá se s nimi i vídat. Považuje je za „feťáky“. Od malička má problémy se srdcem, pravidelně chodí k lékaři na kontroly, nemá ale žádná zdravotní omezení.

Na prvním stupni základní školy hrál Karel fotbal. Přestal fotbal ale hrát, neboť se rodina přestěhovala, rodiče neměli auto a dojíždění městskou hromadnou dopravou by bylo velmi náročné. I přesto dál aktivně sportuje, rád chodí s kamarádem do fitness centra, kde cvičí a posiluje. Mimo to má rád hudbu, umí hrát na bicí a na klávesy, nyní se učí na kytaru. Často i kouká na filmy a poslouchá hudbu.

V minulosti se Karel jednou za čas popral. Připisuje to své výbušnosti a problémům se zvládáním vzteku. Od doby, co kouří, tyto problémy ale téměř vymizely. Na základní škole měl drobné výchovné problémy, konkrétně byl několikrát drzý na učitele. S kriminalitou nemá žádnou zkušenost a nikdy nebyl v péči institucí.

S rodiči má vztah dobrý. Jsou na něj přísní, ale respektuje to. Bere to tak, že to dělají proto, aby se z něj stal slušný člověk. Jinak se ale o vztahu s nimi příliš nezmiňuje, na otázky týkající se jich odpovídá neutrálně. Podobné to je i s jeho sourozenci, kteří jsou problémoví. Přiznal, že se za ně stydí a sám se o nich nezmiňuje. Na přímý dotaz odpovídá stručně a snaží se tématu vyhnout. Nejlepší vztah má s mladšími sestrami, ale volný čas s nimi trávit nechce. Doma spolu vycházejí dobře. Má dva dobré kamarády. S jedním se přátelí již několik let, druhého poznal na středním odborném učilišti. Dokud byl na základní škole, trávil s přáteli méně času než nyní. Vysvětluje to tím, že teď nemá problémy s prospěchem a může si tedy volný čas více užít. Celkem má kamarádů více, ale nemá pocit, že by se na někoho dalšího mohl spolehnout tak, jako na ty dva své nejlepší kamarády.

Karel chodil pracovat již od sedmé třídy. Jeho strýc vlastní stavební firmu, v níž mu vždy o letních prázdninách Karel vypomáhal. V loňském roce, tedy v deváté třídě, si chodil přivydělávat i v průběhu školního roku. Zhoršil se mu kvůli tomu prospěch, ale byl spokojený, neboť nemusel říkat rodičům o peníze a mohl si dovolit to, co si přál. Také měl dobrý pocit z toho, že už se dostává i k odbornější práci a díky tomu ho respektují i starší kolegové. I přes zkušenost ze stavby se rozhodl pro studijní obor automechanik, neboť ho láká práce s automobily, větší nezávislost a lepší finanční ohodnocení. Dosud je se svým výběrem spokojený.

Karel měl dlouhé období, kdy dívky často střídal. Několikrát byl nevěrný a lhal, aby na to dotyčná nepřišla. Sám o sobě říká, že byl „děvkař“. Nyní je již téměř rok s o dva roky mladší dívkou. Údajně je to první dívka, ke které pociťuje hlubší city a velice si to užívá. Ačkoli se v létě na čas rozešli, nyní spolu opět plánují budoucnost. Sestra jeho dívky je partnerkou Karlova nejlepšího kamaráda, a proto hodně času tráví ve čtyřech.

NZDM navštěvuje Karel od července roku 2019. Poprvé přišel sám, čekal totiž na spoj domů a o zařízení věděl od přátel a sourozenců, tak chtěl poznat, o co jde. To, že přišel sám, je velmi neobvyklé. Zpočátku využíval zejména individuálních konzultací s pracovníky. Měl dojem, že si s nimi rozumí lépe než s vrstevníky. Po čase začal služeb NZDM využívat i s přáteli a v poslední době tráví nejvíce času volnočasovými aktivitami se svou přítelkyní, její sestrou a svým nejlepším kamarádem.

Laura

Laura je mladší sestra Simony a je jí čtrnáct let. Mimo staršího bratra, který vyrůstal se svým otcem a starší sestry, která žije v pěstounské péči babičky z matčiny strany, má ještě další tři mladší sourozence. S rodiči žije v pronajatém bytě v centru města. Rodina se již několikrát přestěhovala, ve městě žije poslední čtyři roky. Matka je na rodičovské dovolené s nejmladší dcerou a otec podniká. Finanční situace rodiny je celkem dobrá, ovšem na podzim roku 2021 neměl otec dost zakázek, a proto musela začít pracovat i matka. Jednalo se ale pouze o krátkodobý přivýdělek a nyní rodina opět s penězi vychází. V roce 2017 se rodiče na čas rozešli, matka po konfliktu i s dětmi od manžela odešla. Toto odloučení trvalo téměř rok a poté, co se k sobě rodiče vrátili, se celá rodina přestěhovala do Strakonice. Posléze se sem přestěhovala i babička s Laury sestrou. Laura má mnoho domácích povinností, stěžuje si, že „*máma vaří jen když přijde ten její, aby se předvedla*“. Také péče o mladší sestru je hlavně na ní. Nedávno si rodina pořídila psa a Laura ho musí o poledních přestávkách ve škole chodit venčit. Matka je podle Laury celé dny na mobilním telefonu a na domácnost nemá čas.

Laura má staršího bratra, kterému je dvacet let. Žije u svého biologického otce a viděli se pouze několikrát. Nejsou spolu v kontaktu a nemají spolu téměř žádný vztah. Starší sestře Simoně je devatenáct let a žije v pěstounské péči u jejich babičky. V současnosti žijí dokonce ve stejném panelovém domě. Vztah spolu mají i přes věkový rozdíl dobrý, zejména v době pandemie se velmi stmelil. I přes rozdílné pohledy, zejména na vztahy, jsou si blízké a rády se setkávají. Dále má Laura dva mladší bratry, kterým je dvanáct a deset let, ale moc o nich nemluví. Posledním sourozencem je tříletá sestra, o kterou musí Laura téměř každý den pečovat. Občas se zmíní o tom, že ji „*vychovává*“.

Základní školu měnila Laura dvakrát. V té současné je od šesté třídy a hned v prvním školním roce propadla. Nyní chodí do osmé třídy a letos školu končí. O doděláné deváté třídy neuvažuje. Ve třídě má několik dobrých kamarádů, se kterými tráví čas i po škole. Přiznala, že je ráda, že k nim do třídy propadla. O školu nemá zájem, chodí tam pouze z povinnosti. Prospěch má dlouhodobě špatný. Stěžuje si na učitele a domnívá se, že jsou na ni zasedlí. Několikrát se stalo, že do školy nemohla jít, protože hlídala mladší sestru. Během distanční výuky se začala zapojovat až poté, co jí začalo hrozit, že její absenci začne škola řešit s OSPOD. Neměla zájem chodit na hodiny do NZDM, protože doma mohla během výuky plnit domácí povinnosti. Záměrně po celou dobu lhala o tom, že jí nefunguje kamera na telefonu, z něhož se připojovala. Na přímou otázku odpovídá, že by se ráda vyučila kadeřnicí, ale sama o svém budoucím studiu příliš nehovoří.

Je velmi hubená. Připisuje to tomu, že nemá téměř čas jíst a když už by ho měla, tak na jídlo nemá chuť poté, co ho uvaří. Kouří od jedenácti let a poslední rok kouří pravidelně, minimálně jednou týdně i marihuanu. Alkohol téměř nepije, je přesvědčená, že by na ní rodiče poznali, kdyby přišla opilá. Spí málo, přibližně šest hodin denně. Bývá často nemocná, většinou se jedná o chřipku nebo angínu. Prodlělala i COVID-19, ale téměř bez příznaků. Horší, než nemoc samotná pro ni byla prý izolace.

V začátcích svých návštěv do NZDM Laura velmi ráda tancovala. S kamarádkami si pravidelně zamlouvaly tančírnu. Tanec jí ale posléze začal zakazovat její tehdejší přítel a po rozchodu už se k němu vrátila pouze okrajově. Čas tráví spíše odpočinkem na pohovce, nemá nic, co by ji naplňovalo. Ven chodí nejčastěji jen v pátek a o víkendech,

protože není tak unavená. Na organizovaný kroužek nikdy nechodila, nemá o to zájem. Doma tráví čas nejvíce na mobilním telefonu a sociálních sítích.

Mimo kouření cigaret a marihuany je Laura dost výbušná a často je vůči ostatním až agresivní. Již několikrát se poprala. Nerozlišuje, zda se pere s chlapcem, nebo dívkou. Nedokáže své výbuchy vzteku krotit. Několikrát k takovému konfliktu došlo mezi ní a spolužáky, měla z tohoto důvodu i sníženou známku z chování. I když se na situaci dívá s odstupem, stojí si za tím, že jít do fyzické potyčky bylo na místě a nenapadá ji jiné řešení.

Vztah s otcem považuje Laura za špatný. Vychovávala ji hlavně matka, neboť otec hodně pracoval a ve volném čase trávil čas raději se svými přáteli. Má z něj velký respekt. Několikrát byla svědkem fyzického napadení matky otcem, což vedlo i k dočasnému rozchodu rodičů. Nyní se situace uklidnila, Lauře vadí to, jak s ní i s matkou jedná. Domnívá se, že je považuje za služky, ale neodvažuje se mu odporovat. S matkou vychází lépe, ale přesto se jejich vztah nedá považovat za ideální. Matka věnuje hodně času zábavě a mnoho povinností v domácnosti přenechává na Lauře. Ta jí to zazlívá, neboť poté nemá čas na své zájmy. Vadí jí, že o mladší sestru pečuje víc než matka a nechápe, proč si rodiče další dítě pořizovali, když o něj nemají zájem. Také jí na matce vadí to, že nerozděluje povinnosti doma spravedlivě mezi ní a její bratry. Ti nemusí dělat téměř nic. To se podepisuje i na jejím vztahu s nimi, považuje je za líné a přiznává, že jim občas závidí jejich volnost. Svou mladší sestru přes veškerou povinnou péči velmi miluje, jejich vztah je téměř mateřský.

Ve škole nebyla Laura nikdy příliš úspěšná. Přisuzuje to tomu, že ji to tam nikdy nebavilo, domácí přípravě nevěnovala čas a rodiče nevyžadovali, aby se na ni soustředila. V budoucnu by ráda pracovala ve službách, ideálně jako kosmetička, protože péče o vzhled je jejím velkým koníčkem. Kvůli vzdálenosti škol s tímto zaměřením by ale musela pobývat na internátu, a to jí matka nedovolí. Z toho důvodu si pravděpodobně podá přihlášku na obor kadeřnice, který považuje rovněž za atraktivní, ne ovšem tolik. Má obavy, že se na školu nedostane, protože od známých ví, že je těžké se na obor dostat. Také si je vědoma, že jí bude chybět látka probíraná v posledním ročníku základní školy. Bojí se, že kvůli praxím a vyšším nárokům na školu toho na ni bude při péči o domácnost a mladší sestru příliš.

Matka měla první dítě již v šestnácti letech. Laura se domnívá, že právě kvůli tomu je na ni velmi přísná, co se vztahů s chlapci týče. Ven ji pustí pouze s kamarádkami. I přes to Laura chodila ve svých dvanácti letech více než rok s o tři roky starším chlapcem. Jejich vztah považovala za velmi vážný, ale rozpadl se poté, co byl chlapec odebrán z rodiny a umístěn do několik set kilometrů vzdáleného dětského domova. Rodiče se o vztahu dozvěděli až téměř po roce a začali Lauru nutit k jeho ukončení. Zjistili si i informace o rodině jejího partnera, a protože se jim nezamlouvala, nechťeli, aby se Laura s chlapcem nadále setkávala. I po rozchodu jsou ale v kontaktu a Laura považuje jejich vztah za přátelství. Poté měla několik krátkodobých vztahů. Většina z nich byla ukončena z její strany, neboť se jí nezamlouvalo, jak se k ní chlapci chovali. Je velmi citlivá na žárlivost partnerů a po jejím náznaku nemá chuť ve vztahu pokračovat. Aktuálně je bez přítele, ale intenzivně se snaží si ho najít. Uvedla, že potřebuje „*cítit lásku*“.

Do NZDM chodí od ledna roku 2018. Zpočátku nejvíce využívala tančírny, kde s kamarádkami trénovala taneční sestavy. Poté, co si našla přítele, s tancem přestala a čas v zařízení trávili hlavně spolu. Po jejich rozchodu s ní byl na čas ztracen kontakt.

Posléze začala služeb v NZDM znovu využívat, ovšem čas zde tráví spíše pasivně, tedy odpočinkem na gauči. Hodně času tráví také na telefonu.

Václav

Václavovi je třináct let. Žije pouze s matkou v pronajatém bytě v obci vzdálené několik kilometrů od Strakonice. Z matky předchozího vztahu má tři starší sourozence. S jejich otcem se matka rozvedla a našla si partnera, s nímž má Václava. Ani toto manželství matce nevyšlo, rozvedli se, když bylo Vaškovi devět let. Otec jeho i matku několikrát fyzicky napadl, proto byla rodina v péči OSPOD. Nyní není s otcem v kontaktu a vzpomíná na něj ve zlém. Matka často mění zaměstnání, dlouhou dobu strávila na Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Jejich finanční situace je velmi špatná, několikrát museli využít i potravinové pomoci. Také se z finančních důvodů několikrát stěhovali. I přesto mají velice blízký vztah a rádi spolu aktivně tráví čas, například výlety a společným zvelebováním domácnosti.

Se žádným ze sourozenců není Václav v pravidelném kontaktu. Dvě starší sestry žijí mimo město a obě již mají vlastní rodiny. S matkou přestaly komunikovat poté, co si našla nového partnera a opustila jejich otce, v jehož péči po rozvodu obě dívky zůstaly. Václav je zná zejména ze sociálních sítí. Ačkoli sestry viděl pouze několikrát za život, rád o nich mluví a porovnává se s nimi. Se starším bratrem se vídá častěji, občas Václava a jeho matku navštěvuje. Matka má podezření, že bere drogy, proto se snaží zamezit tomu, aby se setkávali o samotě. I přesto je o patnáct let starší bratr Václavovým vzorem, rád by se v budoucnu přihlásil na stejný obor na středním odborném učilišti, jako on.

Václav se do školy velmi těšil. Školní docházka mu byla o rok odložena z důvodu nezralosti. Hned v první třídě si našel jednoho dobrého kamaráda, tráví s ním ve škole téměř všechnu volný čas. Oba se kolektivu spíše straní, spolužáky považují za příliš divoké a drzé. Václav se do školy připravuje pravidelně a svědomitě, nemá žádné kázeňské problémy. Učitele respektuje a částečně i obdivuje. Trpí ovšem specifickými poruchami učení a navzdory individuálnímu přístupu vyučujících a mírnějšímu hodnocení má problémy se zvládnutím učiva a udržet dostatečného prospěchu. I tak chodí do školy rád a nikdy nepropadl. Nyní je v šesté třídě.

Václav zkusil alkohol, ale považuje ho za špatný a neplánuje si ho dát znovu. Stejně tak to má jeho matka, která se domnívá, že právě alkohol stál za rozpadem manželství s jeho otcem. Kouření ho taktéž neláká. Matka sice kouří, ale Václavovi cigaretový kouř zapáchá a nemá chuť cigarety zkoušet. Co se týče spánku, Václav spí pravidelně asi osm hodin denně. S příjmem potravy nemá žádný problém, jí pravidelně a tvrdí, že není vybíravý. Ve škole chodí na obědy, kvůli špatné finanční situaci jsou mu financovány dotačním programem. Žádné zdravotní problémy nemá, rád chodí na dlouhé procházky s matkou a občas si jde i sám zaběhat.

Do zájmového kroužku Václav nikdy nechodil, ale zájmů má hned několik. Dlouhodobě se věnuje kreslení, ke kterému ho přivedla paní učitelka výtvarné výchovy již na počátku jeho školní docházky. Výtvarným aktivitám se často věnuje i v NZDM. Dále rád sportuje, chodí na procházky a celkově je fyzicky hodně aktivní. Mimo to ho baví sledování filmů a seriálů, nebo poslech hudby. V poslední době ho zajímají hudební nástroje, učí se na klávesy a akustickou kytaru.

Václav nemá výchovné potíže, nikdy nebyl za školou a nemá žádné zkušenosti s kriminalitou. Netrpí žádnou závislostí. Na počátku školní docházky mu byla

diagnostikována dysortografie a dysgrafie. I přes svůj hendikep zvládá učivo pouze s mírnými úlevami.

Nejbližší osobou je pro Václava jeho matka. Je na ni silně fixovaný, rád s ní tráví čas. Mrzí ho, když má špatnou náladu, nebo musí o víkendu do práce a on je doma sám. Často o ní mluví i v NZDM. O otci se moc nezmiňuje, po rozvodu se odstěhoval na Slovensko a komunikují spolu pouze na Vánoce a narozeniny. Alimenty posílá jednou za tři měsíce, jinak o Václava nejeví zájem. Příliš blízcí si nebyli ani před rozvodem, Václav si tátu vybavuje hlavně pod vlivem alkoholu a domnívá se, že i kvůli němu byl agresivní. Vztah se sestrami nemá žádný. S bratrem kvůli nízké frekvenci setkávání také nenavázal příliš hluboký vztah. I tak se s ním ale často srovnává a má radost, pokud najde něco, co mají společné.

Mimo nejbližšího kamaráda a spolužáka žádné přátele nemá. Ačkoli je velmi komunikativní, ostatní ho od sebe odhánějí a nechtějí se s ním bavit. Po takovém odmítání často tvrdí, že je spokojený se svým jediným kamarádem a víc jich nepotřebuje. Snaží se seznamovat i pomocí sociálních sítí. I přes jeho urputnost ale navázaná přátelství většinou záhy skončí. V osobním kontaktu je hodně aktivní, často se dostává až do intimní zóny druhých. Během rozhovoru nepotřebuje zpětnou vazbu a často se tak dialog stává monologem.

Ohledně pracovního vývoje má Václav jasno, rád by se vyučil truhlářem jako jeho bratr. Manuálně je zručný a láká ho vidina dobrého výděлку. Chtěl by mít vlastní dílnu, do níž by chodili zákazníci, a on jim plnil jejich přání. Tuto dílnu by rád sdílel se svým bratrem. Tento směr plánuje již dlouhodobě, dokonce si zjistil možnosti studia a podmínky přijímacích zkoušek. Když má možnost, mluví o oboru i s bratrem.

Václav nemá žádnou partnerku a nikdy se nezmínil o tom, že by nějakou hledal. S dívkami si příliš nerozumí a nejeví o ně zájem. Pracovníkům není známo, jak je o vztazích informován.

Do NZDM chodí Václav rok a půl, klientem se stal v září roku 2020. Chodit sem začal díky spolužačce, která mu řekla, že pracovníci pomáhají s úkoly a přípravou do školy. Protože je NZDM nedaleko školy, na kterou chodí, přišlo mu vhod trávit zde čas i při čekání na autobus. Ostatních klientů si nevšímá, čas nejraději tráví s pracovníky. Nemá zájem se zapojovat do skupinových aktivit. Pokud není prostor věnovat se mu individuálně, čas tráví na mobilním telefonu hraním her.

Roman

Roman je nejstarší ze šesti sourozenců, aktuálně je mu patnáct let. Matka je na rodičovské dovolené, otec pracuje bez smlouvy a je registrovaný na Úřadě práce. Podle Romana nemá smysl, aby pracoval, když by mu všechno sebrali exekutoři. Proč je rodina v exekuci Roman neví. Bydlí ve zděném domě na okraji města. Spolu s nimi tam žije několik dalších sociálně slabých rodin. Roman i další klienti říkají, že otec „není dobrý člověk“. Údajně kouří marihuanu a oba s matkou nadměrně užívají alkohol. Roman opakovaně utíkal z domova, několikrát se na noc nevrátil a pobýval raději u kamarádů. Doma je podle něj nuda a radši je venku. Rodina spolupracuje se Sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi.

Roman má pět mladších sourozenců. Zmiňuje se ale pouze o třináctiletém bratrovi, který je také klientem NZDM. Společně byli z rodiny odebráni. Vztah nemají

příliš dobrý, Roman upřednostňuje před bratrem své kamarády. Ostatní sourozenci jsou pro něj „malý děti“.

Na základní školu nastoupil Roman velmi nerad a hned v první třídě propadl. Nevadilo mu to, jeho třídní učitel byl podle něj rasista. Když se mu do školy nechtělo, rodiče mu psali omluvenky. Nikdy jim nezáleželo na Romanově prospěchu. Na druhém stupni znovu propadl v šesté třídě. Asi od páté třídy chodil za školu, ale hodiny měl vesměs od rodičů omluvené. Rodiče nechtěli řešit neomluvené hodiny, tak mu raději omluvenky napsali. Se spolužáky se nikdy moc nebavil, přestávky nejraději trávil na chodbách školy se svým mladším bratrem, nebo kamarády z jiných tříd. Školu změnil až po odebrání z rodiny, jinak navštěvoval stále jednu základní školu. Nyní je v sedmé třídě a letos bude základní školu končit. Protože je v dětském domově se školou, je motivován k tomu, aby získal výuční list. Chce nastoupit na střední odborné učiliště. Musel by kvůli tomu nastoupit do výchovného ústavu a nejspíše by se tam setkal se svým bratrancem, který žije v jiném dětském domově. Velmi se mu líbí představa, že by chodili do školy spolu.

Od sedmi let kouří Roman cigarety. V deseti letech poprvé kouřil marihuanu a tvrdí, že se na ní stal ihned závislý. V té době se stal členem party, ve které byl nejmladší. Tato skupina chlapců společně trávila volný čas venku a užívala marihuanu. S kamarády je v kontaktu dosud a považuje je za své „brášky“. V posledním půlroce před odebráním kouřil přibližně krabičku cigaret denně, marihuanu užíval asi dvakrát denně a alkohol konzumoval téměř každý druhý den. Od nástupu na základní školu má kožní problémy, ty se ale po odebrání z rodiny výrazně zlepšily. Spí dobře, ale spánek považuje za ztrátu času. Stávalo se dříve, že spát někdy vůbec nešel a celou noc strávil s kamarády venku. Vůči rodičům nemá žádný respekt, nebere je jako autority. V NZDM o nich téměř nemluví a když přijede do města, tak si domů jen odloží věci a jde ven za kamarády.

Do NZDM začal Roman původně chodit kvůli trénování parkouru. Ten ho ale po několika týdnech omrzl, tak začal využívat hudební zkušebnu. To mu opět dlouho nevydrželo. Od té doby v NZDM nejčastěji hrál stolní fotbal, nebo využíval možnosti připojení na internet ze stolního počítače v zařízení. Tam buď poslouchal hudbu, nebo si chatoval s kamarády pomocí sociálních sítí. Mimo aktivity v NZDM mnoho dalších zájmů nemá. Baví ho chození ven s kamarády a několik posledních měsíců zkouší psát texty a rapovat. Prý mu to pomáhá se zvládnutím vzteku. V dětském domově začal posilovat, říká, že ho to nebaví, ale domnívá se, že si tím získá respekt u ostatních.

Již v jedenácti letech byl Roman v dětském diagnostickém ústavu. Strávil tam tři měsíce a následně se vrátil zpět k rodině. Na pobyt vzpomíná v dobrém, zmínil se, že to tam bylo „lepší než doma“. Neví, proč tam byl umístěn, ale domnívá se, že to způsobilo záškoláctví. Přibližně od té doby měl soudní dohled. Pracovník OSPOD ale rodinu navštěvoval již dlouho před tím, údajně od Romanova nástupu do školy. Ani zde neví, z jakého důvodu tomu tak bylo. Ve dvanácti letech se stal klientem NZDM. Zde mluvil o krádežích v obchodech, zmínil se, že vše, co má, je kradené. Také se s kamarády několikrát dopustil vandalismu. Dlouhodobým tématem byla pro Romana marihuana, kouření cigaret a také užívání alkoholu. V neposlední řadě to také byla agresivita. O té se Roman nezmiňoval, často ale docházelo i v NZDM ke konfliktům mezi jím a jeho vrstevníky. Do DDÚ se znovu vrátil na jaře roku 2020 a opět tam strávil tři měsíce. V létě nastoupil do dětského domova a odsud byl po roce přesunut do dětského domova se školou. Podle něj to bylo způsobeno konflikty s ostatními a také dvěma útekami z domova. I z výchovného ústavu Roman několikrát utekl.

Dokud byl Roman v rodině, netušil, co by chtěl dělat. Otec po něm několikrát chtěl, aby s ním šel pomáhat na stavbu a vydělal si nějaké peníze, ale on pokaždé odmítl. Říkal, že si vydělává kradením. Nyní tvrdí, že by se chtěl vyučit zedníkem nebo automechanikem.

O dívky se Roman začal zajímat přibližně ve třinácti letech. V DDÚ si našel přítelkyni a naznačoval, že došlo k sexuálnímu kontaktu. Nebyl ovšem konkrétní. Od té doby vystřídal několik přítelkyň. Až o té poslední ale řekl, že k ní něco cítí. O svém sexuálním životě se bavit odmítá, ale již dvakrát požádal pracovníky o prezervativ.

Do NZDM chodí Roman od léta roku 2019. Přivedl ho sem jeho starší kamarád. Hned od počátku se stal téměř každodenním klientem. Důvěru k pracovníkům získal přibližně po dvou měsících. V té době začal mluvit o užívání marihuany, kouření a krádežích v obchodech. Během pandemie s ním byl ztracen kontakt, neboť neměl přístup k internetu. Okamžitě po zahájení provozu se ovšem vrátil. V té době došlo také ke kontaktu s Romanovým otcem, který ho zde hledal, když se v noci a ani následující den dopoledne nevrátil domů. Po odebrání z rodiny zůstal Roman v pravidelném kontaktu s pracovníky pomocí sociálních sítí. Dokonce díky nim došlo k několika videohovorům. Nyní není kontakt tak intenzivní, ale Roman se vždy ozve před tím, než má přijet do města. Pokud je to možné, tak do zařízení i posléze přijde.

Souhrn výsledků případových studií

Případové studie jsou různě dlouhé a propracované, neboť množství informací, které pracovníci od klienta mají, se odvíjí mimo jiné od jejich vztahu s dotyčným klientem, od doby, po kterou klient využívá služeb zařízení a také od frekvence jeho návštěv NZDM.

Výsledky studií jsem shrnula do tabulek, které se dotýkají jednotlivých oblastí života informantů. V tabulkách je zachycena četnost výskytu vybraných jevů. Tyto jevy byly zvoleny tak, aby se vždy objevily nejméně u dvou informantů. Konkrétně se jedná o oblasti: rodina, bydlení, přístup na základní škole, zájmy a volný čas a oblast rizikové chování.

Tabulka č. 3: Oblast rodina

	Jana	Simona	Tomáš	Karel	Laura	Václav	Roman
Špatná finanční situace	X		X			X	X
Výchova mimo původní rodinu		X					X
Výchova jedním rodičem	X					X	
Špatný vztah s rodiči			X		X		X

Zdroj: Vlastní výzkum

V oblasti rodina vidíme, že více než polovina informantů žije v rodině, která se ocitá ve špatné finanční situaci. Dva jsou vychováni mimo původní rodinu. Konkrétně se jedná o informantku v pěstounské péči její babičky a informanta, který byl z rodiny odebrán a aktuálně žije v dětském domově se školou. Jedním rodičem jsou vychováni dva informanti. V prvním případě je to zapříčiněno smrtí otce, ve druhém rozvodem rodičů. Vztah informantů s rodiči lze za špatný považovat u čtyř informantů. Jedná se o Simonu, která vyrůstá u své babičky. S rodiči se vídá sice pravidelně, ale uvádí, že je ráda, že s nimi nežije. Dále pak u Tomáše, u něhož nemá matka žádnou autoritu. Další informantkou, jejíž vztah s rodiči lze považovat za špatný, je Laura, která sama říká, že její vztah s otcem je špatný a matce zazlívá množství

domácích povinností, které od ní požaduje. Posledním informantem, jehož vztah s rodiči je špatný je Roman, který svého otce nepovažuje za dobrého člověka.

Tabulka č. 4: Oblast bydlení

	Jana	Simona	Tomáš	Karel	Laura	Václav	Roman
Nutnost dojíždění				X		X	-
Nedostatek soukromí	X		X	X			-

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocení oblasti bydlení ukazuje, že dva z informantů jsou nuceni ze svého bydliště do školy a potenciálně i zařízení dojíždět, neboť žijí mimo město. Nedostatek soukromí mají doma tři informanti. Jedná se o Janu, která s matkou a třemi sourozenci žije v bytě 1+1, Tomáše, který spí v místnosti se svým bratrem, jeho přítelkyní a jejich dvěma dětmi a Karla, o němž sice není známo, v jakém prostředí žije, nicméně po dobu distanční výuky docházel na hodiny i se sestrou do NZDM, neboť uvedl, že doma nemá na výuku prostor. Do této oblasti vyhodnocování výsledků jsem nezahrnula informanta Romana, neboť aktuálně žije mimo rodinu.

Tabulka č. 5: Oblast přístup na základní škole

	Jana	Simona	Tomáš	Karel	Laura	Václav	Roman
Propadnutí		X			X		X
Problémy s prospěchem				X		X	
Záškoláctví		X	X				X
Poruchy učení			X			X	
Výchovné problémy		X	X	X			
Zájem o další vzdělávání	-	-		-	X	X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

V této oblasti je vyhodnocován pouze přístup ke vzdělávání na základní škole. Informanti jsou různě staří a porovnávat jiná data u všech by tedy nebylo relevantní. Těm, kteří se již účastní dalšího vzdělávání se budu věnovat i v Tabulce č. 6: Střední škola.

Tabulka ukazuje, že hned tři ze sedmi informantů na základní škole propadli. Další dva se sice propadnutí vyhnuli, přesto ale měli či mají na základní škole problém s prospěchem. Tři z informantů mají zkušenost se záškoláctvím. Jeden z nich, Tomáš, ho ovšem za záškoláctví nepovažuje, neboť si omluvenky píše se souhlasem rodičů. Tomáš má také spolu s Václavem diagnostikovanou specifickou poruchu učení. Výchovné problémy ve škole byly řešeny u třech informantů. Oblast zájem o další vzdělávání jsem vyhodnocovala pouze u informantů, kteří jsou aktuálně na základní škole. Pouze jeden těchto čtyřech nejeví zájem o další vzdělávání na střední škole.

Tabulka č. 6: Oblast střední škola

	Jana	Simona	Karel
Dokončené základní vzdělání	X		X
Maturitní obor	X		
Střední odborné učiliště		X	X
Zlepšení prospěchu oproti ZŠ	-	X	X
Větší spokojenost oproti ZŠ	-	X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Střední školu aktuálně navštěvují tři informanti. Konkrétně se jedná o Janu, která studuje střední školu zakončenou maturitní zkouškou, Simonu na středním

odborném učilišti, která se snaží získat výuční list v oboru kuchař číšník a o Karla, jež se na stejné škole pokouší vyučit automechanikem. Kromě Jany, která byla na základní škole spokojená a měla i výborný prospěch, a proto jsem ji v dané oblasti nehodnotila, jsou zbylí dva středoškoláci aktuálně více spokojeni se školou a zlepšil se i jejich prospěch.

Tabulka č. 7: Oblast zájmy a volný čas

	Jana	Simona	Tomáš	Karel	Laura	Václav	Roman
Nemá prostor pro trávení volného času	X	X	X	X	X		X
Málo volného času	X				X		
Nestálé zájmy		X	X		X		X
Zájmy mimo NZDM	X			X		X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Další oblast ukazuje, že pouze jeden ze sedmi informantů má prostor pro bezpečné trávení volného času mimo zařízení. Konkrétně se jedná o jeho domov, kde rád tráví čas se svou matkou. Ostatní nejraději chodí s přáteli ven a volný čas tráví na ulici, potenciálně v zařízení. Na málo volného času si stěžují Jana, která je časově vytížená kvůli studiu střední školy, dojíždění na ni a také snaze pomoci matce s péčí o domácnost. Stejný problém má i Laura, která se musí starat o sourozence, domácnost a psa, kterého rodiče koupili. Jiné zájmy než trávení času s přáteli nebo volnočasové aktivity v NZDM mají tři informanti. Zájmy ostatních jsou nestálé, často dochází k jejich změnám a nejsou schopni říct, co je skutečně baví.

Tabulka č. 8: Oblast rizikové chování

	Jana	Simona	Tomáš	Karel	Laura	Václav	Roman
Kouření cigaret	X		X	X	X		X
Užívání marihuany			X		X		X
Pití alkoholu	X		X				X
Krádeže			X				X
Agresivita			X				X
Žádné		X				X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Ve vyhodnocení oblasti rizikové chování můžeme vidět, že pouze Václav a Simona nemají aktuální zkušenost se žádnou z nich. Simona sice dříve kouřila, svého zlovyku se ale zbavila a nyní u ní již není zřejmá žádná z forem rizikového chování. Všech pět zbylých informantů pravidelně kouří cigarety a tři z nich dokonce pravidelně užívají marihuanu. Tři informanti také pravidelně pijí alkohol. Dva informanti mají problém s agresivitou a také zkušenost s krádežemi. Jedná se o jediné dva informanty, kteří mají zkušenost se všemi uvedenými formami rizikového chování.

5.2 Výsledky zkoumání - polostrukturované rozhovory

Realizace preventivního programu Marihuana je popsána v Příloze I. Z výzkumného vzorku se všech jeho částí účastnili 3 informanti. Konkrétně jimi byli Tomáš, Laura a Roman. Celé rozhovory s nimi jsou doslovně přepsány v Příloze IX., XI. a XIII. Rozhovory jsem po přepisu zakódovala.

Vzniklé kódy jsem na základě podobnosti rozřadila do trsů. Největším vzniklým trsem byl Zpětný pohled. Tento trs zahrnoval získání informací o stabilizované poloze, riziku závislosti a o tom, že je marihuana droga. Dále pak informaci o přítomnosti marihuany během testů. Druhým vzniklým trsem bylo Zvědomení. Ten zahrnoval uvědomění klientů o tom, že mohou o užívání marihuany v zařízení mluvit a také

zvědomění rizik marihuany. Posledním nalezeným překryvem byl trs Přínosy, který obsahoval kódy Snaha přestat a Užití modelových situací v praxi.

Tabulka č. 9: Trsy preventivního programu Marihuana

Trsy	Informace	Zvědomění	Přínos
Kódy	Stabilizovaná poloha Testování Marihuana je droga Vznik závislosti	Užívání je špatné Mohou o užívání v zařízení mluvit	Užití modelových situací v praxi Snaha přestat

Zdroj: Vlastní výzkum

Preventivního programu Rizikové sexuální chování se účastnili 4 informanti. Jana, Laura, Tomáš a Karel. Jeho realizace je popsána v Příloze II. Celé rozhovory s informanty jsou zaznamenány v Přílohách VII., IX., X. a XI.

Nejširším překryvem, tedy trsem, při analýze dat preventivního programu Rizikové sexuální chování byl místní překryv NZDM, kde došlo k otevření tématu, zbavení se ostychu v oblasti intimity před pracovníky a také informace o dostupnosti prezervativů v zařízení. Tím došlo i k detažování tématu do budoucna. Dalším trsem byly na základě tematického překryvu Informace. Konkrétně o rizicích nechráněného sexu. Dalším trsem vzniklým na základě tematického překryvu byl trs nazvaný Přínos. Konkrétně opatrnost v intimních vztazích a také užití znalostí k podpoření vlastního názoru. Posledním vzniklým trsem byla Zábava. Několik informantů ocenilo organizovanou aktivitu na klubu a strukturovaný program.

Tabulka č. 10: Trsy preventivního programu Rizikové sexuální chování

Trs	Klub	Informace	Přínos	Zábava
Kódy	Otevření tématu Zbavení ostychu Řešení problémů Dostupnost prezervativů	Pohlavně přenosné nemoci Riziko těhotenství Připomenutí rizik	Opatrnost Užití informací	Strukturovaný program Aktivita

Zdroj: Vlastní výzkum

V Příloze III. je popsána realizace preventivního programu Alkohol. Z výzkumného vzorku se jej zúčastnili 4 informanti. Konkrétně Simona, Karel, Václav a Roman. Rozhovory s informanty jsou uvedeny v Přílohách VIII., X., XII. a XIII. U preventivního programu Alkohol byl nalezen trs Klub, vzniklý na základě místního překryvu. Do něj jsem zařadila kódy Otevření tématu a Seznamování s ostatními. Druhým vzniklým trsem byl trs Informace o konzumaci, který na základě tematické shody zahrnuje 3 kódy.

Tabulka č. 11: Trsy preventivního programu Alkohol

Trs	Klub	Informace o konzumaci
Kódy	Otevření tématu Skupinová aktivita Seznamování s ostatními	Bezpečné pití Doba, za kterou vystřízliví Nepít alkohol je dobré

Zdroj: Vlastní výzkum

Preventivního programu Volba povolání popsaného v Příloze IV. se zúčastnily dvě z informantek. Byly jimi Jana, a Laura. Rozhovory s nimi uvádím v Příloze VII. a XI. Prvním trsem v tomto preventivním programu byl trs, který jsem pojmenovala Informace. Druhý trs, pojmenovaný Přínosy, zahrnoval kódy Zvýšení sebevědomí, Zlepšení známek a také Chut' do budoucího studia. Ta byla zřejmá u obou informantek.

Tabulka č. 12: Trsy preventivního programu Volba povolání

Trs	Informace	Přínos
Kódy	Možnosti studijních oborů Znalosti o oborech	Zvýšení sebevědomí Zlepšení známek Chut' do budoucího studia

Zdroj: Vlastní výzkum

V Příloze V. popisují realizaci preventivního programu Finanční gramotnost. Toho se účastnili 3 informanti z výzkumného vzorku. Konkrétně to byli Jana (Příloha VII.), Simona (Příloha VIII.) a Václav (Příloha XII.). Významným trsem v tomto preventivního programu byl tematický trs Seznámení s tématem. Překryv byl nalezen i v prostorové oblasti, kdy informanti uvedli otevření tématu doma, nebo pochopení finanční situace rodičů. Tento trs jsem nazvala Změna doma. Dalším nalezeným trsem byla změna vztahu k penězům, kdy dva z informantů si začali šetřit a jedna informantka přestala po matce chtít pravidelně peníze na zábavu. Tento trs jsem nazvala Změna chování. Mezi posledními uvedenými dvěma trsy je zřejmý další překryv.

Tabulka č. 13: Trsy preventivního programu Finanční gramotnost

Trs	Seznámení s tématem	Změna doma	Změna chování
Kódy	Práce na černo Pojištění Rozumí pojmům	Pochopení situace doma Otevření tématu doma Otevřenost před rodiči	Váží si peněz Nevyžaduje tolik peněz Šetří si Vlastní přivýdělek

Zdroj: Vlastní výzkum

Vzniklé trsy u každého preventivního programu jsem následně porovnávala a pokusila je zasadit do ještě větších trsů. Díky tomu vznikly 3 hlavní trsy, jež na základě podobnosti či shody spojují všechny trsy vzniklé u jednotlivých kategorií.

Prvním z nich je trs Informování klientů, jež je tvořen trsy Informace, který se shodoval u dvou preventivních programů. Dále pak Zpětný pohled, Hodnocení konzumace a Seznámení s tématem. Dalším vzniklým trsem je trs Přínosy pro klienty, který vznikl spojením trsů Přínos uvedených u analýzy programů Marihuana, Rizikové sexuální chování a Volba povolání. Dále pak trsem Zvědomení u preventivního programu Marihuana a také dvěma trsy, Změna doma a Změna chování v analýze programu Finanční gramotnost. Posledním hlavním trsem byl trs Přínosy pro klub, který zahrnul trsy Klub a Zábava nalezené u programů Rizikové sexuální chování a další trs s názvem Klub u programu Alkohol.

Tabulka č. 14: Hlavní trsy

Hlavní trsy	Informování klientů	Přínosy pro klienty	Přínosy pro klub
Trsy	Zpětný pohled Informace Hodnocení konzumace Seznámení s tématem	Zvědomení Přínos Změna doma Změna chování	Klub Zábava

Zdroj: Vlastní výzkum

5.3 Výsledky zkoumání - analýza dokumentů

Jana

Do NZDM začala Jana chodit se sestrami. Využívaly zejména tančírnu, kde uskutečňovaly taneční tréninky. Vůči pracovníkům byla uzavřená a jejím prvním individuálním plánem bylo scházet se v zařízení s přáteli. Z pohledu poslání zařízení šlo tedy o bezpečné trávení volného času. Podobně zaměřené individuální plány měla

až do října roku 2020. Během tohoto období se také zúčastnila preventivního programu Prevence rizikového sexuálního chování.

Dalším individuálním plánem byl výběr střední školy a příprava na přijetí na ni. Jana docházela do zařízení na konzultace, kde s pracovníky probírala různé obory a možnosti studia. Několikrát také využila možnosti pomoci s vypracováváním domácích úkolů a případného doučování s pracovníky. V únoru 2021 se zúčastnila preventivního programu Volba povolání, kdy společně s pracovníky byla i v Informačním a poradenském středisku pro volbu a změnu povolání.

Tento individuální plán byl ukončen poté, co byla Jana přijata na střední školu. Následně se účastnila preventivního programu Finanční gramotnost. Během léta roku 2021 se individuální plán věnoval opět oblasti bezpečného trávení volného času, nicméně do zařízení docházela klientka pouze sporadicky.

V září téhož roku byl plán změněn a jeho cílem se stalo získat maturitu, neboť Jana nastoupila na střední školu. Tento individuální plán je stále aktuální. Služby zařízení jsou Janou využívány pouze zřídka a vesměs kvůli pomoci se studiem, či konzultacím ohledně oblasti vzdělávání.

9/2017	Začala chodit do NZDM
11/2017	IP Trávení volného času
11/2018	IP Tanec
9/2020	Prevence rizikového sexuálního chování
10/2020	IP Přijetí na střední školu
2/2021	Volba povolání
4/2021	Finanční gramotnost
5/2021	IP Trávení volného času
9/2021	IP Získání maturity

Obrázek č. 3: Vývoj individuálních plánů – Jana

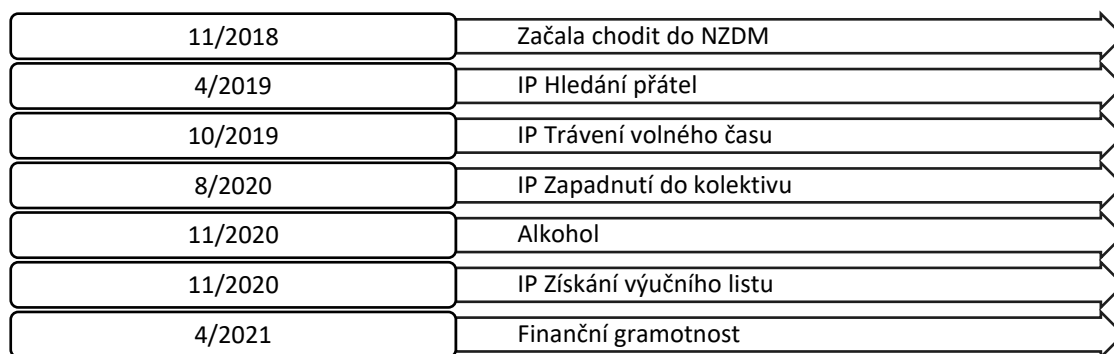
Zdroj: Vlastní výzkum

Simona

Simona začala do zařízení chodit, neboť byla ve městě nová a měla pouze dvě kamarádky. Ty ji sem také přivedly. Jinak ve městě neznala mnoho lidí, a proto bylo jejím prvním individuálním plánem to, aby si našla přátele. Po půl roce byla s okruhem svých přátel spokojená a individuální plán byl změněn na bezpečné trávení času Simony s přáteli.

V srpnu roku 2020 se připravovala na nástup na střední odborné učiliště a měla obavu z toho, jak zapadne do kolektivu. Za cíl plánu jsme tedy stanovily právě to, aby si našla v nové třídě přátele a se spolužáky vycházela. V listopadu téhož roku se zúčastnila preventivního programu Alkohol a cíl individuálního plánu byl změněn. Simoniným cílem je až doposud získat výuční list.

Následně se zúčastnila preventivního programu Finanční gramotnost. V této době už frekvence Simoniných návštěv zařízení začala upadat a nyní je spíše příležitostnou klientkou, která zařízení osloví, pouze pokud má konkrétní zakázku a volný čas zde téměř netráví.

Obrázek č. 4: Vývoj individuálních plánů – Simona

Zdroj: Vlastní výzkum

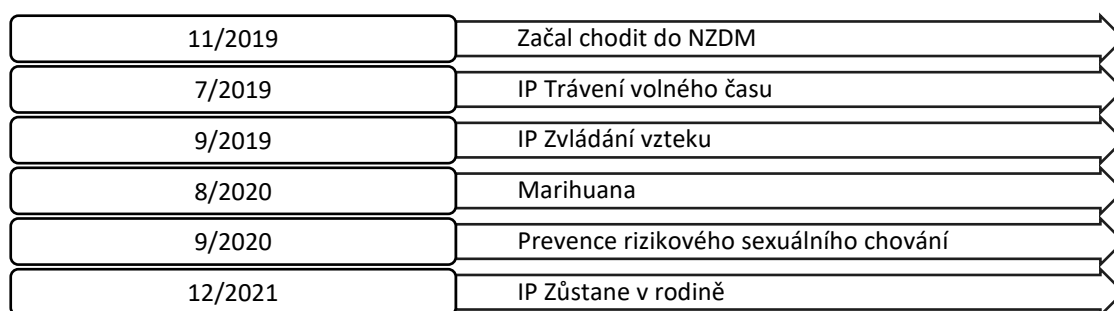
Tomáš

Ačkoli začal Tomáš do zařízení chodit již v listopadu 2018, bylo mu pouze 11 let a jelikož tedy nespadal do cílové skupiny, nebylo s ním individuálně plánováno. Tento proces započal až v červenci roku 2019, kdy sem chodil trénovat parkur a cílem individuálního plánu tedy bylo bezpečné a produktivní trávení volného času. Tento plán reagoval na nepříznivou sociální situaci rodiny a tedy to, že Tomáš nemá doma soukromí a prostor pro trávení volného času.

Po několika sankcích za porušování pravidel zařízení byl v září téhož roku s Tomášem stanoven individuální plán, jehož cílem bylo to, aby se naučil zvládat vztek, respektovat pravidla a vyjadřovat se slušně. Tomáš během sestavování tohoto plánu uvedl přání stát se „hodným dvojčetem“.¹³⁰

Tento plán byl velmi obsáhlý a práce na něm trvala až do prosince roku 2021. Během toho se Tomáš zúčastnil preventivních programů Marihuana a Prevence rizikového sexuálního chování.

Za cíl nového individuálního plánu bylo stanoveno to, aby nebyl Tomáš odebrán z rodiny. K této změně došlo z toho důvodu, že má dohled kurátora OSPOD a často chodí za školu, užívá marihuanu a rodiče situaci nezvládají, proto sami Tomášovi hrozí umístěním do ústavní výchovy.

Obrázek č. 5: Vývoj individuálních plánů – Tomáš

Zdroj: Vlastní výzkum

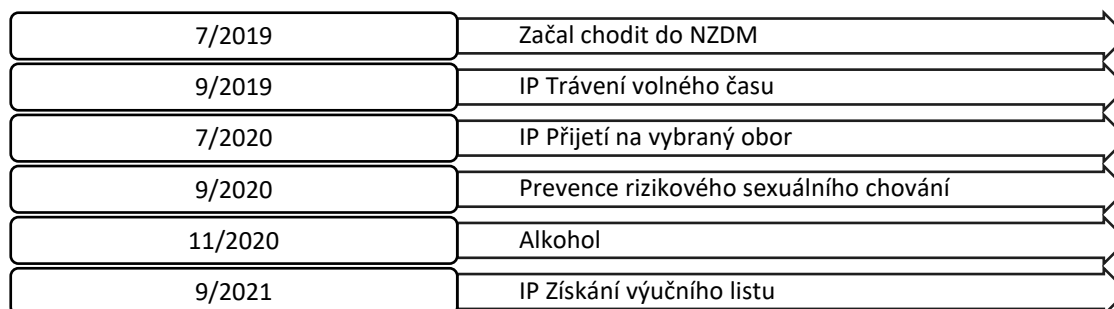
Karel

Karel do zařízení zpočátku chodil kvůli tomu, že neměl kde trávit volný čas během čekání na spoj domů. Prvním individuálním plánem tedy bylo umožnit mu smysluplné trávení volného času během tohoto čekání. Postupně navázal vztah s pracovníky a často využíval individuálních konzultací.

¹³⁰ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání - případové studie.

Posléze, v červenci 2020, se Karel rozhodl jako cíl svého působení v sociální službě stanovit to, aby se dostal na vybranou střední školu. O tom, že by chtěl být automechanikem, uvažoval velmi dlouho. Kvůli svému prospěchu měl ale obavy z přijímacích zkoušek a chtěl se na ně za pomoci pracovníků strukturovaně připravovat. Zúčastnil se preventivních programů Prevence rizikového sexuálního chování a Alkohol.

Cíl dostat se na vybraný obor byl splněn, a proto se Karel v září roku 2021 rozhodl pro změnu svého cíle, kterým se stalo získání výučního listu ve vybraném oboru.

Obrázek č. 6: Vývoj individuálních plánů – Karel

Zdroj: Vlastní výzkum

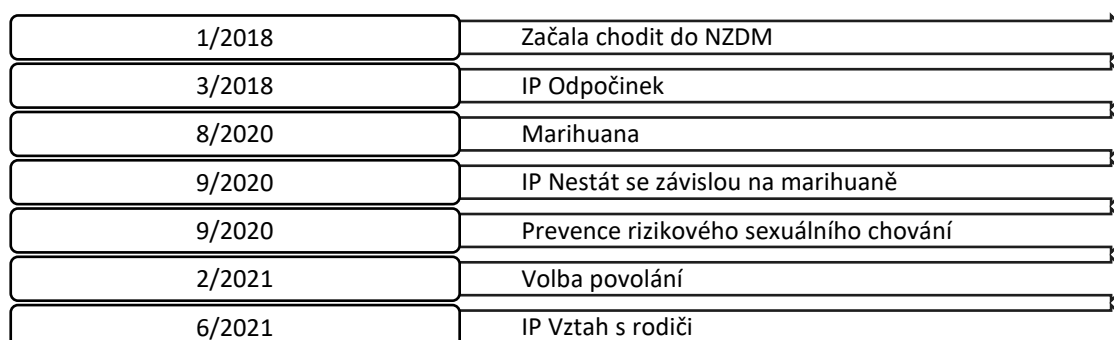
Laura

Laura začala do NZDM chodit s kamarádkami a hned její první individuální plán se týkal odpočinku od povinností, které má doma. Také chtěla pracovat na tom, aby se zlepšil její vztah s matkou, s níž se často hádala.

V létě roku 2020 se zúčastnila preventivního programu Marihuana. O měsíc později se rozhodla stanovit jako cíl individuálního plánu to, aby se nestala závislou na marihuaně, kterou začala užívat většina jejích přátel z party. Také se zapojila do preventivního programu Prevence rizikového sexuálního chování.

Posléze se Laura rozešla se svým přítelem a až do ledna roku 2021 s ní byl ztracen kontakt. V únoru se zúčastnila preventivního programu Volba povolání. V tomto období často mluvila o tom, že marihuanu užívá již pravidelně.

V červnu téhož roku vzdala svou snahu o to, aby přestala s kouřením marihuany a přála si svůj individuální plán změnit na zlepšení vztahu a komunikace s rodiči. Zároveň si přála od pracovníků podporu a zpětnou vazbu na její chování vůči rodičům a snahu nastavit si doma rozsah svých povinností. Jedním z důvodů k definování tohoto plánu byl i vzrůstající zájem o školu, na kterou dosud neměla čas. Na tomto plánu pracuje dosud.

Obrázek č. 7: Vývoj individuálních plánů – Laura

Zdroj: Vlastní výzkum

Václav

Václav začal do zařízení docházet v roce 2020 díky tomu, že mu jeho spolužačka řekla o možnosti doučování zde. Po několika hodinách přípravy do školy s pracovníky začal docházet i na strukturované doučování s externím vyučujícím. Cílem jeho individuálního plánu v tu dobu bylo to, aby Václav zvládl ročník a postoupil do 6. třídy.

V listopadu se zúčastnil preventivního programu Alkohol a následně v dubnu i programu Finanční gramotnost. Po celou dobu dál docházel jednou týdně na doučování a nepravidelně zařízení navštěvoval i pokud měl čas mezi koncem školního vyučování a odjezdem autobusu do obce, v níž žije.

Na konci školního roku, když byl ukončen i projekt Doučování byl individuální plán vyhodnocen a ukončen. Václavovi se povedlo postoupit do 6. třídy, cíl byl tedy naplněn.

Následně se Václav svěřil, že by rád získal více přátel, neboť se občas cítí osamělý. Díky zpětné vazbě od pracovníka byl vydefinován cíl individuálního plánu zlepšit se v sociálních dovednostech. Součástí tohoto plánu byl nácvik kompetencí v prostorách NZDM a také zpětná vazba pracovníků na Vaškovo chování vůči ostatním.

9/2020	Začal chodit do NZDM
9/2020	IP Postoupit do 6. třídy
11/2020	Alkohol
4/2021	Finanční gramotnost
7/2021	IP Zlepšení sociálních dovedností

Obrázek č. 8: Vývoj individuálních plánů – Václav

Zdroj: Vlastní výzkum

Roman

Do NZDM začal Roman chodit v létě 2019. Protože se okamžitě stal pravidelným klientem, jeho první individuální plán byl sestaven již několik týdnů po jeho první návštěvě. Jeho cílem bylo umožnit Romanovi bezpečné a produktivní trávení volného času v prostorách zařízení. Reagoval na to, že se Roman často potloukal se skupinou přátel venku a dostával se do konfliktních situací. Také byl ohrožen společensky nežádoucími jevy.

V listopadu téhož roku bylo s Romanem otevřeno téma užívání marihuany a Roman stanovil jako cíl dalšího individuálního plánu její užívání omezit. Plán trávení volného času v zařízení zůstal i po vydefinování nového plánu zachován.

V srpnu roku 2020 se zúčastnil preventivního programu Marihuana a v listopadu i programu Alkohol. V této době Roman již věděl, že bude odebrán z rodiny, a proto byl po domluvě stanoven individuální plán týkající se udržení kontaktu s pracovníky zařízení, na něž byl silně navázán. Zároveň mu byly nabídnuty všechny služby, jež lze poskytovat v online prostředí. Této možnosti Roman několikrát využil. Individuální plán trávení volného času v NZDM byl ponechán a klient byl motivován k tomu, aby volný čas během pobytu u rodičů trávil i s přáteli v zařízení, raději než na ulici.

7/2019	Začal chodit do NZDM
8/2019	IP Trávení volného času
11/2019	IP Omezit užívání marihuany
8/2020	Marihuana
11/2020	Alkohol
11/2020	IP Podpora během pobytu v ústavní výchově

Obrázek č. 9: Vývoj individuálních plánů – Roman

Zdroj: Vlastní výzkum

Souhrn výsledků analýzy dokumentů

Prvními individuálními plány Jany bylo bezpečné trávení volného času v zařízení. Za první pokročilý individuální plán lze považovat až ten s cílem výběru střední školy a přijetí na ni. Tento individuální plán byl následně doplněn preventivním programem Volba povolání. Z klientky bez zřejmé zakázky se díky tomu stala klientkou, jež v zařízení vidí možnou pomoc a podporu při vzdělávání a nebojí se ji využít. Během preventivních programů v jejím případě docházelo spíše k otevírání nových témat. U programu Volba povolání se jednalo o jeden z kroků vedoucích k naplnění již stanoveného individuálního plánu.

U Simony není zřejmá souvislost mezi její účastí v preventivních programech a individuálními plány s ní stanovenými. Do zařízení začala chodit se zakázkou najít si přátele. Podobným tématem se zabývala i před nástupem na střední školu. Nyní se již této oblasti nevěnuje, neboť nemá problém se seznamováním se s novými lidmi ani se zapadnutím do kolektivu. Během svého působení v NZDM se zlepšila v sociálních dovednostech a také se podrobně seznámila s nabídkou poskytovaných služeb. Aktuálně sice nevyužívá volnočasové aktivity v zařízení, ale v případě potřeby bez ostychu osloví pracovníky s žádostí o pomoc. Během polostrukturovaných rozhovorů¹³¹ Simona uvedla, že jí preventivní programy pomohly s nesmělostí a prolomením studu před pracovníky.

Tomáš jako jediný z výzkumného souboru navštěvuje zařízení již od 11 let. Jeho prvním individuálním plánem bylo bezpečné trávení volného času, které se však záhy změnilo na individuální plán zvládání vzteku, respektování pravidel a slušné vyjadřování. Během účasti v preventivních programech byla otevřena témata užívání marihuany, konzumace alkoholu a rizikového sexuálního chování. Od prolomení obav z mluvení o těchto tématech s pracovníky se Tomáš pravidelně uvedených oblastí dotýkal i během individuálních konzultací. Zúročení této otevřenosti je zřejmé v plánu „*Tomáš nebude odebrán z rodiny*“, kde se řeší mimo jiné oblast užívání marihuany.

Mezi Karlovými individuálními plány a účastí v preventivních programech není zřejmá souvislost. On sám považuje programy spíše za možnost něco nového se dozvědět a za způsob zábavy v rámci trávení volného času v zařízení.¹³²

U Laury je zřejmý vliv na individuální plán, kdy se po absolvování preventivního programu Marihuana rozhodla pro změnu svého stávajícího plánu na plán s cílem nepropadnout závislosti na marihuaně. Souvislost lze hledat i mezi účastí v preventivním

¹³¹ Viz. Kapitola 5.2 Výsledky zkoumání - polostrukturované rozhovory.

¹³² Viz. Kapitola 5.2 Výsledky zkoumání - polostrukturované rozhovory.

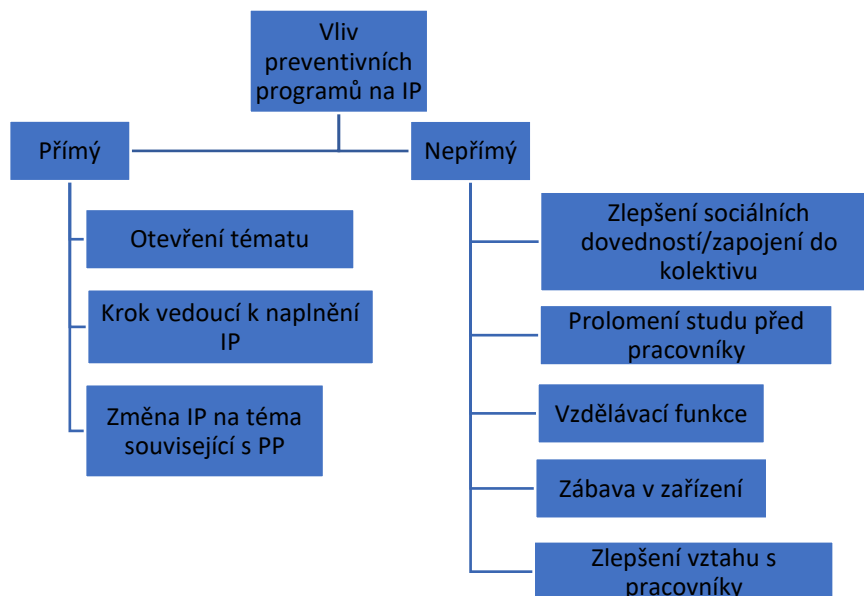
programu Volba povolání a následným plánem vydefinování rozsahu povinností v domácnosti, kdy motivací k tomuto plánu bylo i zlepšení se ve škole.

U Václava není zřejmá souvislost mezi individuálními plány a účastí v preventivních programech. Na těch ovšem ocenil možnost zapojit se do kolektivu klientů zařízení,¹³³ což úzce souvisí s následným individuálním plánem s cílem zlepšit sociální dovedností, a tedy i nalezení přátel.

Téma marihuana bylo s Romanem otevřeno zahrnuto do individuálního plánu ještě před jeho účastí v daném preventivním programu. Tím nebyl Roman nijak ovlivněn, naopak tento program obohatil o své zkušenosti. Téma alkohol s ním bylo taktéž otevřeno již dříve. Protože ale Roman jeho užívání nepovažoval za takový problém jako užívání marihuany, nebyla tato oblast řešena v rámci individuálního plánování.

Z analýzy dokumentů vyplývá, že většina klientů přichází do zařízení bez jasné zakázky a prvním individuálním plánem proto bývá nejčastěji obecné téma bezpečné či produktivní trávení volného času v zařízení. Až posléze, když je s klienty navázán hlubší vztah, se tvoří pokročilý individuální plán. Ten se většinou věnuje pro klienta více ohrožujícímu tématu, a proto je pochopitelné, že ho klient neotevřítá ihned.

Vliv preventivních programů na individuální plánování s klienty by se dal tedy rozdělit na přímý a nepřímý. Jednotlivé oblasti přímého a nepřímého působení jsem shrnula na následujícím obrázku. Z něj je zřejmé, že převládá nepřímý vliv preventivních programů na individuální plány klientů.

Obrázek č. 10: Vliv preventivních programů na individuální plány

Zdroj: Vlastní výzkum

¹³³ Viz. Kapitola 5.2 Výsledky zkoumání - polostrukturované rozhovory.

6 Diskuse

Diplomová práce se zaměřovala na preventivní programy realizované v NZDM CROSS Prevent a na jejich vliv na vybrané klienty. Na základě provedené analýzy vybraných charakteristik všech stávajících klientů byl výzkumný vzorek sestaven tak, aby odpovídal průměrnému složení klientů zařízení. Tím byl podle Průchy naplněn typologický aspekt reprezentativy mezi základním a výběrovým souborem.¹³⁴ Vzhledem k nízkému počtu informantů jsem se ale rozhodla, že získané závěry nebudu zobecňovat pro všechny klienty zařízení.

Během stanovování charakteristik jsem se setkala s dilematem, zda klienty charakterizovat na základě příslušnosti k romskému etniku. Nakonec jsem se rozhodla tuto charakteristiku zohlednit. Ztotožňuji se s názorem Matouška a Pazlarové, kteří zmiňují odlišnosti romské kultury od většinové společnosti mimo jiné v oblastech tradiční rodiny, výchovy dětí a přístupu ke vzdělávání, ale také v postavení ženy.¹³⁵

Protože byla většina nástrojů preventivních programů na klubu k dispozici po celý měsíc, někdy se klient, tedy informant, zúčastnil pouze části celého programu. Tuto částečnou účast v programech jsem se rozhodla nezkoumat, neboť nebyla komplexní, a proto nebylo možné vyhodnocovat její vliv.

U informantů je zaznamenáno, kdy začali využívat služeb zařízení. Většina z nich tak učinila v období léta roku 2019. Je tomu z důvodu přidělování klientů klíčovými pracovníkům. Do zařízení jsem nastoupila na pozici sociální pracovníce v červnu toho roku, a proto většina klientů, kteří začali v tomto období zařízení navštěvovat byla přiřazena mně. Zároveň se jedná o klienty, se kterými mám díky dlouhodobé spolupráci navázaný nejhlubší vztah, a proto jsem uznala za vhodné vybrat je do výzkumnému šetření. Burda zdůrazňuje vztah „Já–Ty“, kdy se setkává člověk nejen s druhým člověkem, ale i s člověkem uvnitř sebe. Tento vztah nese vyznání důvěry, vzájemné sepětí a zodpovědnost za druhého.¹³⁶

Herzog popisuje výrazné předpoklady nízkoprahových klubů pro realizaci specifické prevence. Zahrnuje mezi ně například kontakt s rizikovými skupinami a také to, že tyto skupiny mají k instituci nízkoprahového zařízení důvěru.¹³⁷ O kontaktu s rizikovými skupinami vypovídá zejména zkoumání uskutečněné za účelem odpovědět na první výzkumnou otázku. Domnívám se, že právě důvěře klientů vděčím za to, že jsem mohla uskutečnit své zkoumání, které považuji za velmi podrobné a osobní. Zároveň, díky dlouhodobé spolupráci s informanty, jsem měla možnost sbírat informace o nich průběžně a opakovaně se k různým tématům vracet.

Výzkumná otázka č. 1 zněla: „*Jaké byly návyky klientů přicházejících do NZDM před účastí v preventivním programu?*“ Z výsledků případových studií je zřejmé, že hned několik informantů nevyrůstá v harmonickém prostředí. Hutýrová poukazuje na to, že poruchy chování u dětí jsou často spojeny se socioekonomickou úrovní, společenskou kohezí a disharmonickým rodinným prostředím. Za toto prostředí považuje

¹³⁴ PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*, s. 110.

¹³⁵ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*, s. 106-107.

¹³⁶ BURDA, F. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*, s. 194.

¹³⁷ HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s mládeží. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 259.

mimo jiné kriminální chování rodičů, nezaměstnanost, rozvody, vysoký počet dětí, ale i příliš volnou výchovu bez kontroly a strukturace volného času.¹³⁸ Všechny z uvedených jevů lze nalézt v osobních případových studiích uvedených v kapitole 4.2.¹³⁹ Se socioekonomickým zázemím je podle Páchové et al. spojen i školní výkon dětí.¹⁴⁰ Z kapitoly 4.2 je zřejmé, že většina informantů má problémy se školní úspěšností a několik z nich opakovaně propadlo.¹⁴¹

Krejčová zmiňuje adolescenci jako klíčové období pro prevenci rizikového chování. Domnívá se, že se jedná o období, kdy se dospívající s rizikovým chováním setkávají a zajímají se o to, jak mu mohou čelit. Zároveň podle ní s rizikovým chováním začíná většina z nich teprve experimentovat a prevence je tak osloví dostatečně včas.¹⁴² Z případových studií je ovšem zřejmé, že několik z informantů se chovalo rizikově již před tím, než začali využívat služeb zařízení. Konkrétně například informant Roman, který udává, že cigarety kouří již od šesti let a marihuanu poprvé užil v deseti letech.¹⁴³

Častý neúspěch klientů zařízení ve škole, ať už se jedná o propadnutí či ohrožení propadnutím, vypovídá o potřebě poskytovat doučování klientům v rámci NZDM. To ovšem nemůže být financováno jako intervence NZDM a pracovníci ho z časových důvodů dokážou poskytovat jen v omezené míře. Druhým problémem této oblasti je to, že pracovníci zařízení nemají pedagogické vzdělání a je proto otázkou, zda jsou kompetentní doučování poskytovat. Této oblasti jsem se věnovala v kapitole 1.1.¹⁴⁴

Výzkumná otázka č. 2 zněla: „*Jak se změnilý návyky klienta po účasti v preventivním programu?*“ Analýzu získaných dat jsem v tomto případě nejprve rozdělila dle programů, na něž informanti odpovídali. Tím jsem zjistila přínosy jednotlivých programů, které mohu v praxi dále využít. Tyto dílčí výsledky jsem dále vyhodnotila i společně. Problémem, na který jsem narazila během provádění polostrukturovaných rozhovorů bylo to, že od účasti v programu uběhla příliš dlouhá doba na to, aby si informanti dokázali vybavit všechny nástroje, jež byly na klubu využity. Z toho důvodu jsem před jednotlivými rozhovory vytiskla obrázky s nástroji jednotlivých preventivních programů, které jsem před uskutečněním rozhovorů informantům poskytla k dispozici.¹⁴⁵ Také jsem si připravila informace o tom, kdy a jakých programů dotýká se informant zúčastnil a připomněla jsem si jeho tehdejší situaci pomocí zápisů v klientské databázi.

Ze zkoumání vyplynulo, že klienti hodnotili vliv preventivních programů na třech rovinách. První z nich bylo dění na klubu, kdy informanti kladně reflektovali otevření tématu s pracovníky, zbavení ostychu v pro ně intimních tématech a také oceňovali strukturovaný program na klubu. Podle Miovského je důležité cílit a adekvátně volit formy působení preventivních programů vzhledem k cílové skupině a jejím demografickým i sociokulturním charakteristikám. Důležitá je také atraktivita programu,

¹³⁸ Srov. HUTYROVÁ, M. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*, s. 73-74.

¹³⁹ Viz. Kapitola 4.2 Výsledky zkoumání – případové studie.

¹⁴⁰ PÁCHOVÁ, A. et al. *Školní a mimoškolní vzdělávání žáků z vyloučených lokalit*, s. 112.

¹⁴¹ Kapitola 4.2 Výsledky zkoumání – případové studie.

¹⁴² KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*, s. 146.

¹⁴³ Viz. Kapitola 5.1 Výsledky zkoumání – případové studie.

¹⁴⁴ Viz. Kapitola 1.1 NZDM CROSS Prevent.

¹⁴⁵ Viz. Přílohy I.-V.

aby dokázal zaujmout a udržet pozornost zúčastněných.¹⁴⁶ Z tohoto hlediska by měly být programy funkční, neboť jejich výběr je určován mimo jiné na základě potřeb či požadavků klientů.¹⁴⁷

Druhou rovinou byly informace, které se dozvěděli díky preventivnímu programu. Právě nedostatek informací může podle Miovského vést k podceňování rizik spojených s například s užíváním návykových látek. Ten dále varuje před ovlivněním postojů mladých lidí k užívání návykových látek reklamním průmyslem.¹⁴⁸ Domnívám se, že právě informace získané při účasti v preventivních programech jsou klíčovým vlivem na chování účastníků a následně může na jejich základě docházet ke změnám v chování.

Poslední rovinou analýzy získaných dat byl přímý přínos pro klienty, který zahrnoval mimo jiné změnu chování i mimo klub a zvědomení rizik probíraných témat. Za velký přínos ve změně návyků informantů považuji i otevření některých témat doma, s rodiči. Tento trs současně přímo odpovídá na stanovenou výzkumnou otázku.

Znění výzkumné otázky č. 3 bylo: „*Jak se účast klienta v preventivním programu odrazila v individuálním plánování s klientem?*“ Z výsledků analýzy dat je zřejmé, že tento vliv je dvojího účinku. Pojmenovala jsem ho vliv přímý a vliv nepřímý. Přímý vliv může mít podobu otevření tématu a jeho následné reflexi pomocí stanovení individuálního plánu, nebo může být jedním z kroků vedoucích k naplnění individuálního plánu. Nepřímými vlivy preventivních programů na individuální plánování s klienty se rozumí mimo jiné vzdělávací funkce programů, zapojení frekventantů do kolektivu, nebo zlepšení vztahu s pracovníky zařízení a prolomení studu před nimi. Tím dochází k pozitivnímu přínosu pro komunikaci mezi pracovníky a klienty. Gulová zdůrazňuje právě význam komunikace při užití všech metod sociální práce a popisuje i její přínos pro klienty, kdy se díky aktivnímu naslouchání pracovníků mohou lépe zorientovat ve své sociální situaci.¹⁴⁹

Na základě výsledků zkoumání usuzuji, že přínos preventivních programů v zařízení NZDM CROSS Prevent je nezpochybnitelný. Pomocí popsaných programů dochází nejen k samotnému působení na klienty, ale také k jejich rozvíjení a informování. Mátel v tomto ohledu zmiňuje nutnost lektorských dovedností sociálního pracovníka. Domnívá se, že je nutné, aby byl schopen informace předávat klientům pro ně přístupnou formou a v jazyce přiměřeném jejich rozumovým schopnostem.¹⁵⁰ Dalším podstatným přínosem preventivních programů je prohlubování vztahu s pracovníky a otevírání témat, kterými se mohou klienti cítit ohroženi. Klíma a Jedlička zdůrazňují právě autentický vztah klienta a pracovníka a domnívají se, že bez něj nemohou být intervence sociálního pracovníka účinné.¹⁵¹ Z výsledků zkoumání vyplývá i to, že preventivní programy mají nezpochybnitelný vliv na proces individuálního plánování s klienty.¹⁵²

¹⁴⁶ MIOVSKÝ, Michal, et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*, s. 19.

¹⁴⁷ Viz. Kapitola 3.2 Prevence v NZDM.

¹⁴⁸ MIOVSKÝ, M. et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*, s. 138.

¹⁴⁹ GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*, s. 55.

¹⁵⁰ MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I.*, s. 29.

¹⁵¹ KLÍMA, P.; JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 19.

¹⁵² Viz. Kapitola 5.3 Výsledky zkoumání – polostrukturované rozhovory.

Herzog tvrdí, že je vhodné zahrnout programy specifické prevence mezi ostatní aktivity NZDM.¹⁵³ S tímto názorem souhlasím a před uskutečněním zkoumání jsem byla toho názoru, že by bylo vhodné, aby v Zákoně,¹⁵⁴ kde jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež zařazena do služeb sociální prevence, bylo alespoň rámcově popsáno to, jak konkrétně na klienty těchto zařízení působit. Výsledky výzkumného šetření ovšem ukázaly, že je nutné přizpůsobovat témata i nástroje preventivních programů konkrétní cílové skupině zařízení. Tím myslím zejména potřeby klientů, prostředí ze kterého pocházejí a samozřejmě také jejich požadavkům. Tato specifika nejsou pro klienty všech zařízení stejná, a proto by bylo jistě náročné plošně stanovit, jak mají být preventivní aktivity uchopeny. Jako vhodné řešení se mi nyní tedy jeví například vytvoření metodické příručky, jež by shrnovala podstatu prevence, definovala témata a možnosti působení na klienty NZDM a sloužila tak jako pomůcka pro pracovníky, kteří se rozhodnout v rámci aktivit NZDM strukturovaně preventivně působit.

¹⁵³ HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s mládeží. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 259.

¹⁵⁴ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou přínosy preventivních programů realizovaných v NZDM CROSS Prevent. V práci jsem na základě studia odborné literatury popsala legislativní zakotvení sociální služby nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a možnosti preventivního působení na klienty využívajících služeb těchto zařízení. V jedné kapitole jsem se také detailně věnovala konkrétnímu zařízení a charakterizovala jeho klienty.

V kvalitativním výzkumném šetření jsem odpovídala na výzkumné otázky za pomoci případových studií, polostrukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentů. Zkoumala jsem 7 informantů. Tyto informanty jsem na základě stanovených charakteristik a analýzy všech klientů NZDM vybírala tak, aby odpovídali typickým klientům tohoto zařízení. Vyhodnocením dat získaných během výzkumu jsem dokázala odpovědět na všechny stanovené výzkumné otázky.

Díky výzkumnému šetření a práci s odbornými zdroji se mi povedlo naplnit cíl práce. Vliv preventivních programů na klienty zařízení je nezpochybnitelný a pramení z něj i mnoho přínosů pro klienty v jejich osobním i společenském životě. Poskytují motivaci a informace pro změnu jejich chování a zvědomují rizika, která může jejich dosavadní chování přinášet. Mimo to jsem našla i přínos týkající se navazování vztahu s pracovníky a možnosti otevírat nová témata v zařízení.

Během zkoumání jsem narazila na několik problémů. Jak jsem již zmiňovala, jedním z nich byl dlouhý časový odstup mezi realizací konkrétních programů a výzkumného šetření. Během tvorby případových studií jsem se několikrát setkala s problémy při formulaci informací, které od informantů mám. Vzhledem k dlouhodobé práci s nimi pro mě bylo náročné popsat jejich životy tak, aby byly uchopitelné pro osoby, jež dotyčné informanty neznají a nejsou seznámeni s celým kontextem jejich života. Dalším z nich bylo uskutečnění polostrukturovaného rozhovoru s klientem, jež se aktuálně nachází v zařízení ústavní výchovy. Z toho důvodu jsem zvolila formu videohovoru, což bylo ale zejména pro informanta logisticky náročné.

Pro mou praxi byla práce přínosná zejména díky tomu, že jsem od informantů získala zpětnou vazbu na realizaci preventivních programů. Ta mě utvrdila ve smyslu mé práce a motivovala mě v oblasti realizace dalších preventivních aktivit. Také jsem si uvědomila důležitost vztahu mezi pracovníky a klienty NZDM a to, že mě práce s neorganizovanou mládeží skutečně naplňuje.

Diplomová práce bude využita pro tvorbu dalších preventivních programů v zařízení a informace získané v rámci výzkumu poslouží ke zkvalitnění poskytovaných služeb v zařízení. Dále může sloužit jako manuál pro pracovníky jiných NZDM, kteří budou chtít praktikovat strukturované preventivní působení na jejich klienty.

Seznam použitých zdrojů

BASTO-PEREIRA, M. et al. The global impact of adverse childhood experiences on criminal behavior: A cross-continental study [online]. Vol. 124. Lisboa, Portugal: *Child Abuse and Neglect*, 2022 [cit. 2022-01-16]. Dostupné na WWW: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213421005287?via%3Dihub>> . DOI 10.1016/j.chiabu.2021.105459.

BEDNÁŘ, M. *Manuál zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe*. 2. vyd. Olomouc: Caritas - Vyšší odborná škola sociální Olomouc, 2014. ISBN 978-80-87623-10-7.

BENDL, S.; HANUŠOVÁ, J.; LINKOVÁ, M. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.

BUCHÁČKOVÁ, M.; TÚČKOVÁ, Z. Socializační přístup v práci s dětmi a mládeží ve vyloučených lokalitách. In *Streetwork!: Dobrá praxe 2015: české a zahraniční zkušenosti z práce v nízkoprahových sociálních službách*, s. 17-24. Praha: Česká asociace streetwork o.s. (ČAS), 2015. ISBN 978-80-905069-3-0.

BURDA, F. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014. ISBN 978-80-7405-335-1.

CASQUILHO-MARTINS, I. The Impacts of Socioeconomic Crisis in Portugal on Social Protection and Social Work Practices [online]. Vol. 13, Issue 23. Lisboa, Portugal: *Sustainability*, 2021 [cit. 2022-01-12]. Dostupné na WWW: <<https://www.mdpi.com/2071-1050/13/23/13198/htm>>. DOI 10.3390/su132313198.

Česká asociace streetwork. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha: Streetwork.cz, oborový portál o nízkoprahových sociálních službách a zařízeních, 9. 1. 2008 [cit. 31. 12. 2021]. Dostupné na WWW: <https://archiv.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>

Český statistický úřad. *Charakteristika okresu Strakonice* [online]. České Budějovice: ČSÚ, 2020 [cit. 2021-5-12]. Dostupné na WWW: <https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_okresu_st>.

Český statistický úřad. *Statistický bulletin - Jihočeský kraj: 1. až 4. čtvrtletí 2020* [online]. Praha: ČSÚ, 2021 [cit. 2021-5-12]. Dostupné na WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/statisticky-bulletin-jihocesky-kraj-1-az-4-ctvrtleti-2020>>.

Český statistický úřad. *Strakonice (okres Strakonice): Vybrané údaje za obec* [online]. České Budějovice: ČSÚ, 2021 [cit. 2021-5-12]. Dostupné na WWW: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__550787#w=>>.

DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7.

FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti: (kvalitativní studie)*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1.

GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

HAVLÍK, R.; KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 3.vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0042-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENRIKSEN, J.; VETLESEN, A. *Blízké a vzdálené: etické teorie a principy práce s lidmi*. Boskovice: Albert, 2000. ISBN 80-85834-85-5.

HERMAN, J. *Základy managementu sociálních služeb*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2008. ISBN 978-80-7013-477-1.

HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s mládeží. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 257-266. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork, 2010. ISBN 978-80-86728-42-1.

HUTYROVÁ, M. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1523-3.

CHLOUPKOVÁ, S. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4678-4.

CHOWDHURY, A.; SHIL, N. CH. Thinking 'Qualitative' Through a Case Study: Homework for a Researcher [online]. Vol. 5 Issue 2. Dhaka, Bangladesh: *American Journal of Qualitative Research*, 2021 [cit. 2022-01-19]. Dostupné na WWW: <<https://www.ajqr.org/download/thinking-qualitative-through-a-case-study-homework-for-a-researcher-11280.pdf>>. ISSN 2576-2141.

CHRASTINA, J. *Případová studie - metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study - a method of qualitative research strategy and research design*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.

CHZHEN, Y.; HOWARTH, Ch.; MAIN, G. Deprivation and intra-family conflict: Children as agents in the Family Stress Model [online]. Vol. 84, Issue 1. New Jersey: USA: *Journal of Marriage and Family*, 2021 [cit. 2022-01-18]. Dostupné na WWW: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jomf.12791>>. DOI 10.1111/jomf.12791.

JANEČKOVÁ, E.; ČIBEROVÁ, H.; MACH, P. *Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory*

používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN 978-80-7554-009-6.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese.* 2. vyd. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.

KAHOUN, V. *Sociální zabezpečení.* Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-733-0.

KALINA, K. *Klinická adiktologie.* Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4331-8.

KIKALOVÁ, K.; KOPECKÝ, M. *Úvod do studia prevence závislostí dětí a dospívajících.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3928-0.

KLÍMA, P.; JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 11-20. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork, 2010. ISBN 978-80-86728-42-1.

KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících.* Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3474-3.

KUNC, S. *Income dotazník – příležitost pro získávání informací i přímou práci v NZDM* [online]. Praha: Česká asociace streetwork o.s. (ČAS), 2006 [cit. 2022-2-14]. Dostupné na WWW: <https://archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=191>.

MAREŠ, J. Tvorba případových studií pro výzkumné účely [online]. Roč. 65 Vyd. 2. Praha: *Pedagogika*, 2015, s. 113-142 [cit. 2022-02-07]. Dostupné na WWW: <file:///C:/Users/profil/Downloads/Ped_2015_2_02_Mare%C5%A1_113_142.pdf>

MÁTEL, A. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor.* Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* 3 vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce.* 3. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A. (ed.) *Encyklopedie sociální práce.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.* 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže].* 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

Město Strakonice. *Komunitní plán sociálních služeb ORP Strakonice pro období 2012 – 2014* [online]. Strakonice: 2009, s. 48 [cit. 2022-2-14]. Dostupné na WWW: <<https://adoc.pub/komunitni-plan-socialnich-slueb-orp-strakonice.html>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027* [online]. Praha: MPSV, 2018, s. 48 [cit. 2021-7-14]. Dostupné na WWW: <https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Standardy kvality sociálních služeb* [online]. Praha: MPSV [cit. 2020-5-2]. Dostupné na: <<https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb>>.

MIOVSKÝ, M. et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2673-1.

PÁCHOVÁ, A. et al. *Školní a mimoškolní vzdělávání žáků z vyloučených lokalit*. Praha: Univerzita Karlova - Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, 2018. ISBN 978-80-7603-002-2.

PREVENT 99 z. ú. *Operační manuál NZDM CROSS PREVENT*. Strakonice, 2022. Nepublikovaný dokument.

PREVENT 99 z. ú. *Závěrečná zpráva NZDM CROSS PREVENT*. Strakonice, 2022. Nepublikovaný dokument.

PRŮCHA, J. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.

RACEK, J.; HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 319-330. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork, 2010. ISBN 978-80-86728-42-1.

RODRIGUES, T. H. PREVENTION METAMORPHOSES: preventing risky behavior in France [online]. Vol. 37, Issue 108. São Paulo, Brazil: *Revista Brasileira de Ciencias Sociais*, 2022 [cit. 2022-01-16]. Dostupné na WWW: <<https://www.scielo.br/j/rbcsoc/a/Wq3Krrd3G96TdMxy4PcHWzm/?lang=pt>>. DOI 10.1590/3710801/2022.

SMOLÍK, A. *Vybrané aspekty sociálního formování jedince ve vztahu ke společenským normám a morálnímu jednání*. Ústí nad Labem: PF UJEP, 2016. ISBN 978-80-7561-040-9.

Společnost sociálních pracovníků ČR, z. s. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky* [online]. Praha: Společnost sociálních pracovníků ČR, 19. 5. 2006 [cit. 2020-5-12]. Dostupné na WWW: <http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_ssprcr.pdf>.

STANÍČEK, J.; SYROVÝ, J.; HERZOG, A. Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka. In *Kontaktní práce 2010: antologie textů České asociace streetwork*, s. 87-92. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork, 2010. ISBN 978-80-86728-42-1.

ŠÁMALOVÁ, K.; VOJTÍŠEK, P. (ed.) *Sociální správa: organizace a řízení sociálních systémů*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-2195-3.

ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOMEŠ, I. *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014. ISBN 978-80-7201-938-0.

TRÖSTER, P. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-322-6.

Úřad vlády České republiky. *Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů 2021-2030* [online]. Praha: Odbor lidských práv a ochrany menšin Úřadu vlády, 2021 [cit. 2022-01-10]. Dostupné na WWW: <file:///C:/Users/profil/Downloads/Strategie-rovnosti--zacleneni-a-participace-Romu-2021---2030---textova-cast_OK.pdf>.

VLČEK, P. Srovnávací výzkum v pedagogice: některé úvahy o metodologii problémového přístupu [online]. Roč. 25 Vyd. 3. Brno: *Pedagogická orientace*, 2015, s. 394-412 [cit. 2022-02-01]. Dostupné na WWW: <file:///C:/Users/profil/Downloads/Srovnavaci_vyzkum_v_pedagogice_nektere_uvahy_o_met.pdf>. DOI 10.5817.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění platném k 20. 1. 2022.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 1. 1. 2022.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, 1. 12. 2021.

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek č. 1: Důvody odebrání z rodiny	11
Obrázek č. 2: Nejčastější témata poradenství	23
Tabulka č. 1: Charakteristika informantů a jejich účast v preventivních programech	26
Tabulka č. 2: Porovnání informantů a klientů	30
Tabulka č. 3: Oblast rodina	44
Tabulka č. 4: Oblast bydlení	45
Tabulka č. 5: Oblast přístup na základní škole	45
Tabulka č. 6: Oblast střední škola	45
Tabulka č. 7: Oblast zájmy a volný čas	46
Tabulka č. 8: Oblast rizikové chování	46
Tabulka č. 9: Trsy preventivního programu Marihuana	47
Tabulka č. 10: Trsy preventivního programu Rizikové sexuální chování	47
Tabulka č. 11: Trsy preventivního programu Alkohol	47
Tabulka č. 12: Trsy preventivního programu Volba povolání	48
Tabulka č. 13: Trsy preventivního programu Finanční gramotnost	48
Obrázek č. 3: Vývoj individuálních plánů – Jana	48
Obrázek č. 4: Vývoj individuálních plánů – Simona	50
Obrázek č. 5: Vývoj individuálních plánů – Tomáš	50
Obrázek č. 6: Vývoj individuálních plánů – Karel	51
Obrázek č. 7: Vývoj individuálních plánů – Laura	52
Obrázek č. 8: Vývoj individuálních plánů – Václav	52
Obrázek č. 9: Vývoj individuálních plánů – Roman	53
Obrázek č. 10: Vliv preventivních programů na individuální plány	54

Seznam příloh

Příloha I.	Preventivní program Marihuana
Příloha II.	Preventivní program Rizikové sexuální chování
Příloha III.	Preventivní program Alkohol
Příloha IV.	Preventivní program Volba povolání
Příloha V.	Preventivní program Finanční gramotnost
Příloha VI.	Otázky k polostrukturovaným rozhovorům
Příloha VII.	Přepis rozhovoru s Janou
Příloha VIII.	Přepis rozhovoru se Simonou
Příloha IX.	Přepis rozhovoru s Tomášem
Příloha X.	Přepis rozhovoru s Karlem
Příloha XI.	Přepis rozhovoru s Laurou
Příloha XII.	Přepis rozhovoru s Václavem
Příloha XIII.	Přepis rozhovoru s Romanem

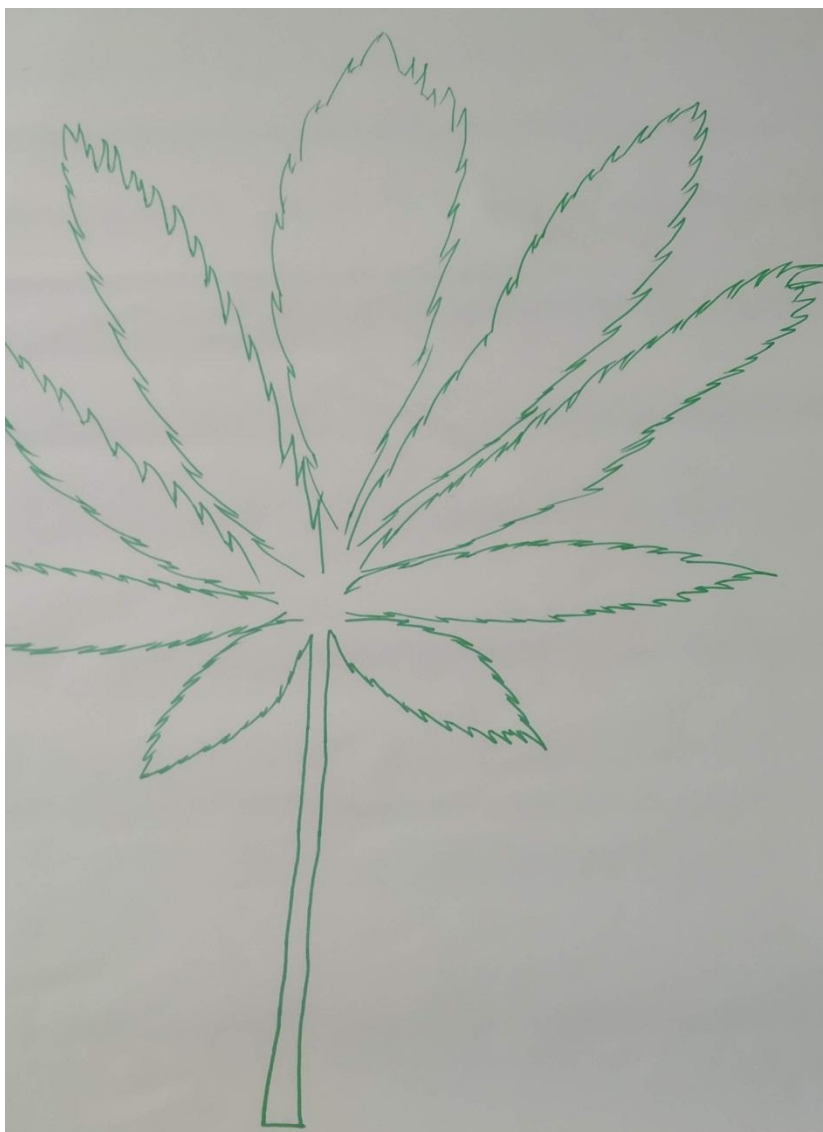
Přílohy

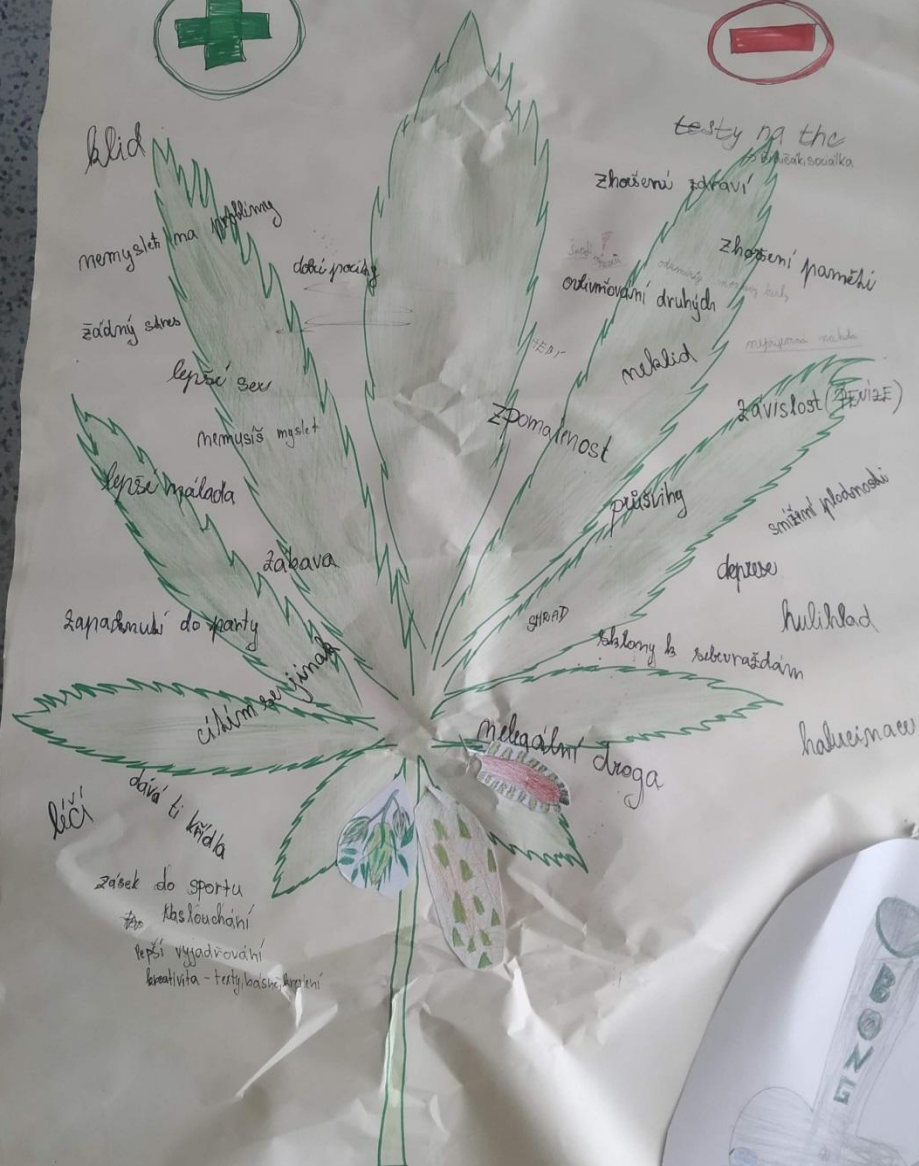
Příloha I. Preventivní program Marihuana

Tento program probíhal v srpnu roku 2020. Byl cílený na všechny klienty zařízení. Jednoho z nástrojů, Hulifugy, se ovšem účastnili pouze klienti mladší patnácti let. Prvním použitým nástrojem byl obrázek listu marihuany, který byl na zdi v kontaktní místnosti. Klienti byli seznámeni s tím, že mohou vymýšlet asociace spojené s marihuanou. Následně je pracovníci, bude-li si to klient přát, napíší i na tento obrázek. Během této aktivity bylo s klienty probíráno, jaké mají vůči marihuaně postoje a případně i jakou s ní mají zkušenost.

Druhým nástrojem byla schránka umístěná stranou od hlavního dění na klubu, do níž mohli klienti vhazovat své dotazy ohledně marihuany a jejího užívání. To mohli učinit i anonymně. Odpovědi na tyto dotazy byly vyvěšovány spolu se zněním původní otázky na zeď vedle schránky, kde si je mohl kdokoli prohlédnout.

Posledním nástrojem, který ovšem cílil pouze na klienty mladší patnácti let, byla hra Hulifuga. Hru se účastnil jeden z pracovníků, který hru vysvětlil a během ní pomáhal dvěma až třem zúčastněným klientům s plněním zadaných úkolů.

**Zeptej se na všechno,
co chceš vědět o hulení a marihuaně**

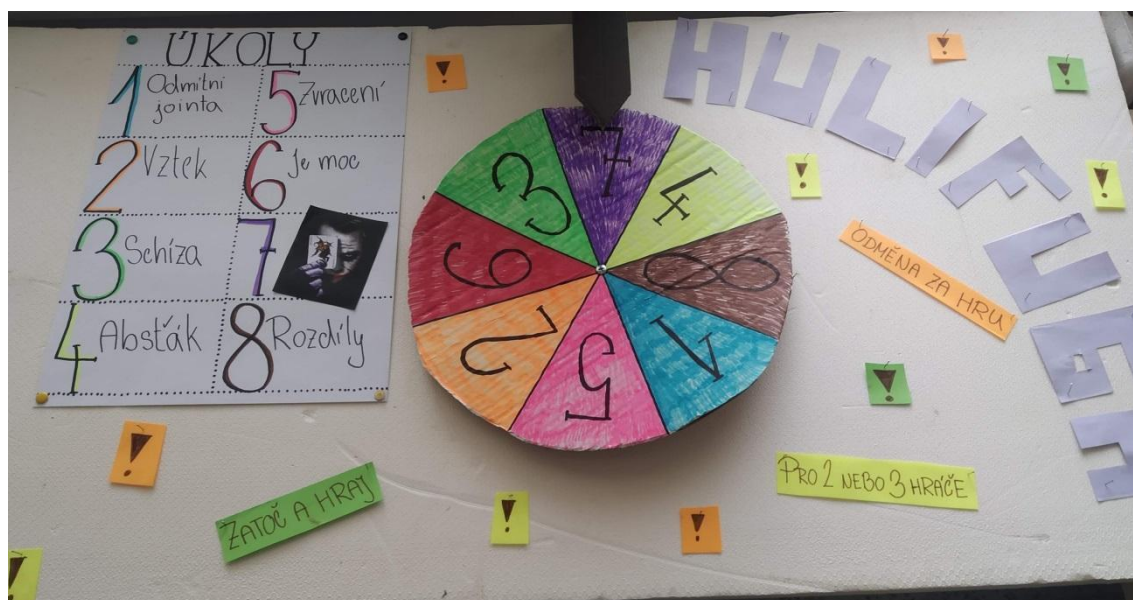
**VRTÁ TI V HLAVĚ NĚCO KOLEM HULENÍ?
NIKDY JSI SE NEZEPTAL? TEĎ JE TA CHVÍLE!**

**NAPIŠ OTÁZKU A VHOĎ DO KRABICE. PODEPIŠ SE NEBO
NE...JAK CHCEŠ.**

Hulifuga

- Cíl: Klienti si zkusí modelové situace a naučí se odmítnout marihuanu.
- Hulifuga je soutěž pro 2-3 klienty, s nimi se hry zúčastní jako průvodce 1 pracovník
- Klienti jsou do skupin vybíráni pracovníky, snažíme se, aby klienti v jedné skupině měli podobné množství zkušeností s užíváním marihuany
- Soutěž by neměla zabrat více než 30 minut
- Klient si na kole vytočí číslo
- Každé číslo znamená splnění nějakého úkolu (kromě čísla 7 – divoká karta – video)
- Po vylosování pracovník vysvětlí klientovi úkol
- Pokud jde o úkol ve dvojici, vybírá si klient, s kým bude spolupracovat
- Pokud jsou klienti nižšího intelektu, přebírá roli druhého klienta automaticky pracovník
- Podle počtu klientů a času stráveného nad úkoly točí každý z klientů kolem 2x nebo 3x
- Pokud klientovi padne číslo, které už bylo, točí znovu
- Za odměnu si může každý klient vytisknout obrázek se svým vzorem (běžně si klienti smí tisknout jen věci do školy)
- S vzorem klientů budeme pracovat v další části, proto si obrázky uložíme

Odmítní jointa	Klient má za úkol kamaráda, který mu vnucuje marihuanu. Diskuze, jak odmítnout a zůstat v partě.	Modelová situace s kamarádem
Vzteky	Klient si má představit situaci, kdy ho někdo naštvě. Za úkol dostane vyjmenovat způsoby, jak se uklidnit bez užití návykových látek.	Smysluplné trávení volného času
Schíza	Kamarád si zahulil a má schízu . Co to vlastně je? Co jí způsobilo? Jak pomoci ?	Modelová situace s kamarádem
Absták	Jak klient pomůže kamarádovi, který má abstinenční příznaky. Jak vlastně vypadají? Co komu pomáhá ?	Modelová situace s kamarádem
Zvracení	Co by klient dělal, když by jeho kamarád po marihuaně zvracel . Co všechno může způsobit to, že zvrací? Kdy je nutné vyhledat pomoc?	Popis situace
Je moc	Jak by se klient choval, když by se jeho kamarád ocitl v bezvědomí. Důraz na číslo na záchranku, jak si zavolat záchranku když nemám telefon a ukázka stabilizované polohy .	Modelová situace s kamarádem
Joker	Video, kde mluví nezletilí o svém pobytu v diagnostickém ústavu (cca 4 minuty).	Video
Rozdíly	Klient má popsat rozdíly mezi dětským domovem, diagnostickým ústavem a výchovným ústavem. Následně pracovník započne diskuzi, jak je možné se do daného zařízení dostat.	Popis

Přepis úkolů

Příloha II. Preventivní program Rizikové sexuální chování

Cílem preventivního programu Rizikové sexuální chování uskutečněného v září roku 2020 bylo to, aby klienti znali rizika nechráněného sexu jako jsou pohlavně přenosné nemoci či nechtěné těhotenství. Také měli být seznámeni s dostupnými metodami antikoncepce. Cílený byl na všechny klienty,

Prvním nástrojem této prevence byl Sexy dotazník, jenž byl po dva týdny volně přístupný na stole v kontaktní místnosti zařízení. K jeho vyplnění byli směřováni zejména klienti, o kterých se pracovníci domnívali, že jsou již sexuálně aktivní, či k tomu v dohledné době dojde. Zabýval se zejména nechtěným těhotenstvím a klienti ho mohli vyplnit i anonymně.

Další dva týdny se na stejném místě nacházela křížovka. Ta měla postihnout všechna témata ohledně sexu, mateřství, menstruace a rizik s tím spojených. Za její správné vyplnění dostal klient prezervativ, s nímž mohl naložit, jak chtěl.

Ten byl třetím nástrojem tohoto programu a jeho smyslem bylo, aby klient poznal jak vypadá, zjistil, k čemu slouží a případně i to, jak ho použít.

SEXY DOTAZNÍK – kolik toho víš o sexu

Správné odpovědi zakroužkuj

Nepodepisuj se

Neopisuj

Jsi? KLUK

HOLKA

Kolik ti je let?

Od kolika let je v Čechách dovoleno mít sex?

- a) od 12
- b) od 15
- c) od 18

Holka může otěhotnět, i když ho kluk včas vytáhne a neudělá se do ní. Je to pravda?

- a) ano
- b) ne

Kolik měsíců trvá těhotenství?

- a) 3
- b) 6
- c) 9

Antikoncepce slouží k tomu, aby holka

- a) nechytla nějakou nemoc
- b) nebyla nadržena
- c) neotěhotněla

Pohlavně přenosné nemoci můžeš chytit při sexu bez kondomu. Znáš nějaké? (Napiš)

Když se do holky omylem uděláš, ale dítě ještě nechcete, tak si může vzít Postinor – pilulku, která zabrání tomu, aby otěhotněla. Musí si ji vzít do 3 dnů po sexu. Uhodneš, kolik stojí?

- a) 150
- b) 500
- c) 1500

Pokud je pozdě na pilulku, může jít těhotná holka na potrat. Tipneš, kolik to stojí?

- a) 500
- b) 1500
- c) 3000

Může mít holka sex, i když má zrovna menstruaci?

- a) ano
- b) ne

Jak dlouho vlastně přibližně menstruace trvá?

- a) 1 den
- b) 6 dnů
- c) 14 dnů

Může otěhotnět panna při svém prvním sexu?

- a) ano
- b) ne

KDO SPRÁVNĚ VYLUŠTÍ TAJENKU, DOSTANE KONDOM

Když žena otěhotní a dítě nechce, může jít na:

Když se klukovi postaví, tak se tomu říká:

Člověk, který je na holky i na kluky je:

Přinutit někoho k sexu je:

Krmení dítěte mateřským mlékem se říká:

Když to někomu uděláš pusou, je to jaký sex?

Při menstruaci mohou holky používat tampony, nebo?

Když se uděláš, říká se tomu:

Když holka krvácí, říká se tomu:

Jak se říká práškům, které holka bere aby neotěhotněla?

Jak se jmenuje nemoc, která se přenáší sexem a nejde vyléčit?

Co znamená výsledek tajenky?

[illegible]

kon down

Příloha III. Preventivní program Alkohol

Program Alkohol probíhal v listopadu roku 2020. Jeho cílem bylo seznámit klienty s vlivem alkoholu na zdraví člověka a informovat je o „zbytkáči“ a tedy i o tom, že mohou být pod vlivem alkoholu i v době, kdy nejsou bezprostředně po jeho užití. Zároveň byli obeznámeni s tím, jaké by mělo následky, kdyby u nich byl alkohol zjištěn např. ve škole, za volantem nebo pracovníky OSPOD.

Nástrojem byla skupinová aktivita na klubu, kdy mohli klienti nakreslit svůj oblíbený alkoholický nápoj a obrázek následně vystavit na nástěnku. Tím se otevřelo téma na klubu a pracovníci se mohli účastnit diskuzí s klienty na toto téma.

Na klubu byla také umístěna nástěnka s informačními letáky, jež upozorňovaly na rizika nadměrné konzumace alkoholu a věnovaly se i „bezpečnému pití“.

Klienti, kteří projevili zájem, se mohli také zúčastnit individuální aktivity s pracovníkem. Při ní zadali veškerý alkohol, který klient zkonsumoval za jeden den či večer do alkoholové kalkulačky přístupné na internetu. Následně bylo klientovi vysvětleno, kolik alkoholu vlastně zkonsumoval, jak dlouho byl pod jeho vlivem. Zároveň se pracovník mohl individuálně s klientem bavit o jeho vztahu k alkoholu.

Příloha IV. Preventivní program Volba povolání

Cílem preventivního programu Volba povolání uskutečněného v únoru roku 2021 bylo seznámit klienty s nabídkou středních škol a vyučovaných oborů v okolí třiceti kilometrů od města. Dále je měl informovat o rozdílech mezi obory zakončenými maturitní zkouškou a výučním listem. Tyto informace obsahovaly zejména nároky na přijetí, délku studia, jeho náročnost a způsob ukončení. Cílovou skupinou byli klienti rok či dva roky před ukončením povinné školní docházky a klienti čerstvě po ukončení základní školy, kteří nenastoupili na střední školu a aktuálně jsou registrovaní na Úřadu práce.

Prvním nástrojem byl list s vypsáními možnostmi studia v okolí města. Ten byl umístěn na viditelném místě na klubu. Pokud klient projevil zájem, mohl s pracovníky sdílet své představy o budoucím studiu. Zároveň sloužil i k informování mladších klientů o tom, jak pestrá je nabídka dalšího studia ve Strakoncích a blízkém okolí.

Druhým nástrojem bylo setkání v Informačním a poradenském středisku pro volbu a změnu povolání Úřadu práce. Klienti, kteří aktuálně řešili výběr střední školy byli zváni k účasti na setkání, kam měli jít ve skupině s jedním pracovníkem. Každý zúčastněný klient zde absolvoval několik testů a rozhovor s poradkyní, která mu pomohla rozhodnout se, jakým směrem by se mělo ubírat jeho další studium.

Posledním nástrojem bylo informování klientů o termínu podání přihlášek na střední školu a nabídka pomoci s jejím vyhotovením. Informace byla několikrát sdílena i přes sociální sítě zařízení a pracovníci aktivně oslovovali klienty, o nichž věděli, že budou tento rok dokončovat základní vzdělání.

JAKÝ OBOR?

STRAKONICE

VÝUČNÍ LIST

Automatizace
Elektronika
Nástrojení
Oprava strojů
Základní
Kodování
Analýza
Kuchyně
Zdraví
Výroba zboží

MATURITA

Strojovnictví - řízení kvality
Příprava projektů a úloh
Mechanika, elektronika
Oprava strojů
Praktická práce
Ekonomika a počítačové
Hodnoty a řízení
Gymnázium

VOLENÉ

VÝUČNÍ LIST

Obecné a základní

MATURITA

Principy řízení
Inženýrská činnost
Obecní činnost
Ekonomika a počítačové
Hodnoty a řízení
Příprava projektů
Úprava strojů a počítačové
Hodnoty a řízení

BLATNÁ

VÝUČNÍ LIST

Praktická práce
Praktická práce
Elektronika
Oprava strojů a počítačové

MATURITA

Elektronika
Praktická práce
Hodnoty a řízení

PŘEK

VÝUČNÍ LIST

Zdraví
Elektronika
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce

VÝUČNÍ LIST

Zdraví
Elektronika
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce
Praktická práce

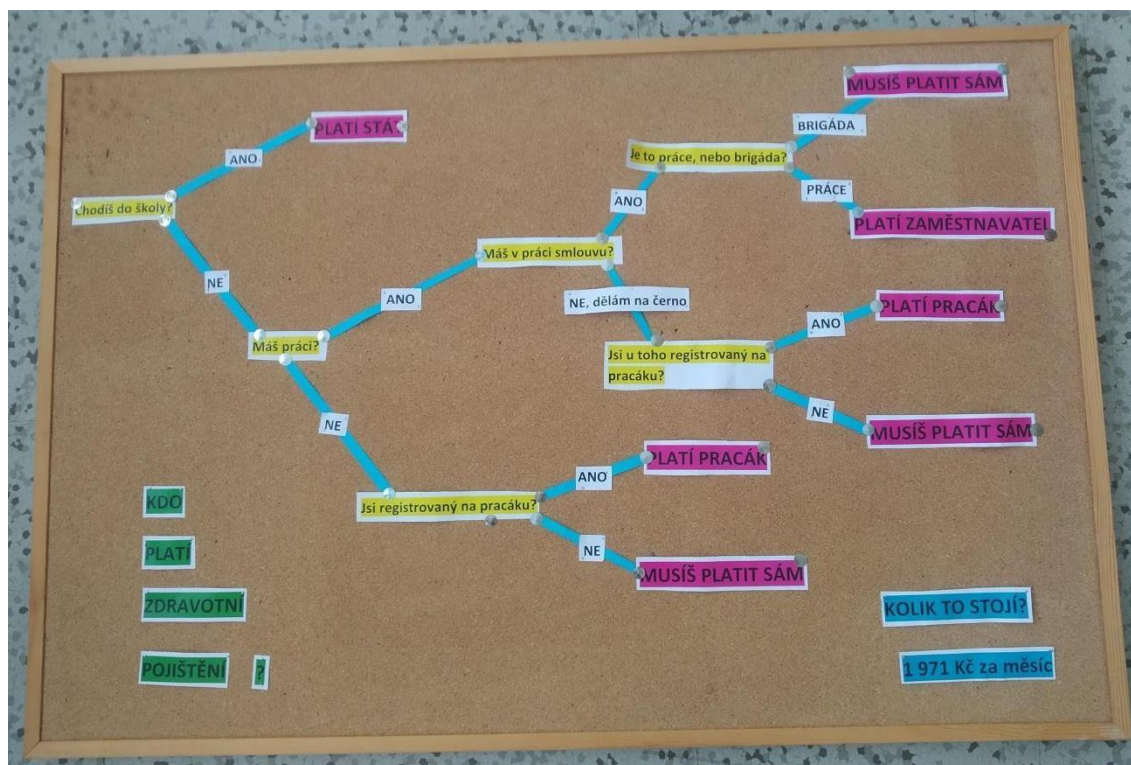
Příloha V. Preventivní program Finanční gramotnost

Preventivní program Finanční gramotnost byl uskutečněn v dubnu roku 2021. Jejím cílem bylo informovat klienty o zdravotním pojištění a jeho hrazení, úrocích ze vzniklých dluhů a rizicích práce bez řádně uzavřené smlouvy. Také jim měl vysvětlit konkrétní pojmy vztahující se k této problematice. Všechny tři nástroje realizace tohoto programu probíhaly současně po celý měsíc.

Prvním z nich bylo schéma umístěné v klidné části klubu nedaleko zázemí pracovníků. Bylo tomu tak, aby si ho mohl klient bez vyrušení prohlédnout, ale zároveň aby pracovníci o klientovi věděli a mohli s ním problematiku probrat individuálně. Tento nástroj byl cílen zejména na klienty, kteří již ukončili studium a pracují.

Druhým nástrojem byl dotazník, který byl umístěn na stůl v zařízení a jakýkoli klient se mohl pokusit o jeho vyplnění. Následně ho vyhodnotili pracovníci a věnovali čas oblastem, v nichž si klient nebyl jistý.

Posledním nástrojem byly kartičky, které mohl pracovník použít během individuální konzultace s klientem. Tento nástroj byl opět zacílen na starší klienty, ale mohli se ho zúčastnit i ti, kteří projeví zájem během použití zbylých dvou nástrojů.

KOLIK TOHO VÍŠ O PENĚZÍCH?

Půjčil sis od banky 10 000 Kč. Kolik budeš muset vrátit?

1. Stejně kolik jsem si půjčil/a
2. Víc než jsem si půjčil/a
3. Míň než jsem si půjčil/a

Co ti hrozí, když si půjčíš peníze a nemáš na zaplacení splátek?

1. Exekuce
2. Nic, počkají, až budu mít peníze

Pokud dlužíš a neplatíš splátky, můžou ti sebrat tvé věci, nebo část výplaty?

1. Ano
2. Ne

Nechodíš do školy, do práce a ani nejsi na pracáku. Je pravda, že si musíš si sám/sama platit každý měsíc zdravotní pojištění? Jestli ano, kolik to je?

1. Nemusím platit nic
2. Je to dobrovolné
3. Musím platit 2000,- každý měsíc

Co se stane, když pojištění neplatíš?

1. Budou mi k tomu přidávat pokuty a až začnu vydělávat, budou mi to strhávat z výplaty
2. Budu muset platit za doktory
3. Nic, počkají, až budu chtít platit

Musíš si pojištění platit sám, když děláš na černo bez smlouvy?

1. Ano
2. Ne

Kdo za tebe platí pojištění, když chodíš do školy?

1. Škola
2. Rodiče
3. Stát

Pokud si chceš začít pojištění sám platit, kam máš jít?

1. Na pracák
2. Na sociálku
3. Na pojišťovnu

Počet otázek	8
Správných odpovědí	

Nastoupil/a si na učňák, ale přestalo tě to bavit, tak ses na to vykašlal/a. Co se změnilo? Musíš něco udělat?

Domů ti přišel dopis. Vypadá to, že je z nějakého úřadu. Kdo se o to u vás stará? Co s ním uděláš?

Bolelo tě břicho, musel/a si do nemocnice na operaci. Všechno bylo zadarmo, nic jsi neplatil/a. Jak je to možné? (Operace slepáku stojí 27.000)

Pracuješ na černo. Jaké to má výhody? Má to i nějaké nevýhody?

Jel/a jsi městskou v Budějovicích bez lístku a chytil tě revizor. Nezaplatil/a si pokutu, ale dostal/a si papír kolik a kam máš zaplatit. Nic nezaplatíš. Co se stane?

K čemu je dobré platit si zdravotní pojištění? Co z toho máš? Kam ty peníze jdou?

Příloha VI. Otázky k polostrukturovaným rozhovorům

Výzkumná otázka:

Jak se změnil návyky klienta po účasti v preventivním programu?

Dílní otázky:

Jakou si měl(a) zkušenost s danou oblastí před preventivním programem?¹⁵⁵

Vzal(a) sis z preventivního programu něco?

Změnil(a) si po preventivním programu nějak své chování v této oblasti?

Jak si na tom v konkrétní oblasti teď?

¹⁵⁵ Oblastí jsou myšlena konkrétní témata probíraná v jednotlivých preventivních programech.

Příloha VII. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Jana

Rozhovor s Janou jsem uskutečnila po obnově smlouvy v NZDM. Probíhal v oddělené místnosti, kde jsme měly soukromí. Janu jsem seznámila s tématem své diplomové práce a vysvětlila jí, jak bude rozhovor probíhat.

LR: Jani, potřebovala bych se tě ještě zeptat. Píšu práci do školy, a tam popisuju programy, který tady s váma na klubu dělám. A potřebovala bych odpovědět na nějaký otázky. Je to jenom pár otázek ke každému programu. Myslíš, že bys do toho šla?

Jana: Jasně, mám ještě čas, tak klidně.

LR: Paráda, děkuju. Koukala jsem, že ty ses zúčastnila třech těch programů. První byl ten o sexu, pak finanční gramotnost a taky to, jak si byla se mnou na pracáku, to byla volba povolání.

Jana: Jo, ale už si to moc nepamatuju.

LR: S tím jsem počítala, mám tady obrázky, aby sis to mohla projít a vybavila sis to.

Jana: Dobře, tak já na to kouknu a zkusíme to.

LR: Super, začneme tím o sexu, jo?

Jana: Tak jo.

LR: Mohla bys mi popsat, jak si na tom byla s celým tímhle tématem, před tím programem? Nemyslím jenom sex, ale i menstruaci, vztahy a další intimní záležitosti.

Jana: Jo. No kluka sem neměla, to vím. Ale myslím, že sem hodně řešila měsíčky a taky nějaký líbačky a tak. S holkama sme se o tom hodně bavily. Jak to bylo nový, styděly jsme se řešit to s dospělýma a tak.

LR: Super a vybavíš si něco, co ti ten program dal? Třeba že ses to dozvěděla až při něm?

Jana: Jo, to v tom dotazníku určitě něco bylo, co sem nevěděla.

LR: A vybavíš si co?

Jana: Spíš asi ne.

LR: To nevádí, půjdeme dál. Změnilo se něco po tom programu? Že si to začala třeba dělat jinak? Nebo řešit tady v CROSSU?

Jana: V tu dobu sem se před pracovníkama ještě myslim styděla. Pak tam ale byly otázky o menstruaci a normálně se se mnou o tom bavili. To bylo super, pak když sem měla nějaký problém, tak mi nebylo blbý přijít.

LR: Já, to je super, pak jsme spolu myslím řešily i nějaký kluky, vid'?

Jana: Joo, ale to nikdy nebylo chození, spíš sme jen chodili ven a tak.

LR: Jasně, chápu. A prosím tě, mohla bys popsat, jak si na tom teďka?

Jana: No kluka nemám, takže sex a tak moc neřeším. S měsíčkama už vím, co a jak a taky kdyžtak vím, že kdyby něco, tak za tebou můžu přijít, že bys mi poradila.

LR: Dobře, moc děkuju. Mohly bysme teď jít na ten druhý program? Volba povolání.

Jana: Jo, jenom prosím vydrž, musím zas kouknout na ty obrázky, abych si vzpomněla.

LR: Určitě, řekni až budeš připravená.

Jana: Tak jo, můžeme.

LR: Dobře. Tak prosím tě, jak si na tom byla po prvním pololetí devítky s přihláškami na střední? Věděla si, kam půjdeš?

Jana: No jako věděla sem, co se mi líbilo, ale pořád sem si nebyla jistá, jestli to zkusit nebo ne. A ještě sem měla čas, přihlášky se dávaly až v březnu myslím.

LR: Jasně, taky si to myslím. A pak ses nakonec teda rozhodla, že to zkusíš, vid'?

Jana: No, nakonec jo a sem ráda.

LR: Jani a myslíš, že to bylo nějak ovlivněný tím, jak jsme byly na tom pracáku?

Jana: Já sem jako věděla, na jakou bych chtěla školu. Ale nevěděla sem jestli na to mám známky a tak. Jestli bych to jako zvládla. No a tam sme se bavili o mých známkách a nakonec sem se tam dostala a je to dobrý.

LR: To je fajn, jsem moc ráda, mám z toho radost. A myslíš, že ti něco dal i ten papír s vypsánými oborami co tu byl?

Jana: Byla sem překvapená, kolik je možností. Něco sem pak i řešila s pracovníkama. Myslím, že sem nevěděla, co ten obor znamená. Pak sme si ho spolu hledali.

LR: Super, takže myslíš, že ti to taky něco dalo?

Jana: Jako bylo zajímavý, ale pak už sem měla vybráno a moc sem to neřešila.

LR: To chápu. Tak jo, mohly bysme se vrhnout na poslední část?

Jana: Jasně.

LR: Dobře. Je to ta Finanční gramotnost. Vybavíš si něco, jak si na tom byla? Ten program byl přibližně před rokem.

Jana: No doma byly nějaký problémy, moc sem to nechápala. Máma mi nechtěla moc dávat peníze, takže to bylo blbý.

LR: A pomohl ti ten program to nějak líp pochopit?

Jana: Jako věděla sem, že máme insolventi, ale moc sem to nechápala, proč nám berou peníze. To sem pak pochopila. proč to tak je.

LR: Paráda. Jani a změnilo se od té doby něco?

Jana: No pak když sem to chápala, tak sem se snažila nechtít po mámě tolik peněz, protože mi jí jako bylo líto co musí platit.

LR: Jasně a napadne tě ještě něco?

Jana: No snažím se trochu šetřit, v létě sem byla i na brigádě a prostě si těch peněz víc vážím jakoby.

LR: Super, takhle mi to stačí. Tak moc děkuji.

Jana: Nemáš za co, kdybys něco potřebovala, tak zas napiš.

Příloha VIII. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Simona

Rozhovor se Simonou proběhl po obnově smlouvy. V zařízení jsem k němu využila oddělenou konzultační místnost, kde jsme měly klid a soukromí. Vysvětlila jsem Simoně téma své diplomové práce a to, proč v rámci zkoumání musím uskutečnit rozhovory s některými klienty.

LR: Simi, prosím tě, máš ještě čas? Píšu diplomku do školy a tam se věnuju programům co tu na klubu s vámi dělám. A budu tam rozebírat i to, jestli se pak něco u vás změnilo, jestli třeba děláte něco jinak. Mohla bys mi k tomu odpovědět na pár otázek?

Simona: Jo, určitě.

LR: Děkuju moc. Mám tady ty programy vytisklé, tak ti je ukážu, aby sis na to vzpomněla. Ty si se zúčastnila toho na alkohol a finanční gramotnosti, že jo?

Simona: Jo, myslím že jo. Kouknu na to

Simona: Tak už můžeme.

LR: Ok, tak k tomu alkoholu, jo?

Simona: Dobře.

LR: Vybavíš si, jak si na tom byla s pitím předtím, než jsme to na klubu začali řešit? Zkoušela si to už?

Simona: Jasně že sem někdy chlastala. Ale tady jsme se o tom nebavili. To bylo blbý.

LR: No a pak se to nějak změnilo?

Simona: Pak, když se na to pracovníci začali fakt ptát, tak se o tom bavilo už líp.

LR: Super, to jsem ráda. A dal ti ten program něco? Třeba si se něco dozvěděla?

Simona: Jo, mně přišlo hustý, jak dlouho ve mně ten chlast je a kolik sem měla promile když sme do kalkulačky dali co sem vypila na párty. Pak sem si fakt dávala pozor, kolik toho vypiju.

LR: Takže si i změnila to pití, když si byla na nějaký akci?

Simona: Jo, zkoušela sem to a dávala sem si bacha. Trochu sem se hlídala. Jedla sem předtím. Hlídala sem si pití, aby mi tam někdo něco nehodil.

LR: A ještě něco se změnilo?

Simona: Asi spíš ne.

LR: Dobře. A jak si na tom s chlastem teď?

Simona: Teď už nikam nechodím a spíš si dam doma když se něco slaví, jinak ne.

LR: Dobře, díky, to mi takhle stačí. Teď ta gramotnost, jo?

Simona: Ok.

LR: Tak jo, prosím tě, jak si na tom byla s penězma a tak před tím programem? Rozuměla si tomu a věděla si co a jak?

Simona: No něco, jak sem byla předtím na pracáku, tak sem něco věděla, ale moc sem to nechápala. Myslim, že tohle by se mělo brát ve škole, ale se mnou se tam o tom nikdo nebavil. Přitom se to fakt hodí.

LR: A ten program.. Pomohl ti s tím nějak? Byla si předtím rok na pracáku, tak si asi částečně rozuměla třeba tomu placení pojištění a tak, ne?

Simona: Vlastně ani na pracáku mi pořádně nevysvětlili, jak je to s tím pojištěním. I sem se na to fakt ptala že to nechápu.

LR: Jo aha, tak to mě překvapuje. Ale asi si to nějak řešila i s mámou, ne?

Simona: Jo, naštěstí. Jinak bych beztak měla dluh na tom.

LR: No a dal ti něco ten program?

Simona: Jako s těma dluhama třeba, to jo.

LR: Jak to myslíš prosím tě?

Simona: No já asi kdybych měla nějaký dluh, třeba za městskou, tak se ho snažím doma neřešit, abych nedostala od mámy. Pak když sem ale viděla, jak se to zvětšuje, tak sem si říkala, že kdyby se něco stalo, tak to řeknu mámě hned, aby to pak nebylo horší.

LR: Jo takhle, to je super! A napadne tě ještě něco, když koukáš na ty obrázky? Třeba k těm kartičkám?

Simona: No řešila sem tam to s tou prací na černo, tak asi to, tomu sem taky moc nerozuměla.

LR: Paráda! Tak jo. Takže práce se smlouvou a bez. A změnila si pak nějak to, co si dělala?

Simona: Asi ani ne, jen se mi připomnělo, jak mi to vadilo bejt na tom pracáku a že tam prostě už nechci a chci se vyučit.

LR: To je ale super změna!

Simona: Tak jako já ho chtěla celou dobu, jen mě tohle jakoby i nakoplo.

LR: Jasně, chápu. Tak to jsem moc ráda, že ti to něco dalo.

Simona: Jo, to já taky.

LR: Tak jo, za mě je to všechno, co jsem potřebovala. Moc ti děkuju.

Simona: Ok, tak jo.

Příloha IX. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Tomáš

Rozhovor s Tomášem jsem uskutečnila během jeho návštěvy v zařízení. Proběhl v oddělené místnosti, kde nás nikdo nerušil. Vysvětlila jsem mu téma své diplomové práce a popsala průběh rozhovoru.

LR: Tome, prosím tě, já si tě sem vzala, protože bych něco potřebovala.

Tomáš: No, a co jako?

LR: No, já teď píšu práci do školy a popisuju tam ty programy, který tady v Crossu děláme každý měsíc. A budu tam řešit i to, jestli něco udělaly s těma lidma, co se jich zúčastnili. A ptám se na ně takhle vás, jako klientů. Myslíš, že bys mi mohl odpovědět na otázky k těm tématům?

Tomáš: Jako jo.

LR: Dobře, díky. Koukala sem, že ty ses účastnil tý marihuany a pak ještě sexu. Mám tu obrázky, co jsme během nich všechno dělali, aby sis na to vzpomněl. Tak na to můžeš kouknout, jestli chceš.

Tomáš: Jo. A jak dlouho to bude trvat?

LR: Hele maximálně půl hodiny, ale spíš míň.

Tomáš: Tak já se na to kouknu.

LR: Jasně, tak řekni až budeš moct. První budeme řešit tu marihuanu.

Tomáš: Tak jo.

LR: Můžeme?

Tomáš: Jo.

LR: Super. Tak první otázka. Prosím tě, vzpomeneš si, jak si na tom byl loni v září s trávou? Jestli si hulil, nebo to nějak řešil?

Tomáš: Já asi ne, ale kluci jo.

LR: Jako tví kámoši?

Tomáš: Jo, i bráchové a tak.

LR: Jasně, takže kolem tebe jí lidi řešili, ale ty si nehulil. A teď už hulíš, vid'?

Tomáš: Já sem hulit nikdy nechtěl, teď si dam, občas, ale to je v pohodě.

LR: Myslíš? A ten program tě něco třeba naučil?

Tomáš: Jo, je to sranda.

LR: Dobře, když to takhle máš.. A ten program? Dozvěděl ses v něm něco nového?

Tomáš: Já nevím.

LR: Tak třeba ta Hulifuga. Koukni na ten obrázek, vzpomínáš si na ní?

Tomáš: Hulifuga byla super, jak sme hráli ty hry a musel sem ukázat tu polohu, jak ležíš. To, jak se jinak jenom o něčem bavíme je nuda.

LR: Stabilizovaná poloha. Jo, takže tě to bavilo víc, než když něco děláme jenom na klubu?

Tomáš: Jo, to jo.

LR: A ještě něco se ti třeba líbilo?

Tomáš: No, jak sme hráli ty věci po dvou.

LR: Myslíš ty scénky?

Tomáš: Jo, scénky.

LR: Super, to jsem ráda.

Tomáš: Jo.

LR: Tak jo, můžeme jít na ten program co byl o sexu?

Tomáš: Jo.

LR: Super. Tam si dělal ty dotazníky, vid'?

Tomáš: Asi jo.

LR: No a pamatuješ si třeba, jak se ti líbily?

Tomáš: Já nerad čtu, pak sem měl i něco psát, a to mě štve.
LR: Aha, jasně. A víš, jestli si tehdy měl nějakou holku, nebo tak?
Tomáš: Jo, já sem to tak ňák asi střídal.
LR: A změnilo se to už nějak? Střídáš to pořád?
Tomáš: Teď ne, teď mam jednu už dlouho.
LR: A dozvěděl ses v tom programu třeba něco nového o sexu?
Tomáš: Asi ne.
LR: Hele ale v tom dotazníku bylo, že za něj můžeš něco dostat, ne?
Tomáš: Jo, že když ho vyplním, tak dostanu kondom.
LR: Super, dobře si to pamatuješ! A co si s ním pak udělal?
Tomáš: Pak sem do něj napustil vodu.
LR: Jo a všichni v Crossu byli mokrá. Věděl si předtím, že tady ty kondomy máme?
Tomáš: Ne, ale teď už to vim, už sem si o ňáký řek.
LR: Jo, tak to je super, že si dáváš pozor.
Tomáš: smích
LR: Myslíš, že ten program za to aspoň trošku může?
Tomáš: Jo, říkali ste o těch nemocech a s těma miminama.
LR: Myslíš otěhotnění?
Tomáš: Jo.
LR: Super, tak to jsem ráda. Víc toho asi nepotřebuju, moc děkuju.
Tomáš: Takže můžu jít?
LR: Jojo, můžeš.

Příloha X. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Karel

Rozhovor s Karlem jsem uskutečnila po individuálním poradenství, kterého využil. Proběhl v konzultační místnosti oddělené od společných prostor klubu, kde nás nikdo nerušil, a měli jsme soukromí. Vysvětlila jsem mu, jak bude rozhovor probíhat a že ho použiju do své diplomové práce.

LR: Kájo, prosím tě, máš ještě čas? Potřebovala bych s tebou ještě udělat rozhovor kvůli škole, pokud bys s tím souhlasil.

Karel: Jasně, klidně. O co jde?

LR: No, píšu tam závěrečnou práci a v ní se věnuju těm preventivním programům, co tady na klubu děláme. A musím se zeptat pár lidí, jestli jim to něco dalo, něco po nich změnili a tak.

Karel: Jasně, tak to udělám, to není problém.

LR: Skvělý, děkuju moc.

Karel: V pohodě.

LR: Tak jo. Koukala sem, že ses zúčastnil těch programů na rizika sexu a na alkohol. Mohli bysme začít tím na sex?

Karel: Jo, určitě, co potřebuješ vědět?

LR: Hele já ti tady ještě položím obrázky, aby sis na to líp vzpomněl, protože už je to docela doba, co jsme to řešili. Tak se na ně můžeš kouknout.

Karel: Tak já si to projdu a pak začneme.

LR: Dobře, řekni až budeš připravený.

Karel: Tak můžeme, ptej se.

LR: Ok. Prosím tě, vybavíš si, jak si na tom byl před tím programem? Jestli se od té doby u tebe něco změnilo v té oblasti sexu a tak?

Karel: No já sem byl kurevník, ale pak sem zjistil že bych moh něco chytit, tak sem si dával bacha a třeba sem se nelíbal s holkama o kterých sem věděl, že už jich měly hodně. Jo a při sexu sem si bral šprcku, to předtím ne, sem si jenom dával bacha, chápeš

LR: Chápu. Takže si byl prostě opatrnější. To je super, že ti ten program něco dal..

Karel: Mně to přišlo dobrý. Než tady jenom sedět, to si radši třeba udělám nějaký kvíz nebo tak. Jako zábava prostě. Občas tam i bylo něco, co sem třeba nevěděl.

LR: Super, jsem moc ráda. Vzpomeneš si na něco, co si předtím nevěděl?

Karel: Jako ne úplně nevěděl, spíš mi to bylo jedno a neřešil sem to. Jakože mi nedocházelo, že se to fakt může stát.

LR: Jo takhle. To je ale taky fajn, že sis to pak uvědomil. A jak to máš s holkama teď?

Karel: No teď chodím s tou XXX. Ale jako s tou nespim, ona je ještě mladá a počkám si na to.

LR: Jasně, tak to je paráda, že to máš takhle jasný.

Karel: Jo, to asi jo.

LR: Tak jo, mně to takhle stačí. Můžeme se vrhnout na ten alkohol?

Karel: Jo, určitě.

LR: Jak si to měl s alkoholem před programem? Pil si?

Karel: Jako jo, občas, hlavně v létě a o svátcích.

LR: A dal ti ten program něco?

Karel: Asi hlavně informace o tom bezpečným pití. Že se mám najíst a tak. Jo a taky že člověk může být závislej na chlastu.

LR: Jasně, to je super. A změnil si nějak pak své pití?

Karel: Asi právě to s tou bezpečností. Že sem se pak snažil před tím než někam půjdu najíst a že sem to nemíchal a tak.

LR: A teď to máš s pitím jak?

Karel: Teď už nepiju skoro vůbec, protože to XXX (příteřkyně) vadí a pak na mě žárlí, když piju.

LR: Dobře, tak to je za mě asi všechno. Moc děkuju.

Karel: Nemáš zač.

Příloha XI. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Laura

S Laurou jsem uskutečnila rozhovor po obnově smlouvy. Proběhl v oddělené místnosti, kde jsme měly dostatek soukromí pro jeho průběh. Lauře jsem vysvětlila téma své diplomové práce a požádala ji o spolupráci. Laura se o mé studium zajímala již dříve a věděla, že s ní budu chtít rozhovor vést.

LR: Laury, měla bys prosím ještě chvilku? Už jsem ti to říkala minule, že píšu závěrečnou práci do školy a v ní rozebírám preventivní programy, co děláme tady na klubu. Myslíš, že bys mi mohla odpovědět na pár otázek?

Laura: Jo, jasně, počítala jsem s tím, že bychom to udělaly dneska.

LR: Skvělý! Díky. Ty ses zúčastnila dvou těch programů, marihuana..

Laura: Jo a toho pracáku.

LR: Jasně, super že si to pamatuješ, to byl program Volba povolání. A pak ještě ten bezpečnej sex jsme spolu řešily.

Laura: Joo, no jo.

LR: Mám tady obrázky, co všechno do těch programů patřilo, aby sis na to líp vzpomněla.

Laura: Super, kouknu na to...

LR: Dobře, tak můžeme?

Laura: Jdeme na to!

LR: Tak začneme marihuanou, jo?

Laura: Klidně.

LR: Ok, super. Tak prosím tě. Vybavíš si, jak si na tom byla s hulením před tím programem?

Laura: Hele jako už sem hulila. Ale myslím, že jenom občas.

LR: Jasně, taky sem si to tak myslela. A vzpomeneš si, jak to bylo? S kým si hulila? Nebo jestli to ten program nějak změnil?

Laura: No hulila sem občas s kámoškou. Při tý Hulifuze mi ale došlo, že to není úplně dobrý.

LR: To je skvělý. Napadne tě ještě něco, co si pak třeba dělala jinak?

Laura: No pak sem chvíli zkoušela i přestat, páč sem nechtěla bejt závislá, že jo.

LR: Jasně, to si taky vybavuju. Nějak jsme to řešily i spolu, vid'?

Laura: Jo, nějak jsme to plánovaly, jak to aspoň omezit, ale nakonec to nevyšlo no.

LR: Jojo, to je pravda, škoda no. Můžeme to zkusit znova, kdybys chtěla.

Laura: No jako jo, ale neumím si teď představit, že bych přestala hulit, asi bych to nedávala.

LR: Jasně, to pak kdyžtak probereme. Teď bych se vrátila k tomu rozhovoru, jo?

Laura: Jasně, určitě.

LR: Tak fajn. Prosím tě, zjistila si ještě něco při tom programu?

Laura: Jo, taky sem zjistila, že o tom můžu s pracovníkama tady z Crossu v klidu mluvit.

LR: To je taky super. Takže si se prostě před náma přestala bát o tom mluvit, chápu to správně?

Laura: Jo, přesně.

LR: Paráda. Laury a třeba ty scénky, jak jsme hráli při té hře? Vzpomeneš si na něco?

Laura: No já sem na Hulifuze zrovna dělala to s tím odmítnutím brka. Pak když sem chtěla přestat, tak sem zkusila tu hlášku, co sem si nacvičila tady. To bylo dobrý.

LR: No jo, to bylo super! Jsem ráda, že se to pak hodilo.

Laura: Jo, to fungovalo dobře.

LR: Tak už prosím tě poslední otázka k hulení, jo?

Laura: No.

LR: Už si říkala, že si teda zkoušela přestat, ale že už huliš zase. Máš to teď nějak změněný ohledně toho, jak se na trávu díváš?

Laura: Jo, řekla bych že jo. Už si teď myslím, že to není frajeřina, ale prostě to беру víc jako závislost a že fakt je to jako ta, droga.

LR: Aha, dobře, děkuju.

Laura: V pohodě.

LR: Můžeme se teď přesunout k té Volbě povolání? A pracáku?

Laura: Jasně, ptej se.

LR: Tak jo. Ty letos základku končíš, vid'š? A když sme to tu řešili, tak si nevěděla, kam si dáš přihlášku a jestli vůbec ještě na nějakou školu půjdeš. Je to tak?

Laura: Jo. Já sem jako věděla, že bych to asi aspoň zkusila, ale jak nebudu mít tu základku celou, tak sem nechápala, jak to funguje a jestli by mě někam vzali. I když sem si myslela že jo, když vzali i Simonu. (Laury starší sestra)

LR: Jasně, to chápu. No a dal ti něco třeba ten pracák? Dozvěděla ses tam něco? Jaký to bylo?

Laura: To, jak sme byli na pracáku bylo super. Byla tam s náma i Jana, s tou sem se hodně bavila, tak sem se aspoň tolik nestyděla.

LR: Jasně a dozvěděla ses tam teda něco, co ti pomohlo?

Laura: Jo, já sem moc nevěděla, co bych chtěla dělat a tam mi ukázali, jaká je nabídka.

LR: Pomohlo ti to vybrat školu?

Laura: Jo, vybrala sem si obor, kam sem se teď přihlásila.

LR: To je super! A změnilo se něco teď, na základce?

Laura: Jo, víc se snažim, chci si zlepšit známky, abych se tam dostala.

LR: To je super, jsem moc ráda. Takže myslíš, že tě to nakoplo, abys zamakala?

Laura: Jo, určitě teď trochu makám. I mi pomáhá jedna učitelka, aby sem tam neměla problémy.

LR: Tak to je paráda, jsem moc ráda. Napadne tě ještě něco třeba k tomu papíru s oborama, co tu byl na klubu?

Laura: Hele ten si jako vůbec nepamatuju, nevím, že tady byl.

LR: Jasně, to je v pohodě. Takhle mi to asi stačí. Můžeme na program sex?

Laura: Určitě, jdeme.

LR: Dobře, super. Laury, vybavíš si, jak si na tom byla před programem? Chodila si s někým? Řešila si něco?

Laura: Jo, chodila sem s Pavlem. On se mnou chtěl spát, ale já sem nechtěla, protože bylo ještě brzo.

LR: Jo, to jsme pak řešily, že na tebe tlačil a ty si to nechtěla. Jak to dopadlo?

Laura: No, prostě sem dělala, že se bojím, že bych mohla otěhotnět a on to bral líp než kdybych mu řekla, že prostě nechci. Takže čekal, až jako mi bude 15 a začnu brát prášky.

LR: Aha, takže ses takhle vymluvila, aby on se neurazil. Jak tě to napadlo?

Laura: To mě napadlo, když sem vyplňovala ten dotazník.

LR: Hustý, to je zajímavý. A teď už s Pavlem nejsi, vid'š?

Laura: Ne. Teď jsem sama, ale někoho si chci najít.

LR: No a měla bys to nějak jinak, než tehdy?

Laura: Celý to mám teď jinak. Určitě bych si i třeba při sexu dávala bacha, nenechala na sebe tláčit a tak.

LR: To je super, myslím si, že to tak má být.. Myslíš, že to nějak ovlivnil i ten program?

Laura: Jo, hlavně s těma nemocema a těhotenstvím. Jinak ale celkově kluky беру jinak, chci, aby mě brali tak jak sem.

LR: Jé, jsem ráda, že to takhle máš. Myslíš, že ti program dal informace, nebo tě vyloženě vyděsil?

Laura: Ty informace. Já to jako věděla, že můžu třeba otěhotnět. Ale myslela sem že stačí dávat si pozor..

LR: A ono to tak úplně není, co?

Laura: No, bohužel ne. (smích)

LR: Dobře. Tak já už asi mám všechno, co jsem potřebovala. Moc děkuju.

Laura: Tak to bylo rychlý, nemáš za co.

Příloha XII. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Václav

Rozhovor s Václavem byl uskutečněn během jeho pobytu v zařízení v oddělené konzultační místnosti, kde jsme měli soukromí. Vysvětlila jsem Václavovi téma své diplomové práce a požádala ho o spolupráci během rozhovoru, jehož průběh jsem mu popsala.

LR: Vašku, já si tě sem vzala, protože tě chci o něco poprosit..

Václav: Jo? A o co?

LR: Píšu práci do školy a v té práci píšu o preventivních programech co dělám tady na klubu. A potřebuju se několika lidí zeptat na to, co se u nich po těch programech třeba změnilo, nebo se na to dívají jinak. Šel bys do toho?

Václav: Jasně, moc rád to zkusím. Snad to zvládnou.

LR: Super! Určitě jo. Budu se tě ptát jen na ty programy, kterých ses zúčastnil a mám je tu i vytisklý na papíru, aby sis je mohl připomenout.

Václav: Dobře, to je fajn, kouknu na to.

LR: Koukala jsem, že ses zúčastnil dvou z těch, o kterých píšu. Byly to programy na alkohol a finanční gramotnost, jestli se nepletu.

Václav: Jojo, ty si pamatuju.

LR: Skvělý, tak můžeme začít tím alkoholem?

Václav: Jo, určitě.

LR: Pamatuješ si, jak si na tom byl s alkoholem před tím programem? Bylo to loni v létě..

Václav: Jo, já sem nikdy nepil. Alkohol mi nechutná.

LR: Aha. Tak to je vlastně dobrý, ne?

Václav: Jojo, v tom programu sem si taky říkal, že je lepší když nepiju vůbec.

LR: Hele a dal ti ten program něco?

Václav: Jo, tady sem se o tom něco dozvěděl. To bylo fajn.

LR: Super. Napadne tě ještě něco?

Václav: Jo, tady se kreslilo, a to dělám furt. Sem kreslil s ostatníma a bavili sme se, tak bylo dobrý že sem se i seznámil.

LR: Tyjo, to mě nenapadlo, to je skvělý!

Václav: Jo, mně se tyhle programy líbily.

LR: To jsem ráda. Prosím tě a teď pořád nepiješ?

Václav: Nene, jen sem si párkrát třeba s mamkou dal šampaňo, ale to mi taky nechutná.

LR: Jasně, to chápu. Tak jo, mohli bysme na ten druhý program?

Václav: Jo, peníze.

LR: Přesně, peníze. Vzpomeneš si, jak ses v tom před tím programem orientoval? Naučil ses při něm něco?

Václav: Já jak sem chodil na doučování, tak pak sem se naučil i o tomhle, co je třeba exekuce a tak.

LR: Takže to bylo podle tebe takový doučko ale v oblasti peněz?

Václav: No jakoby jo, ale tohle mě bavilo víc, ty dotazníky jsou sranda.

LR: To je super. Takže ses dozvěděl nějaký nová věc?

Václav: Jo, já sem pak pochopil něco s tím pojištěním a i ty slova který sem předtím neznal. Bylo toho hodně.

LR: To je fajn. Hele a změnil si nějak potom chování k penězům?

Václav: No tak třeba.. Snažím se od té doby šetřit. I sem přemejšlel o brigádě, abych mamce pomoh. Ale ještě mi není 15, tak mě nikde nevemou.

LR: No jo, teď si vybavuju, že ses mě vlastně ptal na nějakou brigádu..

Václav: Jo, chtěl sem si kupovat nějaký věci sám. Třeba telefon a tak..

LR: Vašku a ty si po mně chtěl i okopírovat ten dotazník, že jo?

Václav: Joo, pak sem si ho bral domu a s mamkou jsme ho vyplňovali spolu.

LR: A bylo to dobrý?

Václav: Jo, sranda, něco sem jí musel vysvětlovat.

LR: Mazec, tak to je super. Hele za mě je to asi všechno, na co sem se chtěla zeptat..

Václav: Jo? Tak super.

LR: Moc ti děkuju, pomohl si mi.

Václav: Nemáš vůbec za co.

Příloha XIII. Přepis polostrukturovaného rozhovoru: Roman

Rozhovor s Romanem jsem uskutečnila formou videohovoru skrze sociální síť Facebook. Nejprve jsme společně obnovili smlouvu a poté jsem ho požádala o rozhovor. Vysvětlila jsem téma své diplomové práce. Roman byl během rozhovoru sám ve svém pokoji v dětském domově a já se nacházela v kanceláři. Oba jsme byli v místnostech sami a měli jsme soukromí.

LR: Romane, potřebovala bych se tě ještě na něco zeptat. Ale je to kvůli mojí práci do školy. Měl bys na to ještě čas?

Roman: Jasně, vo co de?

LR: No píšu závěrečnou práci a popisuju v ní programy co jsem dělala v Crossu. A potřebuju nějaký rozhovory s lidma co se jich zúčastnili. Šel bys do toho?

Roman: Jako asi jo.

LR: Okej, koukala sem že si se zúčastnil programu na trávu a na alkohol.

Roman: Jo, tak se ptej. Ale moc si to už nepamatuju.

LR: To nevádí. Já sem ostatním lidem ukázala obrázky, aby si vzpomněli, ale tobě to předtím můžu aspoň popsat. Šlo by to?

Roman: Jo, to by bylo super. Už je to doba, víš jak.

LR: Jasně, to chápu. Hele začala bych marihuanou.

Roman: Klidně.

LR: No, tam byla ta schránka na dotazy. Taková červená a mohli jste se ptát na otázky a nemuseli jste se podepisovat. Pak jsme hráli tu hru, Hulifugu. Jak jste točili tím kolem..

Roman: Joo, to byla prdel..

LR: No a taky byl na klubu ten list trávy a na ten mohli lidi psát své pocity, který s tím mají spojený.

Roman: Jasně, tak už asi vim.

LR: Dobře. A moje první otázka teda.. Ten program byl loni v létě.. Vybavíš si, jak si na tom byl s hulením před tím?

Roman: Já už sem v tu dobu hulil hrozně dlouho, všechno sem už znal.

LR: Takže myslíš, že ti ten program nic moc nedal?

Roman: To zas úplně ne jako. Bylo dobrý, že sem moh říct i něco co se třeba neřešilo a já sem to znal.

LR: Že si se zapojil jako pracovník a řídil si to za nás? (smích)

Roman: Jo, trochu sem se snažil ti pomoci. (smích)

LR: Jasně, to je od tebe hezký. A napadne tě něco k té schránce? Ptal ses na něco?

Roman: To bylo dobrý, ptal sem se tam na něco o testování.

LR: Nechtěl ses ptát před ostatníma?

Roman: No tak bylo mi to blbý, že to nevím.

LR: Aha, tak ale super že si to vyřešil takhle. Změnil si pak to své hulení nějak? Když jsme řešili, jak moc blbý to je?

Roman: No já sem celou dobu věděl že je hulení blbý. Ale toho prostě nenecháš, to tě chytne a i když si řekneš že toho necháš, tak pak ti někdo nabídne a stejně si dáš.

LR: Takže huliš pořád?

Roman: Jo. Dvacetčtyřisedum.

LR: Hele a stalo se pak vlastně něco? Nějaká změna ohledně trávy?

Roman: No mě pak sebrali, nejdřív do děcáku, teď už sem v past'áku. A začali mě testovat na trávu.

LR: No a není to pak ještě horší, když ti vyjde pozitivní test?

Roman: Jako jo, ale je to jedno, nemam co ztratit, tak ať si mě testujou.

LR: Stejně budeš hulit?

Roman: Budu hulit furt.

LR: Okej, díky. Můžeme se vrhnout na alkohol? Zas bych ti to nejdřív připomněla.

Roman: Jo, okej.

LR: Dobře. V tom programu se kreslil oblíbenej chlast na nástěnku na klubu, pak tam byla nástěnka s informacema o tom, jak chlastat, aby se nic nestalo a taky jsme pak zkoušeli na netu tu alkoholovou kalkulačku, co ti spočítá promile.

Roman: Nástěnku si nepamatuju, ale jinak vim.

LR: Jo, to nevádí, můžeme probrat aspoň to ostatní.

Roman: Dobře, tak jo Lenko.

LR: Hele ten program byl těsně předtím, než tě sebrali. To si myslím pil dost, je to tak?

Roman: Jo, jako ne moc, ale často sem si dával. I s trávou.

LR: A nevádílo ti, že takhle leješ?

Roman: No tak ono je dobrý, že z tebe chlast vyprchá a když nechceš, tak další den už nikdo nepozná, že si pil. Takže to nák neřeším, nemůže z toho bejt žádněj průser.

LR: No ale zdravotně to není úplně okej. To ti je jedno?

Roman: Tak teď už skoro nepiju, nemůžu, když sem tady.

LR: A myslíš, že kdybys byl doma, tak piješ furt?

Roman: Asi ne, ono ta tráva mi stačí.

LR: Aha. Hele a dal ti ten program něco?

Roman: Já nevím. Asi ty promile byly dobrý. Že sem zjistil za jak dlouho bych ještě nadejchal.

LR: Super. Ještě něco tě napadne?

Roman: No.. asi ne.

LR: Dobře, to je v pohodě. Změnil si pak nějak chování?

Roman: No když mě pak sebrali, tak sem přestal chlastat.

LR: To bylo ale protože si musel, ne?

Roman: Jo, už sem se k tomu nedostal.

LR: Jasně, rozumím.

Roman: No..

LR: Hele za mě je to takhle asi všechno. Moc děkuju.

Roman: Jo, v pohodě. Měj se.

Abstrakt

REMEŠOVÁ, L. Vliv vybraných preventivních programů v NZDM. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Veronika Zvánovcová, Ph.D.

Klíčová slova: sociální služby, NZDM, NZDM CROSS Prevent, preventivní programy, děti, mládež

Diplomová práce poukazuje na přínosy preventivních programů realizovaných v sociální službě Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež CROSS Prevent. Toho je dosaženo na základě teoretických poznatků získaných z přezkumu literatury a výsledků výzkumného šetření. V něm je kvalitativně zkoumáno sedm informantů pomocí tří metod šetření. Každá z těchto metod odpovídá na jednu výzkumnou otázku. Konkrétně se jedná o případovou studii, polostrukturovaný rozhovor a analýzu dokumentu. Vzhledem k tomu, že preventivní programy v NZDM nejsou nijak metodicky definovány, popíšu i jejich vlastní realizaci. Diplomová práce je doplňována výsledky, které byly během výzkumného šetření zjištěny.

Abstract

Influence of selected preventive programs in NZDM

Key Words: social service, low-threshold facilities for children and youth, NZDM CROSS Prevent, prevention programmes, children, youth

The diploma thesis focuses on the benefits of preventive programmes implemented in the social service of the CROSS Prevent Low-Threshold Facility for Children and Youth. This is reached via theoretical knowledge acquired from literature research and survey results. The survey studies seven informants qualitatively using three methods of investigation. Each of these methods answers one research question. Specifically, there is one case study, a semi-structured interview and a document analysis. Regarding the fact that prevention programmes in Low-Threshold Facilities for Children and Youth are in no way methodically defined, I will describe the implementation itself. The diploma thesis is supplemented by results that had been gathered while the survey was being carried out.